

Elekes Ferenc

GOCSOVSZKYNÉ

Hangyák útja

ELEKES FERENC

Gocsovszkyné
(Hangyák útja)

Kisregény

2009

TARTALOM

1. Közepes uborka
2. Fazék és födele
3. Az alvó katona
4. A csíny becse
5. Kisasszonyok
6. Kiszivárgott
7. Kevés a nagy ember
8. A lányok hajáról
9. Ki az idegen?
10. Ebben az esztendőben
11. Arany Monarchia
12. Úri beütések
13. Magasrangú kéményseprő
14. Lelkek földrajzilag
15. Hangyák útja
16. Sértegetem a libamáját
17. Jobbik nagyapám
18. Temetési történetek
19. Épeszű ember
20. Ki látott félujjú katonát?
21. Air mail
22. Hazahozó hallgatások
23. Keletsiménfalva
24. A benzinszagú nyúl
25. Tudományos elit
26. A tömlec igazgatója
27. A kultúra csúcsai
28. Szintesziget
29. A fecskefészek fölavatása
30. Álljunk meg a nokiánál
31. Temetők élete
32. Angyalok lesznek rajta, Józsi!
33. Talajmenti fagyok
34. Ahogy a csókot intik

Néhány szó a szerzőről és az ő könyvéről

1. Közepes uborka

Leülök ide, a bejárati lépcső közepső fokára, belátni innen az egész udvart, s talán a világmindenségből is ki lehet venni annyit, amennyire épp szüksége van az embernek, ha éppen tünődni akar rajta. Utoljára itt üldögéltünk apámmal, miután megfüröszöttem a nagy pléhteknőben, s néhány súlyos szót váltottunk az emberi élet rövid voltáról.

Most épp csak leülök ide, nézem anyámat, aki épp visz valamit valahová. Erről a járkálásról jut eszembe apám rövid megfogalmazása az élet értelméről, midőn azt mondta, fiam, az egész élet abból áll, hogy az embernek örökké el kell vinnie valamit valahová, s el kell hoznia valamit valahonnan. Ha nem egyebet, hát saját magát...

Mint egy féligégett gyufaszálat, meggondolatlanul pöccintek anyám felé egy semmitmondó megállapítást: meleg van, mama... Ennek a Borbélynének sem lehet könnyű ebben a nagy melegben. Az ő korában...

- Jaj, ne hozd elé megint ezt a témát, Borbélynét ne hozd elé, nagyon felvág ő az életkorával! Éppen most tölti be a századikat, egyet, vagy kettőt kell csak aludjék, s máris százesztendő! Négy évvel idősebb nálamnál, de ő ezt most érezteti velem, ha találkozunk. Felvág. Van is mire. Egyszer ugye, a korára való tekintettel, na és a nyugdíjára. Mert nagy az ő nyugdíja, a postás is kínlódik, amikor hozza, s meg kell a pénzt számolni. Az ura után kapja azt a nagy nyugdíjat, mert ugye, az ura nagy ember volt sok esztendőkön átal. Volt az az ember még dobosa is a falunak, nem csak néptanácsi, vagy iskolaszolga, benne volt mindig a közigazgatásban. Egész életében közigazgatott, még katona sem volt soha. Szóval, ezt a Borbélynét most ne hozd elé...

Mint ahogyan reálép az ember egy féligégett gyufaszálra, azzal zárom le ezt a témát, hogy megkérdem anyámtól, emlékszik-e még Gocsovszkynére...

- Hát hogyan emlékeznék én Gocsovszkynére? Itt lakott egy hajításnýira, a patak mellett, abban a kicsi, süppedt házban, ott élt tiszta egyedül, soha, senki nem tudta megfejteti, honnan került ide, mibe halt bele, azt sem lehet tudni, hová van eltemetve. Lehet, még nem is harangoztak neki. Ez a Gocsovszkyné nem is meghalt, hanem elhunyt. Csöndesen, észrevétlenül hunyt el, úgy is temették el, nem tudom, volt-e valaki a temetésén. Kellett azért, hogy legyen valaki... De neked most hogy jut eszedbe ez a Gocsovszkyné? Miről? Csak úgy? Mert ennek a Gocsovszkynének még a háza is eltűnt rég, nyomtalanul. Velem is megtörténik sokszor, hogy valami csak úgy, eszembe jut...

Mondom anyámnak, mama, nekem ez a Gocsovszkyné egy hazugságomról jut most eszembe. Valahová ide ültem le megszégyenülve, miután ez a Gocsovszkyné rajtafogott, hogy hazudtam, s meg is regulázott. Valami semmi kis halat fogtam, vissza is dobtam a vízbe. Ez a Gocsovszkyné ott matatott holmi mosnivaló ruhákkal a hátam mögött, látta, hogy kifogtam azt a halat, s hogy vissza is dobtam. Jöttek éppen az utcabéli gyermekek, kérdezték, na, fogtam-e valamit, mert ők semmit az égvilágon. Mondtam nekik, persze, hogy fogtam, akkora volt, mint a félkarom, de visszadobtam, megsajnáltam, úgy verte magát a földhöz... Ez a Gocsovszkyné közelebb lépett hozzám és azt mondta, az a hal nem akkora volt, mint a te félkarod, hanem csak akkora, mint egy uborka. Pontosabban, mint egy közepes uborka... Fiam, tanuld meg, soha ne túlozz el semmit...

Hazafelé jövet egyfolytában ismétetem magamban azt a szigorú szót, hogy *pontosabban*. Ennek a Gocsovszkynének nem volt elég, hogy azt mondja, csak akkora volt, mint egy uborka, hozzátette, pontosabban, s a középezt is odaragasztotta. Az igazság kedvéért tette, de

nekem semmi nem fájhatott volna jobban akkor, mint maga az igazság. Azóta sokszor jut eszembe ez a Gocsovszkyné. Főleg olyankor, amikor eltúlozok valamit. Mint például most. Mert biz' eltúlozom Borbélyné nyomorúságát ebben a nagy melegben. Igaza volt mégis ennek a Gocsovszkynének, hogy soha semmit nem szabad eltúlozni. Mert ugye, magának is éppen elég ez a nagy meleg, ami van...

2. Fazék és födele

Soha nem tudnék belenyugodni abba, hogy csak hagyjuk ott ezt a Gocsovszkynét, abban a jeltelen sírban, ahol van. Hogy felejtsük el őt immár örökre. Ne is említsük a nevét. (Pontosabban azért itt meg kell jegyezmem, hogy Gocsovszkynét nem is így hívták. Eredetileg Ocsovszky volt a neve, azt a Gé betűt nászajándék gyanánt kapta itt, a faluban, amikor őt idehozta az állomáson alvó katona, vagyis Ocsovszky közlegény. Ezen a Gé betűn kívül nem is volt Gocsovszkynének soha semmi hozománya, sem pedig vagyona. Hacsak azt a vesszőt nem tekintjük vagyonnak, ami valahogy odakerült a nevében lévő első o betű fölé, s mely által őt Gócsovszkynének hívták tulajdonképpen, ha véletlenül szóbahozták a nevét. Mondom, ezt csupán a pontosság kedvéért jegyzem meg, amiképpen ő is a pontosság kedvéért javította ki az uborkát közepes uborkára, amikor a kifogott halam méretéről volt szó!)

Mondom mamának, mama, maga nem is figyel reám, még szerencse, hozzá vagyok szokva, hogy nem figyelnek reám, jöjjön be onnan, a napról, eléggé mondja a rádió, milyen veszélyesek azok a violákon túlról jövő sugarak, üljön le ide mellém az árnyékba. Elmondom én magának ennek a Gocsovszkynének a történetét, már félig-meddig ki is találtam, éppen csak le kellene írni, s két tábla közé tenni, valóságos könyv lenne belőle, mama.

Erre azt mondja nekem mama, fiam, te jól tudod, hogy kitalált tojásan meg nem ül a tyúk, olyan történetből jó könyv nem tud lenni soha, amely nem fűdi a valóságot. Mert a valóság pontosan olyan, mint egy fazék, s ha annak a födele nem talál reá, akkor ami benne van, csak hánykolódik főzés idején. Jól emlékezhetsz, apád azokban a sovány időkben szépen kikalapálta a fazekunk födelét, hogy találjon, ne kelljen más fazekat venni födelestől. Ugye érted, amit mondani akarok, persze, hogy érted, csak figyelmeztetek, az a történet, amit te kitalálsz erről a Gocsovszkynéről, az nem más, mint a fazék födele. Márpedig annak fednie kell a valóságot.

Mondom erre mamának, mama, ebben magának nagyon nagy igazsága van, de mi mást lehetne tenni, ha ennek a falunak a népe már nem is emlékszik erre a Gocsovszkynére, hagyja, hogy feledésbe vesszen még az emléke is? Mégiscsak ki kell találni valami hihető történetet, ami által megmarad valami ebből a Gocsovszkynéből, egy falu nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy könnyedén felejtsen. Tudja azt, mama, hogy népek is vannak, akik ugyan-csak tudják, hogy ezt a luxust nem engedhetik meg maguknak ők sem, különben teljességgel elvesznének? Hozzak fel most magának példát arra, hogy milyen bölcs tud lenni egy nép, mama? Ha nincs neki elég történelme, akkor kitalál magának történelmet ezer évekre visszamenőlegesen, mama. És leírják azt a kitalált történelmet. Kemény táblák közé rakják, s őrzik azt óriási könyvtárakban. Arról nem is beszélve, hogy szobrokat állítanak maguknak elképzelt csatákról és vitézekről, győzelmeikről. És szép lassan az megy feledésbe, mama, hogy ők ezt csupán kitalálták. Hogy nem is volt fazekuk nekik, az megy feledésbe a jó födél által. Hozzak föl most magának példát erre, mama? Ugye, ne hozzak... Szóval ezt a Gocsovszkynét nem is úgy hívták, amikor idehozta őt egy állomásról az alvó katona...

3. Az alvó katona

Jól mondom én azt, mama, hogy az alvó katona hozta ide, a faluba ezt a Gocsovszkynét. Ha ébren lett volna, s eszénél, nem hozta volna abba a süppedő, kicsi házba, különösen háború idején, mert ha ilyenkor két nyomorúságot összeadnak, abból csak nagyobb nyomorúság lesz. Így van ez a gazdag házasságokkal is. Ugye, ha két gazdag összeházasodik, a vagyon is összeadódik. Ez törvény, mama... Ennek a Gocsovszkynének egyetlen pillantás lett a végzete, annak az egyetlen pillantásnak lett ő az áldozata. Én ezt biztosra merném venni. Képzeld el ezt a Gocsovszkynét: szép, bögös leány lehetett, ott sétált, ténfergett az éjjeli szürkességben egy idegen állomáson, s a sok összevissza-arcú, szomorú ember között megpillantotta a váróterem védett sarkában alvó katonát, mármint Ocsovszky közlegényt magát. A vonatok csak jöttek, mentek, füstölve, puffogtatva, a pirossapkás forgalmisták hiába szólították föl az utasokat, hogy beszállni, beszállni, ez az alvó katona meg sem moccant abban a védett sarokban. Mintha őt a vonatok járása nem érdekelné. Mint aki a legnagyobb biztonságban van ott, ahol éppen van. Ez a magabiztosságot sugárzó, nyugodt katona alvása keltette föl ennek a leányszónak az érdeklődését Ocsovszky iránt. Odament egyenesen a katonához és ujjával megpöccintette annak vállát. Kétszer is. Amikor ez az Ocsovszky fölébredt és kinyitotta nagy, kék szemét, a leányszó bugyutának látszó, kicsiny fejében hirtelen az az elhatározás született meg, hogy ő ezt az embert soha el nem hagyja. Így kezdődött ennek a Gocsovszkynének az idekerülése, mert tovább már együtt jöttek, egészen a kicsi, süppedő házig, mama.

- Hát te csakugyan elhoztad valahogy őket ide, ezzel a kitalált szerelmi történettel! Régen, amikor még láttam a betűket, ilyesmiket olvastam ócska regényekben is. Minden szerelem kezdődik valahogy, s végződik, ahogy végződni szokott. Én, a te helyedben nem foglalkoznék azzal az állomással, az éjjeli várótermek szürkességével, nem járatnám a vonatokat hiába, a katona vállát pöcögtető bögös leánnyal se törődnék, hanem ragaszkodnék az egyszerű valósághoz. Egyetlen mondattal elintézném a történet elejét, ilyenformán: *senki nem tudja a faluban, miképpen került ide ez a Gocsovszkyné*. Ez így igazabb lenne. Tökéletesen fedné a valóságot és még talányosabb is. Nincs a valóságnál semmi talányosabb. Mert fölvetne legalább egy fontos kérdést, éspediglen a következőt: hogy-hogy senki nem tudja? Valakinek csak tudomása kellett, hogy legyen arról, miképpen s honnan kerültek ide ilyen furcsa nevű emberek. Aztán az, hogy akik tudták, kihaltak, s a maiak nem tudják, vagy tudni sem akarják, ki is volt ez a Gocsovszkyné, az már egy roppant érdekes kérdés. De csak faluhelyen érdekes az ilyesmi, mert nagy városokban nem tartanak számon affélét, hogy ki honnan s miért került oda, a nagy városok úgy nyelik el az embert, nyoma sem marad. Én, a magam esztől ilyen egyszerűen kezdeném a történetet, nem hagynám, hogy olyan legyen, mint az ökörnyál, bonyolult és megfoghatatlan... Te, ugye emlékszel a Birtalan feleségére, a vén Julira? Valahányszor eljött hozzám ez a Juli, megállt az ajtóban és elkezdett valami hosszú történetet, hogy ő miképpen járt tegnap a tésztával, egyszer mondtam is neki, te, Juli, ha mesélnivalód van, gyere bé, s ülj le, ha nem, akkor mondd meg, miért jöttél, s menj el, mert nekem dolgom van. Soha nem sértődött meg reám ez a Juli. Megmondta például, hogy a laskasírtóért jött, odaadtam, s azzal el is ment. Ha nagy feneket kerítesz ennek a Gocsovszkyné idekerülésének, akkor könnyen úgy jársz véle, mint Juli ahogyan járt velem. Valaki el találja olvasni, amit írtál, s azt fogja kérdezni, na jó, de mit keres benne egy alvó katona?

Mondom erre mamának, mama, én ezzel az alvó katonával oda akartam volna kilyukadni, hogy ez az Ocsovszky, a közlegény, tulajdonképpen nem is volt teljesen normális ember, hanem egy felhőkben járó, elkényeztetett, felelőtlen ember lehetett. Mert azt maga is beláthatja, hogy egy normális ember nem visz egy idegen faluba egy idegen leányt, hogy otthagya

egy süppedő, kicsi házban, ami nem is az övé. Elmegy a frontra, s ott az első dolga agyonlővetni magát az ellenséggel, s azzal minden el van intézve. Aztán üljön egymagában egyedül, mint az ujjam ez a Gocsovszkyné, addig, amíg él. Mert az fedi a valóságot, hogy ez a Gocsovszkyné úgy ült itt, abban a süppedő házban, egyedül, addig, ameddig élt. Talán csak hozzám volt néhány szava, amikor közepes uborka méretűre szabta azt a halat, amit a szeme láttára kifogtam. Az igazság kedvéért. S a pontosság kedvéért. Nem is lehetett másféle ember ez az Ocsóvszky, csakis alvajáró, bamba és suta. Ide akartam kilyukadni, nem maradtam volna én sokáig azon a szürke állomáson, mama.

- Akkor miért nem kezdted úgy, hogy ennek a Gocsovszkynének az ura egy alvajáró, bamba és suta ember volt. Mert szerinted nem lehetett normális ember, aki itthagyt a faluban egy idegen leányt, elment a frontra és agyonlővette magát az ellenséggel. A történet valamennyire fedné a valóságot, de azért maradna még rajta javítani való, mert azt sem tudjuk, hogyan halt meg ez az Ocsóvszky. Lehet, csak eltűnt, meg se halt akkor. Csak eltűnt. Háborús időkben sok minden előfordul az emberekkel. Miért kell őt mindjárt alvajárónak, bambának és sutának nevezni? Azért, mert eltűnt a faluból, s itthagya ezt a Gocsovszkynét? Lehet, jól tette, hogy itthagya, mit csinált volna véle, ha nem szerette? Minél jobban elbonyolítod az idekerülésük történetét, annál érthetlenebb lesz minden. Nem kell a dolgokat elcifrázni, én például csak az egyszerű, hétköznapi gondolatok fonalát tudom letekerni, ha egyáltalán ki kell bogozni valamit. Gondolkozzál még ezen, az sem árt, ha egyet alszol reá. Mert nem így nézne ki a világ, ha az emberiség aludt volna egyet, mielőtt ténylegesen nekifogott volna valaminek...

Mondom erre, jól van, mama, gondolkozom még ezen. Lehet, egyet alszom is reá, de előbb nyomkodja meg a fájó hátamat, úgy, amiképpen szokta. Aztán meglátom, mit is csinálok ezzel a szegény Gocsovszkynével, aki szerint az a hal, amit kifogtam, csak akkora volt, mint egy közepes uborka.

4. *A csíny becse*

Amint anyám javasolta, aludtam egyet erre a Gocsovszkynére. Jól azért nem aludhattam, mert éjnek idején jöttem reá, miért tűntek el nyomtalanul ezek a Gocsovszkyak.

Mint egy vérbeli politikus, egyenesen megkerültem a kérdést. Úgy tettem föl magamnak a kérdést, hogy más, hasonló sorsú emberek miért nem tűntek el nyomtalanul a falu népének emlékezetéből? Ott van például a pipás Lajosbá esete, akinél magányosabban senki nem élt a faluban. Vagy a macskás Sáriné élete, aki csak hallomásból tudta, hogy férje is lehet egy fehérnépnek, meg gyermekei, ha Isten is úgy akarja. Vagy a három kisasszony. Azok is nagy magányosságban éltek, hiába voltak hárman egy földél alatt.

Nézzük csak meg közelebbről, mondjuk, ezt a pipás Lajosbát: egyedül az ő házának ablaka volt valami állati hárttyából, vagy kutyabőről, soha be nem üvegeztette. Amikor a kikupálódott, üvegablakos házú szomszédok föltették neki a kérdést, mikor fogja már beüvegeztetni azt a kicsi ablakot, ő kurtán azt felelte, soha. Neki elég az a fény, ami van odabent. Különben sem szeret üldögelni odabent. Kint üldögélt a kapu előtt mindig és leste, melyik gyermeket kellene kiherélni... Viccből, persze, nem igazából. De ha viccből is emlegette ezt a kiherélést, akkor is látszik, hogy csínytevésen járt az esze. Törökdohányt természetett titokban a háza mögött, a kukoricásban, ezt ő nem törvényszegésnek tekintette, hanem egyszerű csínytevésnek.

Milyen szépek voltak azok a dohánylevelek abban a kicsi kukoricásban! Minden levelet számontartottunk, mintha minden levél a miénk lett volna. Titokban. Ha mi, gyermekek, ezt a dohányt megdézsmáltuk, s pipás Lajosbá észrevette, nem mondta, hogy tolvaj gyermekek vagyunk, csak hunyorított, s cinkosan figyelmeztetett, nehogy a szalmakazal tövében szívjuk el az ő dohányját. Persze, hogy ott szívtuk el! Mély lyukat vájva a szalmakazalban. El is mondtuk neki. Ő csak a fejét csóválta, nem ijesztett reánk, hogy megmondja a szüleinknek, vagy ilyesmi. Szerettük ezt a pipás Lajosbát, már csak azért is, mert ő nagyon szerette a csínytevéseket. Nagy volt nála mindenféle csíny becse. Persze, hogy nem lehet elfelejteni azt az embert, aki becsben tartja az emberi csínyeket!

Ez a Gocsovszkyné csak az igazságot kereste. Egyedül az igazságot. A pontosság kedvéért, a tiszta igazságért élt. Nem tudta, hogy kevés igazság van a földön. Ami van, majdnem mind unalmas igazság. Ezt a majdnemet most én is csak a pontosság kedvéért teszem ide, legalább ennyi maradjon Gocsovszkyné szelleméből. Mert amint már tudnivaló, egyéb nem marad Gocsovszkynéből, csak az a majdnem, amit én tettem az ő szellemiségéhez. Nagylelkűen. Csakugyan, miért is emlegetné ma valaki a faluban ezt a Gocsovszkynét? Nem volt neki semmi csínytevése, se kirívó viselkedése, szokása sem volt, amit föl lehetne hozni, alkalomadtán. Nem történt semmi véle, csak éppen élt. Éppen itt, a faluban. Érdem és hiba nélkül élt itt, közöttünk. Észrevétlen. Úgy is ment el...

Ez a macskás Sáriné, mennyire más volt, istenem, mennyire más ember volt ez a macskás Sáriné! Pedig az ő nevéhez sem fűződnek nagy cselekedetek. Se nagy bűnök. De ha valaki sok macskát tart a faluban, azt mondják ma is róla, olyan, mint az a macskás Sáriné. Azt mondják, holott még azt sem tudják, miért tartott sok macskát ez a macskás Sáriné. Én viszont tudom. Azért tartott sok macskát, mert tűzifája mindig kevés volt és különben is fázóslábú volt. A macskákkal melegítette a lábát télvíz idején.

Élnek ma is értelmesebb emberek a faluban, akik nem azért emlegetik macskás Sárinét, mert neki sok macskája volt. Ezek az értelmesebb emberek megfigyelték, hogy ennek a macskás

Sárinének a természete hajszálla megegyezett a macskák természetével. Naphosszat rótt a felszeg utcáit, bekukkintott sorra a záratlan kapukon, szétnézett az udvarokon, van-e itthon valaki, kérdezte, akkor is, ha tudta jól, nincs otthon senki. Nem lopni járt, csak a kíváncsi természete vitte őt, hogy lássa, ki mit csinál, helyén van-e minden portán a kapa, gereblye, bög-e valahol egy tehén, van-e vizük a tyúkoknak, nem csapkodja-e a szél valamelyik nyitva felejtett ablakot. Én odasorolom a csínytevések közé ezt a nagy kíváncsiságát.

Mennyire más volt ez a macskás Sáriné! Számontartják, emlegetik ma is őt, hol a sok macskájáért, hol a természetéért. Pedig róla sem tudja senki, honnan s miért került ide, abba a kicsi házba, mely ott volt a református papilak mellett, közvetlenül. Mindig megcsodáltam a macskás Sáriné házát s udvarát, valahányszor elmentem a kapuja előtt, leazon. Még úgy is volt, hogy behívott, gyere, te, gyermek, vegyél egy vackort. Pirosbelű vackort vegyél... Istenem, hol van már az a világ, amikor valahová behívnak egy arrajáró gyermeket, pirosbelű vackorért? Már nincs meg az a szép, meghitt formájú házikó. Megvette valaki. El is adta. Eladták kétszer is anyám szerint, hogy biztos legyen.

Most, azon a helyen, ahol az a kicsi ház volt, s az a bársonyos füvekkel benőtt udvar, új házat épített valaki. Éles sarkaival valósággal kikönyökölt az útra. Piros teteje van ennek az új háznak, divatos műanyagból. Piros, mint hajdanán a macskás Sáriné vackorának a bele. Csakhogy ez más pirosság. És termopán ablakai vannak neki. Talán az ajtók is mind *termoplánból* vannak, ahogyan errefelé mondják. Ide még az igazságkereső Gocsovszky né sem szívesen költözne, ha élne. A macskás Sáriné pedig a faluból is elbujdosna. Valahová messze. Talán oda, ahonnan jött, valamikor. Persze, vinné magával a macskáit is. Mind egy szálig.

5. Kisasszonyok

Elgondolni is rossz, hogy ez a Gocsovszky-né, amikor nagy csöndben elment örökre, miképpen tudta magával vinni a kisasszonyokat is. A feledésbe. Mert most kérdezhetném bárkitől a faluban, mit tud a kisasszonyokról, nem tudna nekem válaszolni. Csak rándítana a vállán, legjobb esetben odatenné mutatóujját a saját orrához, megnyomná kétszer-háromszor, közben ismételné azt a szót, hogy kisasszonyok, kisasszonyok... És a végén azt mondaná, fogalma sincs, kik lehettek azok a kisasszonyok. Kivéve anyámat. De őt most hagyjuk ki. Nem nagyon szoktam őt kihagyni, amikor emlékezni akarok, de most hagyjuk ki. Eléggé megtárgyaltuk már, kik voltak ezek a kisasszonyok. És nem is érti, mit akarok én most ezzel a három kisasszonnyal, de különösképpen azt nem tudja fölfogni, hogy ezzel a Gocsovszky-nével mit akarok. Mert őt már rajtam kívül meg sem említi senki.

A kisasszonyok ügyében ma reggel jó korán telefonált anyám - na, lám, most sem tudom őt kihagyni! -: vigyázzak, mert valami még eszébe jutott. Azt mondta a telefonba: - Ugye, abban maradtunk a múltkor, hogy ez a három kisasszony, vagyis Póli, Erzsi és Jolán a Marosi Lajos leányai voltak, s férjhez egyik se ment, sem pedig gyermekeik nem voltak. Na, ez a dolog változott, mert Jolán egy kicsit férjhezment volt Tóth Józsihoz, még gyermeke is lett, de hogy azután mi történt Tóth Józsi-val, s azzal a gyermekkel, azt már kideríteni nem lehet. Hogy ők is eltűntek, az biztos.

Ezt a változást most szépen elkönyvelem magamban, aztán az jut eszembe, hogy ez a Gocsovszky-né miért ott kereste az igazságot, ahol én azt a közepes uborka nagyságú halat fogtam? Miért nem ment át a kisasszonyokhoz? Mert ott aztán rengeteg szép igazságot találhatott volna. A kisasszonyok gyönyörű könyveiben. Sok, szép igazságot és kitalált dolgot, vegyesen. Válogathatott volna kedve szerint. Hosszú, téli esték idején. Miért nem ment át hozzájuk néhanap, amúgy is nagyon magányosak voltak. Volt ott szép könyv elég. Sorjában, a polcokon. Ráadásul ez a Gocsovszky-né közelebb lakott a kisasszonyokhoz, mint én. Átmehe-tett volna hozzájuk bármikor. Én bezzeg át tudtam menni a kisasszonyokhoz gyermek-koromban. Gilisztát szedtem a kertjük alatt a horgászathoz. Egyszer egy malacot is vittem nekik két gyönyörű kötésű könyvért. Kikunyeráltam anyámtól azt a malacot. Szép malac volt, a farka mintha meg lett volna csavarintva. Sajnáltam is.

Már hazafelé elkezdtem nyitogatni a könyveket. A fedőlapon ott volt Széchenyi István arcképe, belül pedig a Hitel, Világ, Stádium. És oda volt írva még a Lampel József neve, s az évszám, 1903. Én, bezzeg, átmentem ezekért a könyvekért, amikor még annak a szónak a jelentését sem ismertem, hogy stádium. Át tudtam menni. És át tudtam menni akkor is, amikor a kisasszonyok egy anyámnak való könyvet adtak, hogy azt vigyem haza neki. Tiszta ingyen. Ajándékba. Milyen szép könyv volt az is! Jókai írta. Sárga tulipán volt a borítóján. A tulipánok levelei még kiállottak. Annyira, hogy éreztem a leveleket az ujjammal. Anyám nagyon szerette ezt a Jókai-könyvet. Én tudtam, miért. Pedig nem mondta. Tele volt majdnem minden lapja szerelemmel és izgalmas történetekkel. Apám viszont nem szerette ezt a könyvet. Nem volt benne tudományos dolog, azt mondta, amiben nincs tudományos dolog, az semmit nem ér. Az olyan könyv álmodozóknak való.

Úgy látszik, ez a Gocsovszky-né sem szeretett álmodozni. Azért nem ment át a kisasszonyok-hoz. Vagy nem is tudott azokról a szép könyvekről. Azt hihette, ebben a faluban a népek nem is láttak könyvet. De a papról, Páll Dénesről csak kellett, hogy halljon valamit, ha ő maga nem is járt templomba. Kellott, hogy halljon róla, mert híres ember volt ez a Páll Dénes. Főrendiházi tag! Volt úgy is, eljöttek direkt érette, Pestről. Hogy mondja el a véleményét

valamiről. Ő pedig bizonyosan jól el tudta mondani a véleményét akárhol, s akármiről. Nagytermetű, mélyhangú, kerek fejű, méltóságteljes ember volt ez a Páll Dénes. Ahová ő belépett, azonnal lehetett érezni, hogy fontos ember lépett be oda. Én, bevallom, nem szerettem ezt a Páll Dénest. Egyszer a körmömre ütött valami semmiségért az iskolában. Mert bejárt oda is néha, látni akarta a jövőendő nemzedéket. Amikor a körmömre ütött, valószínűleg nem lehetett valami jó véleménye a jövőendő nemzedékről.

Most már mindegy, én nem szerettem őt. Előfordulhat sok minden az életben, még az is, hogy ezt a Páll Dénest Gocsovszkyné sem szerette valamiért. De tegyük fel azt az egyszerű kérdést is, hogy egyáltalán szeretett-e valamit ez a Gocsovszkyné? Az igazságon kívül? Mert ha csak az igazságot szerette, mégpediglen kizárólag, akkor az sincs kizárva, hogy épp ezért ment az ő neve feledésbe. Szerette-e ez a Gocsovszkyné például a spenótot? A kisasszonyoknál spenót is volt mindig. És volt ott mindenféle vetemény és apró állatok is voltak. Gazdálkodtak ezek a kisasszonyok. Pedig fiatalabb korukban arról volt szó a családban, mármint a Marosi Lajos családjában, hogy mind a három leánykát taníttatják. Legyen mind a háromból úriasszony. Ezért szerezték be jó előre azt a sok szép könyvet. Mégis, valamiért elhervadtak ezek a kisasszonyok. El, mind a hárman. Ezüst eszcájggal nem ettek, pedig volt nekik az is. Az udvarra sem szoktak szépen kiülni, mint az urak, különösen késő, nyári délutánokon, amikor már hajlik a nap. A szép, haloványkékre festett házukban sem gyönyörködtek, csak eljártak előtte, mintha nem is lett volna a saját házuk. Mintha nem nekik találták volna fel ezt a földi életet.

A kisasszonyok közül ez a Jolán ugyan nekifutamodott a valóságos életnek, mert ugye, amint anyám megtelefonálta, egy kicsit férjhezment Tóth Jóskához, gyermeke is született, de úriasszony nem tudott lenni belőle valamiért. Hát van nékem időm arra is, hogy ennek okát kiderítsem? Nem elég nekem ez a Gocsovszkyné? Mert még róla sem tudok semmit. De hogy legalább hű legyek Gocsovszkyné igazságkereső szelleméhez, s a pontosság kedvéért is, azt mondom, majdnem semmit nem tudok róla. Hiába térferegtem képzeletben szürke, unalmas állomásokon, hiába jártam körbe a szomszédait, mert azok is eltűntek sorra, a múltó idő kódében.

6. Kiszivárgott

Most már egyre idegesítőbbé válik számomra ez a Gocsovszkyné. Pedig megpróbáltam azt is, hogy politikai síkra tereljem az ő végleges eltűnésének ügyét. Említettem például, hogy mint egy vérbeli politikus, egyenesen megkerültem a kérdést. Vagyis másképpen tettem föl. Más oldalról nézve közelítettem meg ezt a Gocsovszkynét. Hátha onnan jobban látszik. Nem látszott jobban. De egy vérbeli politikus nem adja fel könnyen. És én most megint úgy teszek, mint egy vérbeli politikus. Kiszivárogtatok valamit erről a Gocsovszkynéről. Igaz, semmit nem tudok róla, de ez nem számít. Valamit azért kiszivárogtatok.

Most tanulmányozom a kiszivárogtatás módszereit. Módszert lopni nem szégyen. Olyan, mintha mesterséget lopna az ember. Még azt is megkockáztatom, legjobb, ha barátaitól lop módszert az ember. Mert azok nem jelentik föl, mint ahogyan egy idegen könnyedén föl is jelenthetné. Ezt én egy ötletes embertől tanultam, aki rádiót és televíziót árult a főtéren. Egyszer mondtam neki, te, Szasza, miért adtál el nekem olyan televíziót, ami csak itt működött, amíg kipróbáltad, otthon még be sem lehetett kapcsolni. Azt válaszolta, hát hogy adjam el a rosszat egy idegennek? Még följelent miatta. Egy barát pedig ehelyett meghív egy sörre, hogy beszéljük meg, milyen készüléket érdemes venni.

Most éppen egy kedves író barátom tollából származó cikket olvasok. Írja, hogy ő fontos eseményen vett részt, ahol „a nagy hiányzó” éppen egy nagy szervezet országos elnöke volt. „A helybeliek úgy tudják, az elnök pihenőszabadságát tölti valahol.”

Hát persze, hogy a helybeliek tudják legjobban, merre jár az országos elnök! Lehet, maga az elnök sem tudja pontosan, épp merre jár. Annyi a látnivaló ott, ahol a pihenőszabadságát tölti. Vagy nincs semmi látnivaló, azt akarja, ne lásson egy ideig semmit. Elege van a népekből, csöndesen üldögél és elmélkedik. Valahol! Milyen talányos, milyen izgató, hogy hol is töltheti. Nem lehet tudni. Töltheti akárhol. Megteheti. Elnök. Hát egy elnök nem teheti meg, hogy ott töltsen pihenőszabadságát, ahol akarja? A helybeliek tudják, hol tölti. Valahol. Ebbe az egész földkerekség belefér. Nem csak Európa, mert ugye, eddig az volt, hogy Valahol, Európában... Ezt a valaholt ők szépen kiszivárogtatják, s így az egész világ értesül a legfontosabb eseményről.

Mert a legfontosabb mindig az, ami valahonnan kiszivárog! A kiszivárgott hírekben ugyanis mindig van valami titokzatosság, köd és homály. Az ember természetéhez tartozik, hogy titkokat lessen meg, bepillantson a köd és homály mögé. Az embernek ezt a veleszületett természetét célozza meg a vérbeli politikus, amikor valamit kiszivárogtat. Most épp ezt a módszert próbálom ki, hátha így többet tudhatok meg erről a Gocsovszkynéről.

Kiszivárogtatom például azt a faluban, hogy beszélik, bizony, eléggé benőtte a gaz ennek a Gocsovszkynének a sírját, pedig...

Csak ennyit szivárogtatok ki. És várok. Hátha valaki fölkapja a fejét és fölteszi a kérdést: hol van a Gocsovszkyné sírja? És különben is, ki volt az a Gocsovszkyné? Ezzel az egyszerű módszerrel máris szerzek valakit, aki hozzám hasonló módon, kutatni kezdi ennek a Gocsovszkynének a titkát. Azért kezdi kutatni, mert ott van az a két szó, hogy *beszéli* és *pedig*. Ha egyszer valamiről beszélnek az emberek, az nem lehet közömbös dolog, mellette nem lehet csak úgy elmenni.

A pedignek pedig még nagyobb a szerepe. Sejteti, hogy ez a Gocsovszkyné bizonyos összeget, esetleg egy egész vagyont hagyott rá valakire, hogy azért gondoza a sírját, amíg él. De nem gondoza. Pedig megígérte. Nem gondoza, mert gazember. Vagy eltűnt közben ő is a pénz-

zel, vagy a vagyonnal. Mert csaló. És ez a valaki érdeklődni fog mindenfelé Gocsovszkyné felől. És a sírjának gondozója felől. Milyen egyszerű az egész! Elterjed majd a faluban, hogy valami kiszivárgott egy csalóról, egy gazemberről, itt, a falu népének szemeláttára. És miféle nép lakik ebben a faluban, hogy elnézi, csalók és gazemberek vegyék körül?

7. Kevés a nagy ember

Kérem mamától, na, milyen volt a Borbélyné ünneplése, mert kellett, hogy legyen valami, ha már betöltötte a százat. Manapság azt is megünneplik, ha egy gyermek betölt három esztendőcskét. Még ha leánygyermek, akkor is megünneplik... Azt mondja erre mama, az a helyzet, hogy sokat téved az ember. Még ő is tévedett, pedig nem szokása. Inkább nem mond semmit, ha valmiről nem tud bizonyosat. Most abban tévedett, hogy ez a Borbélyné nem a százat töltötte be, hanem csak a kilencvenkilencet.

- De megéri a százat, nézd meg, hogy megéri, hát csak érje meg. Akkor helyreigazodik valamennyire a tévedésem is... De te is tévedsz fiam, ha azzal a kiszivárogtatással akarsz valamit megtudni erről a Gocsovszkynéről. Mert róla már nincs, ami kiszivárogjon. Hiába keresed az ő nyomtalanságának magyarázatát, az ember olyan, hogy ma van, holnap pedig nincs. Mindenkit csak egy ideig emlegetnek, aztán benövi a fű az emlékét is. Hacsak nem volt olyan nagy ember, akit valamilyen oknál fogva elővesz az utókor, mert szüksége van rá.

Az utókor is olyan, hogy el-elbizonytalanodik. Olyankor valamibe bele kell, hogy kapaszkodjék. Kevés a nagy ember, fiam, kevés. És aki ma nagynak látszik, egyszer kiderül róla, hogy nem is olyan nagy. Ott van ez a Páll Dénes, mekkora nagy ember volt, de mekkora! Már nincs, aki a sírját gondozná, ott kint, Borbába, a régi temetőben. Vagy aki az ő emlékét valamiért elővegye. Senkinek nincs szüksége erre a Páll Dénesre. Hiába van neki ott a sírja legelől, tiszta hiába. Gocsovszkyné helyett én inkább arra néznék, hogy tudott így eltűnni egy egész falu. Mármint a régi. Mert eltűnt az is, a régi falu. Megvolt, sok száz esztendőn át, s most, rövid idő alatt olyan más lett, rá sem lehet ismerni... Ez már nem is falu. Nem lehet tudni, mi ez, de falunak nem igazi falu...

Igazat mond, mama, minden szava tiszta igazság, abban még maga Gocsovszkyné sem tudna kihajítanivalót találni - mondom mamának, míg üldögélünk a kopár nyárikonyhában, csakugyan kopár lett ez a nyárikonyha, mióta nincs meg az a vaskályha, amit csak úgy odaadott mama ennek a megsuvadt életű Jancsinak, nem is értem, miért kellett azt odaadni, megszoktuk már, ott volt mindig, reátekinteni is jó volt arra a kályhára, emlékszem, apám egész nap azon kavargatta egy hosszúnyelű fakanállal a nagy, piros fazékban odatett zsírnakvalót, hogy jó legyen a tepertő, ne égjen oda, nem is lesz itt disznóvágás többé soha, sem pedig viccelődések nem lesznek a pálinkázó, késfenő férfiak között, kétértelmű szavakkal sem lesz aki megcélozza a hurkát mosó asszonyokat, nem lesz itt többé semmi, csak ez a kopár nyárikonyha, melynek falán burján-kötések lógnak, hogy száradjanak, legalább teánk legyen télire, nincs itt mire nézni immár, egy otromba szekrény van a kályha helyén, mit keres ott az az otromba szekrény, csak úgy kérdezem magamtól, na, van még az az üveges, régi vitrin, melynek polcain összemaszatolt poharak sorakoznak, Franck-kávés, rozsdás dobozok, s legfelül egy örökre megállott, pirosszínű orosz csergőóra.

Pont olyan helyre találtam leülni, ahonnan azt a falat látom, amelyre oda van akasztva egy keretezett kép. Kinga, az öcsém leánya rajzolhatta azt a képet, anyám és apám van rajta, gyermeki fantáziával és leleménnyel megrajzolt kicsi kép ez, apám sapkája is csak oda van képzelve, nem volt néki ilyen sapkája soha, semmiben sem hasonlít ez a két ember a valóságos szüleimre, csupán abban, hogy sok a ránc a homlokukon. Elgondolom, pont ez a sok ránc a homlokukon, ez a legkifejezőbb ezen a képen, a leglényegesebb vonásokat fedezem föl ezen a gyermeki rajzon, hiába, a gyermeki lélek a legérzékenyebb műszer a világon, pont oda találtam ülni, ahonnan ezt a képet látom, kilépek a kopár konyhából, körbejárom az udvarunkat, s elfut a tekintetem, el, a mezők felé, friss szántások barázdái tűnnek föl emlékezetem-

ben, olyanok, mint azok a ráncok a szüleim homlokán, de barázdák sincsenek már a mezőkön, odalettek a barázdák, mint apám homlokáról a ráncok, odalesz minden, ahogyan eltűnt a vaskályhánk, vagy ez a Gocsovszkyné, akinek nyomát sem találom, odalesznek a nagynak hitt emberek is, igaza van anyámnak, csakugyan kevés a nagy ember, hát én lennék az az elbizonytalanodott utókor, aki mindenáron bele akar valamibe kapaszkodni? Késő. Utókornak sem vagyok én jó immár.

8. A lányok hajáról

Nézzek inkább a régi falu felé, hagyjam békében azt az elfelejtett Gocsovszkyt, az ember olyan, hogy ma van, holnap pedig nincs - mondta anyám a kopár nyárikonyhában, míg néztem azt a kicsi, rajzolt képet a falon, s találgattam, milyen haja is lehetett ennek a Gocsovszkynek leánykorában... Az igazság és a pontosság kedvéért meg kell, hogy mondjam, az érdekelt volna engem, mihez is hasonlíthatták a leányok haját mifelénk, amikor még megvolt a régi, az igazi falu. Különösképpen a szőke leányok haját, mihez hasonlíthatták? A fésült kenderhez bizonyosan nem, bár puha és bársonyos, mert az fehérségénél fogva fenn volt tartva a vénasszonyok haja számára. A szalma, az igen. De csak a színét tekintve, mert ahhoz túlságosan vastag a szalmaszál, hogy hozzá hasonlatosnak nevezzék egy szép, szőke leány haját. Sorra vettem én a fákat, a szomorúfüztől a szimpla fűzig, a remegő levelű nyárfát, akácot, a hárs finom illatú virágát, a bodzáét, s a füveket is mind sorra vettem, de szebbet nem találtam annál, mint amilyent a nagy, orosz poéta, Szergej Jeszenyin talált.

„Zizegő, szép, zabkéve-hajadról nem álmodom többé már soha.”

Ezt írja a költő, kedvese hajáról. „Zabkéve-haj”... Hová lettek ezek a szavak, ezek a gyönyörű hasonlatok? Odalettek ezek is a zabbal, a kévével együtt. Akárcsak ez a Gocsovszky. Vagy azok az igazi falvak. Ahol zabot arattak és kévét kötöttek. Mert a mai, szőke leányzók már azt sem tudják, melyik a zab és melyik az árpa. Ezt persze, a barna leányzók sem tudják. A kéve sem mond ma már nekik semmit. A zabkéve-hajat még ez az ezüstös, okos laptopom se tudná valamilyen nyelvre lefordítani. Ez a majdnem-mindent-tudó, eredeti, kínai Sony. Nem tudná. Mert ma már nincs ilyen hasonlat a világon. Vagy ha van is, nem értelmezhető.

Nézzek inkább a régi falu felé, mondta nekem mama. De merre nézzek? Ha látni is akarok valamit, meg kell várnom az estét. Ahogyan ez a bölcs filozófus, Constantin Noica tette. Aki még románul is „két nyelven tudott”: románul és arománul. Azt írja ez a Noica:

Az éjszakát várom. Lassan közelít, a maga „tudományos csöndjével” a dolgok felett. Elmossa a színeket, feloldja a formákat, csak a nagy összefüggéseket, a valóság igazságának körvonalait őrzi meg. A mindent leegyszerűsítő éjszaka!... Immár megérthetem. Immár látok, mivel sötét van.

Megvárom az estét. S hogy még jobban lássak, a szemem is behunyom. Az a régi falu... Aki nem sétált szántás idején mezítláb, hűvös ekenyomban, vagy estefelé a szikrázó talabor után se lépegetett soha, nem is tudhatja, miről beszélek én most. Hát aki nem rakott meg életében egy szénás szekeret, sem pedig szalmakazalt nem rakott! Vagy boglyát. Vagy akinek nem adatott meg, hogy kévét kössön aratáskor, s nem tudja, hány kéve egy kalangya! Bevallom, én sem tudom, hány hektár egy közepes repülőtéren. Csak megsaccolni tudnám. Fogalmam sincs. Az ilyesmit csak azok tudják, akik nem hűvös ekenyomban jártak gyermekkorukban, mezítláb, hanem síkos padlócsempéken, félve, lábujjhegyen, nehogy hanyattvágódjanak. Néha azt hiszem, ez a század is azon csúszik meg, a divatos padlócsempéken, ha már meg nem csúszott.

Régi falu... Gocsovszky... Zabkéve-hajak... Hasonlatok... Harmatos hajnalon villanó kaszák, kopott kapák, vásott gereblyék, a sokféle mezei szerszám, az ember legközelebbi rokonai... Hová lettek a valóság igazi körvonalai? Talán már nem is látszanak. Elnyelték őket a formák, a harsány színek, a megapixel! És ki az, aki jól tudja érezni magát ebben a túlbonyolított, elkényesült világban? Termopán egek alatt? Ki? Csakis az érezheti jól magát ebben a wellness-világban, akinek már idegen a régi falu. Akinek másféle csillogás az otthona. Elidegenült világban csak az idegen érezheti magát otthon.

9. Ki az idegen?

Nem tudhatom, miképpen érezhette magát ez a Gocsovszkyné a mi falunkban. Abban a süppedő, kicsi házban, a patakunk mellett. Mert idegen volt ő a mi falunkban. Idegen és magányos, nagyon. De soha nem ment el innen. Nem keresett más vidéket, más életet, nem keresett ő semmit. Csak az igazságot. Kizárólag az igazságot kereste. Úgy látszik, elég volt neki az az egyetlen élet, amit sorsától kapott. Emlékét sem akarta tovább vinni még ötven vagy száz esztendeig, valami kimagasló, vagy legalábbis furcsa cselekedettel. Még a nevét sem próbálta megváltoztatni, pedig azt kiejteni sem tudták rendesen ezen a tájon. Eléggé igyekeztek a falumbéliek, a sutának tűnő Ocsovszky elejére tettek egy jó erős Gé betűt, s az első o betűt is hosszan ejtették, így lett belőle Gócssovszkyné. Nevének jelentőséget nem tulajdonított ez a Gocsovszkyné, nem gondolt arra, hogy jön egyszer egy ilyen alak, mint én és csak kínlódik a nevének leírásával. Mert csakugyan valósággal kínlódom, valahányszor leírom ezt a furcsa nevet, hogy Gocsovszkyné. Engem különösen ez az ipszilon zavar. Minek kellett egy ilyen szegény, jelentéktelen asszonynak még ipszilont is cipelnie magával egész életében?

A nevekkkel különben is sok baj szokott lenni. Itt van például ennek az Erdélyi Dénesnek az esete. Mert ez az Erdélyi Dénes tulajdonképpen Mircse volt eredetileg. Amikor bejöttek a magyarok, szükségük volt, de azonnal egy derék kinézésű, szigorú bíróra. Ez a Mircse Dénes az volt, derék kinézésű, szigorú ember. Éppen bírónak való. De a magyar hatóságok nem voltak megelégedve ezzel a Mircse névvel. Azt mondták, vegyen föl egy jobban hangzó nevet, s ő lesz a falu bírója. Még ki is találták, milyen nevet vegyen föl, ne törje a fejét rajta ez a derék ember. Legyen ezután Erdélyi. És az is lett. És bíró is lett arra a rövid időre.

Ezt így tudják a faluban. Már aki tudja. Megvénülni sem tudott ez az Erdélyi Dénes, belehalt valamibe. Lehet, az a rövid idő viselte meg, vagy pedig a jólét. De az is lehet, nem a jólétbe halt bele, hanem a nevébe. Mert fordult egyet a világ, s a román hatóságoknak nem tetszett, hogy Erdélyit csinált a Mircse nevéből. Emiatt még meg is verték, mondta ezt anyámnak Juliné. Ott van a sírja, egy majdnem föl hagyott temetőben, a Vári Józsiék kertjén felül, mindjárt balra. Vasráccsal bekerítve. Nem ott, ahol más népek vannak. Valamiért különállóbb helyre temették. Talán, hogy el ne vegyüljön a rendes temető tarka világában. Mert nálunk a rendes temető úgy van berendezve, hogy messziről meg lehessen állapítani az ittlakók fontossági sorrendjét. Legelől a falu volt előljárói pihennek, középen a pórnép, s leghátul a cigányok. Ilyen a beosztás. Mondanom sem kell, az én apám sírja ott van a pórnép között. Annak is a dereka táján. Ott a föld is már arra hajlik, ahol egy mély árok fenyeget, gyakori suvadással.

Ennek a Gocsovszkynének a sírját nem fenyegeti semmi. Se árok, sem pedig suvadás. Az ő sírja ott van a képzeletemben. Mégpedig legelől. A fontos halottaim között. Most helyeztem oda, csak néhány napja. Miután elolvastam Noicának, ennek a derék filozófusnak a szép sorait:

Tudom, hogy az élet gazdag. Sokkal több, mint amire szükségünk van. Mily boldogan tudnék élni kevesebb is... E gondolatok forrása a „kevesebb” igénye. Eszembe jutott másoktól is megtudakolni: mennyi életre van szükségük? De a kérdések mit sem érnek. Meglepő és mégis érthető tény, hogy az emberek nem tudják, mit kezdenek a gazdagsággal. Észrevették-e, hogy a betegek, a szegény emberek, a kurta életűek és a kevés életésélyűek tudják, hogy mit akarnak? (Cseke Gábor fordítása)

Ezeket a sorokat most legszívesebben fölolvastam az Erdélyi Dénes sírja mellett, ha valahogy átjutnának a vasrácsokon. S ha tudnám, hogy meg is hallja. Ha pedig nehezen értené, el is

magyaráznám. Ott kezdeném, hogy csakugyan, mennyi életre van szüksége az embernek, Dénes? Mert ez a Gocsovszkyné tudta, mennyi életre volt neki szüksége. Így, szegényen, magányosan és idegenül is tudta! Abban a kicsi, süppedő házban. Ami nem is volt az övé. Talán még meg is kérdezném a temetői csöndben: mit gondol afelől, ki az idegen? Mondjuk, egy kicsiny faluban kit nevezhetünk idegennek? Azt-e, akiről csak annyit lehet tudni, hogy az igazságot kereste, s nem törődött hírrel, vagyonnal, névvel, vagy az az igazi idegen, aki még holtában is messzire van ettől a néptől?

10. Ebben az esztendőben

Két szép öreg alakja tűnik föl emlékezetemben, valahányszor erre a Gocsovszkykére gondolkok, s általa az igazság keresésére.

Az egyik ez a szegény Szabó Petibá. Hiába lakott ő a töltöttút mellett, nem itt, majdnem a patak partján, ahol mi lakunk, s ezek a Magyariék. Ott, a töltöttút mellett, vagyis a főúton is lehetett valaki szegény, ha annak született. Született szegény volt ez a Szabó Petibá. Ma is, ha valaki jelzőt keres arra, hogy milyen szegény valamely falubelije, csak annyit mond, olyan, mint Szabó Petibá. Ennyi bőven elég. De arra is elég, ha valaki a becsületességre akar példát fölhozni. Mert ezzel a Gocsovszkykével ellentétben, volt ennek a Szabó Petibának egy nemes cselekedete.

Ennél a gazdag Szász Mózsibánál dolgozott éppen, aki rengeteg marhát, mindenféle háziállatot tartott, s mindegyre úgy felgyült a trágya az istállója mellett, hogy azt onnan el kellett hordani. Mármost ki hordhatta el azt a sok trágyát, ha nem egy olyan szegény ember, mint ez a Szabó Petibá?

Egy napon a zsebéhez kap ez a gazdag Szász Mózsibá, s azt mondja a feleségének, hogy baj van, te asszony! Elveszett a pénzeszacskóm. Itt volt a zsebemben, ahol lenni szokott, s most nincs ott. Erről a pénzeszacskó eltűnéséről semmit nem tudott ez a Szabó Petibá, csak hányt a trágyát napestig. Pont, mint a mesében, úgy történt ezután minden. Mert ennek a Szabó Petibának a villája beleakadt egy nagy zacskóba. Fölveszi, hát tele van pénzzel.

Ebben az esztendőben sem volt ennek a Szabó Petibának se tűzrevaló fája, sem pedig élelme nem volt. Akárcsak más esztendőben. Meg is fordult a fejében, hogy lám, most reámosolygott a szerencse. Onnan mosolygott reá, a trágyadombról. El is gondolta, milyen érdekes, hogy pont egy trágyadombon lakik a szerencse, nem a töltöttút mellett. Mert ő ott soha nem találkozott véle. Fogta a pénzeszacskót, lémitálta, mit is vegyen előbb a sok pénzen. Tűzifát-e, vagy valami élelmet. De a szerencse mellett a tisztesség is előjött onnan a trágyadombról. Pedig azok ketten ritkán szoktak együtt járni. Ez a tisztesség azt mondta Szabó Petibának, hogy mutassa föl azt a zacskót a trágyadomb gazdájának, vagyis Szász Mózsibának. Szóval, megkerült a gazdag ember pénze. Mint ahogyan a gazdag ember pénze meg szokott kerülni.

Ha valaki szép és igaz mesét akart mondani gyermekének, főleg ebben az esztendőben, akkor a Szabó Petibá történetét mondta el, valahogy úgy, amiképpen én most elmeséltem.

Szép sírja van ennek a Szabó Petibának az új temetőben. A fia, Feri faragta gyönyörű fából, hogy ha már életében fája soha nem volt az apjának, legalább holtában fa legyen a feje fölött, nem pedig valami hideg, fényes kő, vagy cement.

A másik szép öreg, Derzsi Elekbá is ott lakott a töltöttút mellett. De alszegben. Majdnem Potyót dombja alatt. A háza lent volt, mélyen, lefelé lejtett az udvar, úgy hogy az arrajárók jól láthatták, mit csinál egész nap ez a Derzsi Elekbá, aki imádkozós ember volt. Legtöbbször ott lehetett látni őt, imádságos könyvvel a kezében. Mert ő olvasva imádkozott, nem fennhangon, mint ahogyan a papok szoktak.

Hanem erről a Derzsi Elekbáról szép lassan az is kiderült, meg-megunta ő az imádságos könyveket és ilyenkor tudományos könyvek felé fordult. Úgyannyira, hogy a szomszédok, pontosabban Demeter Domokos egyszer azt találta mondani, nagy tudós ez a kicsi ember. Vagyis Derzsi Elekbá. Könyvek között él. Azokat forgatja. Sokszor olyasmiket lehet tőle hallani, amiket csak tudományos emberek szoktak előhozni. Például affélét, hogy milyen az

igazságnak a természete. Hogy jól érzi-e magát az igazság ezen a földön, vagy pedig állandóan fészkelődik. Mint a tyúk, ha kényelmetlenül ül a fészken. Ilyesmikkel normális ember nem szokott foglalkozni, mondta ez a Demeter Domokos. Nem falusi embernek való olyan dolgokról beszélni, amiken segíteni nem lehet. Elég baja van egy falusi embernek otthon s a mezőn is. Normális ember hiábavalóságokon nem töri a fejét. Ezt is mondta ez a Demeter Domokos erről a Derzsi Elekbáról.

Sokszor elgondoltam magamban, miféle ember lehet ez a Demeter Domokos, hogy meg tud lenni az igazság keresése nélkül. Mert anélkül még ez a szegény, idegenből idekerült Gocsovszkyné sem tudott megenni.

Hanem ennek a Derzsi Elekbának is volt egy nemes cselekedete. Mégpedig éppen az én irányomban. Egy napon, amint épp ott jártam a háza előtt, utánam szólott, álljak meg, mert valamit szeretne mondani. Egy könyvet hozott ki a tornácról s a kezembe nyomta. Azzal a megjegyzéssel, hogy az a könyv mától az enyém. Azt mondta, régi ez a könyv, nem írja, mikor nyomtatták, de régi. Becsüljem meg, mert sokra megyek általa, ha olvasgatom, neki már lejárt az ideje, ő már nem tud semmivel se sokra menni...

Nézegettem már ott, helyben ezt a kicsi, rongyos, összefirkált könyvet. Az volt a címe, hogy *Védelmes erő pais*. Lennebb azt olvastam, hogy *tiszta és igaz indulattal ajánlja Árva Bethlen Kata*. A legelső sorban pedig az van, hogy „Nyomtattatott, ebben az esztendőben”. Na, gondoltam, ezek a nyomdászok is szépen föltüntették a kicsi könyv kiadásának dátumát! Ebben az esztendőben... Éppen amikor ennek a Szabó Petibának nem volt tűzrevaló fája, s azt a sok pénzt megtalálta trágyarakás közben! Ezt a pontatlanságot Gocsovszkyné sem hagyta volna szó nélkül, mert ugye, ő az igazságot és a pontosságot szerette legjobban ezen a világon.

Aztán otthon fordítottam vagy három lapot ebben a könyvben, s a csinos kis Előljáró-beszéd végén ott találtam a kiadás dátumát: *Ezer-hétszáz ötvenegyedik Esztendőben, Januáriusnak xxvii-dik Napján*.

Ezt most csupán a Gocsovszkyné tiszteletére teszem ide ilyen hűséges módon.

A Derzsi Elekbától ajándékba kapott könyvet most is őrzöm, megbecsültem, amennyire lehetett. Olvasgattam is belőle ezt-azt. Igaz, sokra nem mentem véle én se, akárcsak ez a Derzsi Elekbá, akinek lejárt volt az ideje, amikor adta. Most azon gondolkodom, ha nagy csöndben vagyok, kinek is adjam tovább ezt a szép, kicsi könyvet, még ebben az esztendőben...

11. Arany Monarchia

Énnekem a fönnavaló úgy felvitte a dolgomat, hogy már gyermekkoromban találkoztam Béccsel. Főleg éjnek idején szoktam Bécs körül ténferegni és csodálkozni. Gyönyörű éjszakákat töltöttünk apámmal kint, a főút mellett, a Györfi Károly malmában, ahová, búzát, zabot vittünk őrlésre. Ott volt Bécs, ennek a Györfi Károlynak a malmában. Föl volt írva egy félelmetesen nagy lendkerekű gép elejére, hogy *Wien*. Aranyozott betűkkel volt odaírva. Mondtam is apámnak, milyen szépen fénylenek azok a betűk, bizonyosan aranyból vannak. Azt mondta apám, réz az, fiam, sárgaréz. Aranyból csak a Monarchia van csinálva. Én ebből az égvilágon semmit nem értettem. Ez a Györfi Károly magyarázta meg nekem: a fölírás, hogy *Wien*, az tulajdonképpen egy város, magyarul Bécs a neve.

Azzal az apámféle megállapítással, mely szerint a Monarchia aranyból van csinálva, ez a Györfi Károly egyetértett. De nagyon. Még olyan megjegyzést is tett hozzá, hogy minden aranyat ér, ami onnan jő ide. Vagyis az ásók, kapák, fűrészek, fűrők, kalapácsok, minden. Minden aranyat ér. Mert a Monarchiában mindent az örökkévalóságnak csinálnak. Még a szerszámok nyelét is olyan fából készítik, hogy örökké tartson.

- Ezek a mi asszonyaink föl sem tudják fogni, miért kell jó gépet, szerszámot Bécsből hozni - mondta apámnak ez a Györfi Károly. Hiába, a fehérség, az fehérség, mondta apám. Erre jól emlékszem, s az jut eszembe, anyám se gondolkozott soha azon, miből van csinálva a Monarchia. Hát akkor ennek a Gocsovszkynek mitől lettek volna monarchiás gondolatai, amikor ő még a faluból se tette ki a lábát? Sem pedig az örökkévalósággal nem foglalkozott, hanem csak az igazsággal és a pontossággal.

Nekem is feltűnt, hogy ebben a malomban fehérséget soha nem lehetett látni. Pedig milyen szépen folydogált a liszt, miután apám a gabonát felöntötte a garatra, s ez a Györfi Károly beindította azt a hatalmas lendítő kereket! Azt a lisztet még maga Györfi Károly is átengedte az ujjai között, s egy kicsit meg is súrolta a hüvelykjével, hogy megbizonyosodjék az őrlés minősége felől. Mert azért félt ő is a fehérségtől. Azok állandóan hibát kaptak a kész lisztben. Mint anyám. Hogy túlságosan durvára van örölve megint az a búza, hát milyen kenyér lesz abból, te Ferenc, milyen kenyér? Vagy túlságosan finomra az árpa, minek kell a major-ságnak ilyen finomra örölni, csak odaragad az étel a csőrükhöz...

Mindig a kész dolgokban kaptak hibát az asszonyok. Semmiért el nem jöttek volna a malomba. Még kíváncsiságból sem. A teljesen kész és megmásíthatatlan dolgokban találtak hibát mindig. Például amilyen a férfiak öröklött tulajdonsága, vagy szerzett szokása. Hogy az ő férje miképpen fogja meg a poharat, ha már megfogja. S miért van az, hogy állandóan leeszi magát a férfiember...

Ott tanultam meg, a Györfi Károly malmában, hogy örökösen tartani kell az asszonyoktól, mert mindig találnak hibát bennünk, akármilyen tökéletesek is legyünk.

Márpedig mi csakugyan tökéletes férfiaknak tartottuk magunkat. Különösképpen ott, a Györfi Károly malmában. Még éjjel is azok voltunk. Tökéletesek. Míg odabent szép komótosan forgott a nagy kerék, s fent zsákokba folydogált a liszt, mi kiállottunk a csillagos ég alá, nehogy véletlenül tudomásunk nélkül hulljon le egy fényes csillag. Még ez a Györfi Károly is kiállott oda mellénk, s a teremő végtelen hatalmát méltatta. Egyszer azt is mondta, olyan tökéletesen meg van alkotva ez a világmindenség, mint a Józsa Miklós Fordson traktora. Ezt a különös megállapítást apám is helybenhagyta. Már csak azért is, mert ez a Györfi Károly is egyetértett vele abban, hogy a Monarchia aranyból van csinálva.

Ez a Fordson, vagyis a Józsa Miklós traktora maga volt a csoda. Amikor favágni ment vele Józsa Miklós, végig a falun gyermekek mentek a nyomában. Volt, aki féllábon ugrándozott és próbálta utánozni a pöfögését. Nyugalmat árasztott ennek a Fordsonnak a pöfögése. Nem vinnyogott, nem sikoltozott, mint ezek a mai villanyos favágógépek, amikor vágják a fát. Ez a Józsa Miklós még azt is megengedte nekünk, hogy fölhágjunk a Fordson kerekded ülésébe és ruganyoztassuk magunkat. Mert jó, ruganyos volt annak az ülése. Cséplések idején ez a Fordson hajtotta a hosszú, széles szíjat, ami a cséplőgépet működtette. Ez a traktor el sem tud romolni, mondta egyszer egy férfiember Józsa Miklósnak, aki azt felelte rá, hogy nem. Ilyen röviden fejezte ki magát ez a Józsa Miklós. Röviden és egyszerűen. Mert egyszerű volt ez a Józsa Miklós. Mint a traktora. Az a Fordson.

Így, utólag, olykor azt hiszem, aranyat ér az egyszerűség. És ha a Monarchia nem is volt éppen olyan, mint amiképpen azt apám lefestette ott a malomban, az egyszerűség maga csakugyan aranyból való.

12. Úri beütések

Te, Emma, hol van a lavór, kérdezte apám csípőre tett kézzel egy vasárnap, templomozás előtt. Erre anyám azt mondja, hát itt, né, te Ferenc, soha semmit nem találsz, ott van a szemed előtt! Fogta a mosdótálat és letette apám elejébe a hokkedlire. Még vizet is öntött belé. Langyosat. És szappant is tett oda egy hasznavehetetlen tányérocskára. Később, mikor már láttam, hogy van egy szusszanásnyi ideje, kérdem anyámtól, miért mondja apám a mosdótálnak *lavór*, mikor azon jól látszik, hogy mosdótál?

- Ó, te, fiam, mikkel foglalkozol, vannak apádban ilyen úri beütések. Brassóból hozta ezeket a lavóros beszédek. Ott tanulta annál a szász embernél, Blössz Károlynál, ahol az asztalosságot tanulta. Sok ilyen beszédet hozott onnan apád, nem hallottad elégszer, hogy *cegrám* és *sfukfanc*? Ezeket is onnan hozta, nem tud megszabadulni tőlük, s nem is akar. Vannak apádban ilyen úri beütések...

Csakugyan voltak apámban úri beütések. Mert nem volt elég, hogy megvette Jakabházy doktor lerobbant Chevroletjét a múlt század harmincas éveiben, s szétszedte darabokra. Ma is látni az udvarunkon abból az autóból alkatrészeket. Ha most valaki a csűrkapunkat akarná kinyitni, meg kell fognia annak a Chevroletnek a gyújtógyertyáját. Mert abból van a fogantyú csinálva. Tehetett volna apám fából fogantyút, vagy bármilyen más vasat helyette. De nem, az éppen a Chevroletből való kellett, hogy legyen. Emlékeztetőül. Hogy ne múljanak el jövőtervező évei nyomtalanul. Kézzelfogható bizonyíték az a két gyújtógyertya, hogy úr volt apám valamikor. Igazi úr. Legalábbis a maga ura.

Most, hogy otthon jártam, szétnéztem az első szobában, mint máskor. Fiókokat szoktam kihúzogatni, lám, nem került-e valamelyikbe olyasmi, amit még nem láttam eleddig. Mert mindig találok azokban egy-két nagyon eltett, fontos semmiséget. De most nem volt semmi fiókhúzogatás. Az a színes, cifra váza vonta magára figyelmemet, ami ott van, amióta fölépült az a ház. Ott, az apám csinálta, barna szekrény tetején.

Nézem ezt a vázát. Távolról és hosszasan. Mint fényes vendéglőben vacsorázó, csokornyakkendő karmester aranyos mandzsettagombja, aki könyökölve várja a tizedik fogást, oly kihívóan fénylik ez a váza. Lám, mamában is volt valami úri beütés! Bukarestben szolgált, nagy uraknál, mint más idevalósi leány, onnan hozta a vázát. Bertanénémnél is ilyen váza volt, de cifrább. Ő minisztereknél szolgált Bukarestben, nem csak holmi szimpla uraknál. És Annanéném is hozott onnan valami cifraságot, de arra én már nem emlékszem.

Ez a szegény Gocsovszkyné! Az ő kicsi, süppedő házában! Talán nem is látott életében ilyen úri fényességet. Erre gondolok, míg nézem azt az aranyló vázát, mely ott büszkélkedik, a barna szekrény tetején. Amit eddig jóformán még meg sem csodáltam...

13. Magasrangú kéményseprő

Milyen szépen megkért apám, ne vállaljak soha semmiféle magasrangúságot, mert az suppanásokkal szokott járni. Olyasmiket magyarázott nekem, hogy vannak mesterségek a világon, amelyekkel nem jár magasrangúság. Valahogy így van kialakulva ez a világ.

A kéményseprői mesterséget hozta fel egy alkalommal. Az jutott eszébe hirtelen. Azt mondta, nincs olyan, hogy valaki magasrangú kéményseprő. Persze, én már akkor akadémuskodtam, azt feleltem erre, azért a kéményseprő is leeshet onnan, a kémény tetejéről, ha véletlenül meg talál csúszni, vagy valami... Lesuppanhat ő is...

- Két malomban örölkünk - mondta apám és felhozott sokféle más mesterséget, amelyekkel általában nem jár semmiféle suppanás. S hogy egy malomban örölkünk, azt kezdte magyarázni, hogy a nagyemberségről van szó, mert a magasrangúság azzal jár.

Ilyen dolgok olyankor szoktak előkerülni, például aratásból hazafelé tartva. Hogy ne menjünk szótlanul egymás mellett.

Egyszer elég szúrósan szögezte nekem a kérdést, milyen elgondolás a részemről, hogy mikor a kévekötéshez lehajolok, odateszem magam elé azt a kockás füzetet, amely tele van idegen szavakkal, s azok közül kivesszek magamnak egyet, s azt egyet mondogatom, míg bekötöm a kévét? Nem túl sok ez dologból egyszerre? Mert jól csak egy dolgot lehet elvégezni egyazon időben... Ilyenkor mondtam én is, ami eszembe jutott. Hogy este túlságosan fáradt vagyok, s az a petróleumlámpa is csak pislog, nem lehet jól látni a betűket. Nagyot hallgattunk hazáig, de otthon megint elővett valamit az útról megmaradt beszélgetésből. Arra célzott, hogy aki így belebolondul a betűkbe, az olyan ember célja nem lehet más, mint a nagyemberségre való törekvés. Márpedig az suppanással szokott járni. Főleg akkor, ha a magasrangúságot is maga elejébe jelöli ki.

Egyszer, lefekvés előtt azt mondtam apámnak, hogy én a kéményseprői mesterséget nem szeretem. Túlságosan fekete az nekem. Azt csak példának hozta föl, mondta apám, van elég világosabb színű mesterség is a világon. Aztán hogy kissé kifehéřítette a jövőmet, nyugodtabb lélekkel aludtam el.

Azért a magasrangú kéményseprő képe sokszor megjelenik képzeletemben. Különösen most, hogy ezt a Gocsovszkynét vettem elő. Aki csak az igazságot kereste. Kicsiny, tömött, fekete alakját magam előtt látom, amint görnyedve keresi az igazságot. Ebben a hitvány világban. És apám helyett gyakran teszem föl magamnak a kérdést: csakugyan, milyen világ az, amelyben egyre többen vannak, akik lelkesen vállálnak magasrangúságot? Nem nagyemberséget vállálnak, mert az magától jön. A tudomány vagy a művészet útján. Az más lapra tartozik. Kissé összekeverte apám a nagyemberséget a magasrangúsággal, de ezt a tévedését neki megbocsátom. Mert abban is van azért egy szemernyi igazság. Ha nem több!

Szóval, egyre többen vannak, akik nem félnek a suppanásoktól. Ezek a magasrangúsági posztot szívesen vállalkók. Ha félnek is valamitől, nem vallják be, hogy félnek. Azt mondják, *nem kívánnak nyilatkozni*. Mert ők csak akkor nyilatkoznak, ha kívánnak nyilatkozni. Milyen érdekes a nagyrangúak szavajárása és viselkedése! Már alá sem írnak valamit, hanem inkább *ellátják kézjegyükkel*. Azt a papírt, amit eléjük tesznek. A magasrangúak nem is mondanak semmit szívesen. Ehelyett inkább *úgy fogalmaznak*... Szeretnek fogalmazni. Mondani, azt nem szeretnek. Ténferegni, lödörögni sem szoktak a magasrangúak, hanem *ellépni* szeretnek. Mondjuk, a felsorakozott népek előtt. Elhaladnak előttünk, majd, ha olyan az alkalom, *elhelyezik a kegyelet virágait*. Nem odateszik azokat a virágokat, hanem elhelyezik. Szépen.

Még meg is simítanak egy félreálló szalagot. Mindig van valahol egy félreálló szalag, amit helyre kell igazítani. Szépen. Félreálló szalag nélkül el sem lehet képzelni egy ünnepélyes koszorúzást! Ezek a magasrangúak nem közöttünk vannak, ha éppen oda jönnek, ahol mi vagyunk, hanem *a körülünkben*. Megtisztelnek a jelenlétükkel. Ha pedig nem tisztelnek meg, akkor nagyon hiányzik nekünk az ő jelenlétük.

Erről a szegény Gocsovszkyról azt sem lehet tudni, honnan jött a mi falunkba. Még a szavajárásáról sem lehetett megtudni semmit. Sem pedig tájszólásáról. Idegen tájra jellegzetes kiejtése sem volt neki. Pontosan úgy beszélt, amiképpen mi beszélünk.

Ezek a magasrangúak szeretnek utazni. Hazajövéen mindig hoznak nekünk valamit. Főleg más tájakon honos szavakat. Minden második mondatukba beléteszik azt a szót, hogy *egyébként*. Valósággal imádják azt a szót, hogy egyébként.

A mi, megszokott, szimpla *mert* szavunk nem elég elegáns nekik, azt mondják helyette, hogy *hisz*. Hisz, ha meggondoljuk... Hisz, ha nem gondoljuk meg...

Ezek a magasrangúak mostanában mindegyre felszólítanak minket. Így: *azt tudni kell*... És meg is fogalmazzák, mit kell tudnunk nekünk. *Markánsan* fogalmazzák meg, hogy jobban értjük. Maholnap, ha varjú száll a csűr tetejére, markánsan fog oda leszállani, nem egyszerűen.

Ezek a magasrangúak egész szekérrevaló semmitmondó szóval szoktak hazajöni idegenből. Hogy azokat mi megtanuljuk. De nem szekérrel hozzák, hanem záros helyeken. Repülőn, autómobilon, vonaton. Mert attól félnek, a szekérről lehullanának. A rázódástól. Féltik a podgyászukat. Féltetik is. Nagyot suppanna az a podgyász, úgy megpakolták...

Néha olyan képtelenségekre gondolok, hogy ezek a magasrangúak, ha kéményseprői állásba neveznék ki őket, akkor is magasrangúak lennének. És azt is el tudnák intézni, hogy ne legyenek feketék. El tudnák, hisz... Egyébként nekem már mindegy. Maholnap csöndesen elmegyek, mint ez a szegény Gocsovszky.

14. Lelkek földrajzilag

Most éppen Cambridge városában gyönyörködöm. Szép város ez a Cambridge. Ott látható a mama verandájának sarkában. Egy elromlott hűtőszekrény tetején. Színes képeslapon. Ez a színes képeslap neki van támasztva egy vörösszínű, medgyesi virágvázának, melyben kihelyezett ceruzák sorakoznak. Az egész látnivaló reá van téve egy csipkézett terítőre, amit mama csinált valamikor. Békeidőben. Ez a csipkézett terítő valósággal körbefogja Cambridge látképét. Mondhatnám azt is, kiemeli a környezetéből. Jól is teszi. Mert a környezetében haszontalan könyvek vannak. És egy régóta nem járó csergőóra. Mennyire más így, a csipke-terítővel körbevett Cambridge!

Ha most látná Marci ezt a színes képeslapot, bizonyára meg lenne elégedve az elhelyezésével. Földrajzilag. Illetve háztájilag. Mert ő küldte ezt a képet, Marci. Öcsémnek a fia. Aki tulajdonképpen Oxfordban tanul, de valamiért át kellett mennie Cambridge-be és azért küldte mamának ezt a városképet, nehogy valami fontos eseményről lemaradjon. Mármint mama.

Jó gyermek ez a Marci. Kitanult Pesten néhány mesterséget, de azért egy kicsit átment Oxfordba. Erről a falumbéli Jolán esete jut eszembe, aki egyszer egy kicsit férjhez ment volt Tóth Jóskához. Nem nagyon, csak egy kicsit.

Szóval, jó gyermek ez a Marci. Amikor eljön mamához, mindig azt keresi, miben segíthet mamának. Szeret ő itt lenni mamánál, ha éppen ideje van rá. Mert itt csönd van és jó a levegő. Szerintem itt is maradna örökre, ha meg tudna élni valamiből. De nálunk bajosan lehet megélni valamiből. Különösen, ha megöregszik az ember. Csak mama tud megélni. Na és ez a Gocsovszkyné tudott megélni idős korában is. De azt mai szemmel nézve nem lehet életnek nevezni. Ezt ez a jó gyermek, Marci is tudja. Nem véletlenül ment Angliába.

Nem tudom, hány ház van most a falumban, s azt sem, hány benne a lélek. De azt tudom, hogy nálunk is megmozdultak a lelkek földrajzilag. Mennek, szerteszéjjel a nagyvilágba. A legmesszibb azért Zizi jutott el. Ez a tudós-természetű, jólelkű asszony. Honoluluba jutott. Ahol a madaraknak színes, lobogó tollazatuk van.

Nem is értem egészen, miért kezdtek elvándorolni a lelkek innen, földrajzilag.

Itt van például ez a Cambridge. Soha nem jártam arra. Akárcsak mama. Vagy ez a Gocsovszkyné. Olvasom, hogy még a rómaiak előtt is laktak ott emberek. Nálunk is laktak. A rómaiak pedig nem csak Cambridge-ben, hanem Siménfalván is hagytak nyomot maguk után. Pontosabban holmi cserepeket. Ezekből néhányat bele is hajítottunk Magyarai Ferivel a patakunkba. Legyen ott is római cserép. A patakunkban. És hagytak rézpénzeket, amiket apám talált meg szántás idején a kertünkben. El is vitte azokat nyomban az iskola igazgatójához, hogy legyen az iskolánknak is római rézpénze. De nem lett. A pénzt elvitték Bukarestbe, mert a hatóság úgy látta jónak, legyen Bukarestnek több rézpénze, mint amennyije volt. Így helyes ez, mondta a hatóság, amikor zsebre vágta azokat a szép rézpénzeket.

Írják, hogy egy időben vikingek telepedtek meg Cambridge-ben, akik szerettek kereskedni. Ezalatt az idő alatt a város központja eltolódott a bal parti Castle Hillből a folyó jobb oldalán levő területre, amelyet most Quayside-ként ismernek.

Nálunk is pontosan így történt. Még vikingek sem kellettek ahhoz, hogy a falu központja időnként eltolódjék alszegből felszegbe. Vagy fordítva. Attól függően, hol lakott éppen a legfontosabb hatósági ember. Csak a kuglipálya nem tudott eltolódni, mert az örökösen használatban volt. Vasárnaponként. Azért szerintem az alszegiek a kuglipálya alsó részét tekintették

a magukénak, a felszegiek pedig a felső részét. Én ennek különösen tudtam örvendeni, mert az a felső rész bordópirosra volt festve. Igaz, ez a pálya valamivel keskenyebb volt, mint a másik, de a színes mivolta kárpótolta a keskenységéért. Felszegi voltam magam is és ezzel a beosztással teljesen meg voltam elégedve. Mindaddig, amíg ezt a kuglipályát tönkre nem tették az új rendszer pökdöső, részeges, lödörgő legényei. Amikor még az árvíz is végigment itt, azzal már nem törődött többé senki.

Erről a Cambridge-ről szépen le van írva az is, hogy 1068-ban, két évvel Anglia térdre kényszerítése után Hódító Vilmos építtetett egy várat Castle Hillen. Mint az új királyság többi része, Cambridge is a király irányítása alá tartozott.

Minálunk nem kellett senkit térdre kényszeríteni, ha valaki építeni akart. Téglát vett, fát, meszet és épített. Saját maga. Esetleg kalákában. Ha közben nem bukott térdre vagy orra maga is. Szóval, ez az építkezési dolog nálunk sokkal egyszerűbben volt elintézve. Hódító Vilmosnak sem kellett lennie, aki építkezésbe fogott. És itt van ez a királysági irányítás. Nálunk kizárólag kiskirályok uralkodtak minden időben. Esetleg a rajonnál vagy a tartománynál voltak valamivel nagyobb kiskirályok, de azok ritkán jártak a mi falunkba, mert rossz volt az út. Köves és rázós. Szerencsénkre. A mi kiskirályaink rendesen és szépen viselkedtek. Ha egy kicsit meg is gazdagodtak, mondjuk, a kollektív idején, beérték azzal, és nem akartak egyfolytában gazdagodni. Különben is elrészegesedtek, vagy elmentek valahová, ne legyenek szem előtt.

Cambridge-et Grantebryce-ként említik az angolszász krónikában. Ez a Cambridge-nél levő híd legkorábbi ismert említése.

Ennek a hídnak a nevét sem lehet kiejteni, úgy elbonyolították.

Mennyivel szebb volt a mi födeles híduknak a neve: Födeleshíd. Gyönyörű híd volt ez, a mi Födeleshíduknak! Cserepekkel volt befödve, azért hívták födelesnek. De a cserepes födél alatt sokféle madár lakozott. Nem csak a huzat, amiről tudnivaló, hogy szereti a félig átjárható helyeket. Jámbor, hozzánk szokott, egyszerű madarak voltak ezek. El sem röpültek, ha egy gyermek játékból föl akarta rebbenteni őket a fészkükről. Hiába hadonászott a karjával. Ezek a madarak úgy tettek, mintha észre sem vennék. Vagy mintha nem is nekik szólna a gyermeki karok lendülése, hanem egy másik gyermeknek. Hogy menjenek már halászni. A híd alá. Mert ott laktak a legszebb halak is. A tömzsi balin uralta a híd alatti mély vizet. Olyanok voltak ezek a balinok, mint megannyi torpedó. Persze, éltek itt kecses testű, félős, elővigyázatos márnák is, már hogyne éltek volna!

Cambridge-nek 1951-ig nem adták meg a városi címet. A városnak nincs székesegyháza, ami hagyományosan egyik előfeltétele volt a városi státusz elnyerésének.

A mi falunk soha nem kért városi címet senkitől. Sokkal büszkébb emberek laktak a mi falunkban, mint abban a Cambridge-ben! Nem kértek semmit senkitől. Csak annyit, hogy hagyják békességben őket. Székesegyháza sincs a mi falunknak, de azért van két szép kicsi temploma. Amennyi imádkoznivalója van az itteni népnek, azt nyugodtan elvégezheti ebben a két templomban. Ezekben gyónni nem kell. A bűnök bevallását egyszerűen megspórolták. Kérni is keveset kérnek az Úrtól. Van neki dolga elég ebben a hitvány világban, minek zavarának mindenféle aprósággal? Egy kicsi egészséget, azt azért szoktak emlegetni a Fönnvaló előtt, mert ugye, drága az orvosság. Ez igaz. De zavarni nem zavarják.

Ebben a Cambridge-ben az írások szerint az egyetemnek sok múzeuma van, amelyek nyitva állnak a közönség előtt is.

Beismerem, hogy a mi falunkban valahogy elfelejtettek egyetemet építeni. De múzeum, az aztán van nálunk bőségesen. Az egész falu egy múzeum. Minden régi, roskatag ház egymagában is múzeumnak számít. Ezek a régi, roskatag házak pedig annyira nyitva állnak a közönség előtt, hogy kapujukat még be sem csukják. Már amelyiknek még van kapuja. Mert egyre fogynak a régi kapuk. Elhordják sorra, tüzelőnek.

Nézem ezt a színes képeslapot, a Marciét, mely ott van a mama verandájának sarkában. Az elromlott hűtőszekrény tetején. Szép város ez a Cambridge. Csak éppen messze van. Azt nem tudom eldönteni, lelkileg van-e messze, vagy pedig földrajzilag.

15. Hangyák útja

A lábát vakaró ember ott állt a vaskerítésen belül. Reá volt könyökölve a vaskerítésre. Egészen pontosan a vaskerítésnek arra a részére, ahol az be volt hajlítva. Úgy képzelhette el ezt a kerítést, aki csinálta, hogy lehessen néhány helyre reákönyökölni, ha valaki az utcára akar kitekinteni, ne legyen minden része hegyes és szúrós, mint amilyenek általában a vaskerítések szoktak lenni. Ez a lábát vakaró ember fölfedezte a vaskerítés készítőjének jóindulatát és pontosan oda is könyökölt, ahol kényelembe helyezhette a könyökét. Leleményes volt ez a lábát vakaró ember. Csak állt ott, nézte a járókelőket, s az egyik lábának fejével súrolta, vakargatta a másik lábát.

Föltűnt nekem ez a leleményes, lábát vakaró ember. Nem tudtam úgy elmenni mellette, hogy meg ne dicsérjem. Mondom neki, jól kitalálta, hová kell könyökölni, mert egyebütt szúrós az a vaskerítés...

- Az. Szúrós. De jó helyen van begömbölyítve. Embernek való magasságban. Hanem ezt a nagy házat, itt a hátunk megett, nem jó helyre építették. Pont a rablók útjába esik. Ezért van minden ajtó bezárva. Többszörösen. Egyszer ugye, a főajtó van ellátva mindenféle biztonságos találmánnyal, s aztán külön-külön, mindenkinek a saját lakása is jól be van zárva. A rablók miatt. Nem is értem, miért építették a rablók útjába ezt a házat... Mert ugye, megfigyelte, a hangyáknak is megvan a maguk útja. S a méheknek is. Ha a mezőn az ember oda ül le, a hangyák útjába, nézheti magát, mert a hangyák teljességgel ellepik. Maga nem szokott soha leülni a mezei földre? Mert ha nem, akkor magának tiszta hiába mondom a hangyák útját... Szóval, szokott... Akkor maga nem idevalósi. Az én édes testvérem már annyira idevalósi, hogy hiába is magyarázom neki a hangyák útját. Nem érti. Pedig igazgató.

- Azt mondja nekem az én édes testvérem, aki most már igazgató, te, János, eljönnél-e velem Pestre? Mondjuk, néhány napra. Mondom, el én, szívesen, ha elviszel, s haza is hozol. Ebben meg is egyeztünk nagy hirtelenjében, de kiderült, hogy kaszát is kell hozzak magammal. Hogy ha már eljövök néhány napra, vágjam le ezt a fűvet itt, ezen a belterületen. Úgy mondják a nagy, közös kertnek, hogy belterület. Legalábbis itt, a Normafa körül így mondják. Na, ez most mellékes. A lényeg az, hogy azt a kaszát otthon, Sófálván széjjel kellett szedjem, másképpen összekarcolta volna az én édes testvérem vadonatúj autóját. Itt raktam össze, a belterületen, hogy ezt a fűvet levágjam. Széjjel is hullott a kaszám. Meglazult az ék. Itt ülhet a fű, levágni nem tudom, amíg haza nem jó az én édes testvérem a hivatalából. Mert itt nincs akitől egy kalapácsot kaphatnék. Úgy be vannak zárkózva. Most állhatok itt, a vaskerítésre könyökölve. Meglehet, estig is. Ki tudja, mikor kerül haza az én édes testvérem? Itt még egy valamirevaló, formás követ sem találtam, hogy azt az éket rendesen beverjem. Nem jó helyre építették ezt a házat. Odatették pont a rablók útjába. Ezért kell itt a népeknek olyan erősen bezárkózni. A rablók miatt. Pedig azt legalább megtanulhatták volna, nem jó leülni a hangyák útjába...

Hallgattam ezt a lábát vakaró embert. Nem szóltam közbe. Szívesen hallgattam volna estig is. Ha nem éppen sörért küldtek volna engem abból a házból, mely oda van építve a rablók útjába.

Régi ez a történet.

Akkor még jobban érdekelt engem a sörhozatal, mint ez a szegény Gocsovszkyné. Most már csak azért veszem elő ezt a lábát vakaró embert, mert ő jut eszembe róla, ez a szegény Gocsovszkyné. Milyen jó helyen volt az ő süppedő háza! Amely nem is volt az övé! Ott, a patakunk mellett... Nem esett a rablók útjába.

16. Sértegetem a libamájat

Egyszer az Úr úgy felvitte a dolgomat, hogy magas pozícióba kerültem. Olyan magas volt az a pozíció, hogy alig tudtam reá fölmászni. Átvettem ugyanis istállótrágyánk mezőre való kihordásának a gondját. Ez az átvétel tulajdonképpen kényszerűségből adódott, mert nem volt, aki azt a trágyát kihordja a mezőre. Apámat ugyanis elszólította a hazafias kötelesség. Elvitték egy kicsit harcolni a hazáért és ott kötött ki, Szibériában.

Ezalatt szépen felgyült az istállótrágya a pajtánk mellett. Csinosígtam a vasvillával, négyszögűre alakítottam az akkori divat szerint. Olyan lett, mint egy kisdud piramis. Csak sokkal szebb. Nem volt hegyes a teteje. Lapos volt, sétálni lehetett rajta. Időnkint egy ásóval szép szeletet vágtam belőle, hogy lássam, érett-e eléggé, jó-e a minősége.

Nagyobb gazdától tanultam ezt a módszert. Azok rendszeresen figyelték a trágya érettségét, mert semmi értelme nem lett volna annak, hogy porladó, éretlen trágyát hordjanak ki a mezőkre. Elfújta volna a szél is. Egy alkalommal azt mondta egy nagyobb gazda, hogy az ő trágyája világra olyan, mint a szép libamáj. Érett, friss és üde.

Tizenegy esztendő voltam akkor, amikor abba a magas pozícióba kerültem. Ezerkilencszáz-negyvenhatban. A nagy szárazság ideje következett, úgy hogy mondhatom, eléggé szorongatott helyzetben vettem át a gazdálkodást.

Érdekes, mostanában is csak azt hallom, hogy a kormányok nehéz helyzetben veszik át a kormányzást, mert minden előző kormány el szokta rontani a helyzetet.

Énnekem nem volt kit hibáztatnom, csak az időjárást s a nemzetközi helyzetet. És mondjuk, azt, hogy gyermek is voltam még, nehezen tudtam megrakni a szekeret. Azért nem panaszkodtam, mert az időjárás nem reám tartozott, a nemzetközi helyzet pedig messze volt. Jóval a falunkon túl volt a nemzetközi helyzet. El sem láthattam volna odáig.

Akárhogyan volt, az biztos, hogy nálamnál fontosabb embert nem tudtam volna elképzelni sem, amikor életemben először jól megraktam a szekeret trágyával, s elindultam ki a kapunkon. A mezők felé. Mint egy igazi gazda. Mint egy hatalmasság. Amikor kiértem az útra, akkor jutott eszembe, ha már én vagyok ennek a rakománynak s az egész kivitelnek az egyedüli intézője, akkor megtehetem, hogy ne lépkedjek a szekér mellett, mint valami szolga, akár föl is ülhetek egy deszkára, mégpedig lefelé. Ahonnan kormányozni tudom a teheneket. Deszkát kerítettem, s fölültem reá, mint egy igazi úr. Amikor a Magyariek kapujához értem, jó hangosan biztattam a teheneket, hogy hallja meg Magyariné is, vegyen észre engem, milyen magas pozícióba kerültem. Jött is ez a Magyariné, de nem üres kézzel. Tele volt a surca nagy, érett, sárga körtével, s nyújtott felém is néhányat belőle. Dicsérte azt a körtét nagyon, hogy rég nem termett ilyen jól a fájuk. Én pedig a szívességét megköszöntem, de úgy, hogy a trágyánkat sem hagytam ki, azt mondtam, megérett az is szépen, olyan pont, mint a libamáj. Olyan szép az a trágya, amit viszek.

Ez a Magyariné jól megnézett engem, s olyasmit mondott, hogy én ezzel a megjegyzéssel sértegetem a libamájat. Mert a libamájnál jobb semmi nincs ezen a világon. Hogy is képzelem én azt, hogy a trágyát a libamájhoz hasonlítsam? S azzal ott is hagyott engem.

Ennek a Gocsovszknének a szelleme akkor még nem lebegett előttem. Csak a trágya minősége s a libamáj közötti összefüggést vettem célba. És azt, hogy azok a szép, érett körték ki ne hulljanak a kezemből. Most viszont nem mehetek el szótlánul a Gocsovszkné igazságkereső szelleme mellett. Mert az az igazság, hogy ezeknél a Magyarieknál minden eszten-

dőben sok volt a lúd. Eljöttek egészen a kapunk elé, s naphosszat ott gágogtak. Apám ki nem állhatta a ludakat. Lehet, a hosszú nyakuk miatt, vagy pedig a sziszegésüket nem szerette. A tartásuk is költségesebb volt és sokszor utánuk kellett menni, mert amikor akartak, egyszerűen elrepültek a másik utcába.

Egyszer valaki egy mélyértelmű példát hozott fel arra, hogy a szegény ember miért nem tart disznót. Szerinte azért, mert nem állhatja a sikoltását. Én ezt a mélyértelmű példát soha el nem felejttem, mert nagy huncutsággal van ez a példa összerakva.

Hogy milyen a hatalom természete, arra már ott reájöttem, abban a magas pozícióban. Ott, azon a deszkán, amire fölültem. Nem volt elég nekem, hogy onnan kormányozhatom a teheneket. Minden figyelmemet azok a szép, érett, sárga körték kötötték le. Hogy el ne hullas- sam őket. Fontos anyagi javaknak tekintettem a körtéket. Különösen abban a szárazságos esztendőben. Annyira ragaszkodtam a sárga anyagi javakhoz, hogy miután megtöltöttem a zsebeimet, s a kezemet is lefoglalták, nem volt amivel megkapaszkodjam a szekér sarkába.

A körték miatt estem belé a patakunkba, amikor éppen odaértem a szekérrel. Pontosan a víz közepébe hullottam, még az egyik lábamon is átment a szekér kereke. Belenyomta a lábamat a kövek közé. A tehenek nyugodtan iddogáltak, én pedig ott feküdtem, törött lábbal a vízben. És megszólalni, jajgatni se mertem, nehogy abbahagyják az iddogálást a tehenek. Mert akkor a tehenek elindulnak, s a másik lábamon is átmennek azok a súlyos kerekek. De azért még ott, abban a nyomorúságos helyzetemben is sajnáltam, hogy elviszi a víz a körtéimet! Joó Elek, a patakon túli szomszéd vette észre, mi történt velem. Ő szabadított ki onnan valahogy.

Nagyon hiányzott nekem akkor ez a Gocsovszkyné. Mert ő bizonyosan be is kötözte volna a sebeimet. Talán még arra is figyelmeztetett volna, hogy nem jó a magas pozíciót az anyagi javakhoz való ragaszkodással összekötni. Mert abból baj szokott lenni.

17. Jobbik nagyapám

Az én jobbik nagyapám Marosi Dénes volt. Egyszerű ember. Még eredeti neve is az volt, Marosi Dénes. Név szerint... (Persze, az anyám vonalán.) Azért nyomom meg azt, hogy név szerint, mert az én jobbik nagyapám a saját nevét tartotta legfontosabbnak ezen a világon. Nem úgy, mint ez a szegény Gocsovszky-né, aki ugye az igazságot tartotta legfontosabbnak. Ők, ketten, ismerhették is egymást, de egyik sem törődött a másikkal. A jobbik nagyapám azért nem törődhetett ezzel a Gocsovszky-nével, mert ez az asszony olyan szürke és jelentéktelen volt, hogy teljességgel belesimult a patakparti tájba. Észrevenni is alig lehetett ezt a Gocsovszky-nét. Mint őszi, tar mezőkön a nyulat, vagy a rókát. Ráadásul az igazságot is ott kereste mindig, ahol az igazságot nehéz volt megkülönböztetni a csalafintaságtól.

Csupán az én, közepes uborka nagyságú, kifogott halamról lehetett azonnal látni, hogy az meg sem közelítette az átlagos uborka nagyságát. Most már mit tehet az ember egy olyan fehérnéppel, akinek semmiféle fölmutatnivalója nincsen? A fekete fejkendőjén kívül? - gondolhatta az én jobbik nagyapám. Mit? Naphosszat nézze az ő fekete fejkendőjét? Vagy bandukoljon véle az igazság útján? Inkább füstös kocsmákba járt. Azokban ugyan sok igazság nem imbolygott a pipafüsttel és hangos beszélgetésekkel elkeveredve, de legalább nem unatkozott. Lovakról beszéltek ezekben a füstös kocsmákban, háborúról és fehérnépekről.

Szerintem Gocsovszky-nét soha meg sem említették.

Ez a Gocsovszky-né pedig még kíváncsi sem volt soha az én jobbik nagyapámra. Mert miféle ember lehet az olyan, aki a saját nevét tartja a legfontosabbnak ezen a világon? Nem pedig az igazságot? - gondolhatta ez a Gocsovszky-né az én jobbik nagyapámról. Miféle? Mert ugye, neve lehet akárkinek, akár cifrább neve is lehet, mint az én jobbik nagyapámnak. Mi az, hogy valaki Marosi? És mi az, hogy még Dénes is ráadásul? Ezekből a nevekből annyi van, mint parittyázásra való kő a patak partján. Olyan nevek vannak a naptárban, hogy azokat ha csak olvassa egy fehérnép, rögtön bele is tudna habarodni a gazdájába! Szép, különleges, ritka neveket lehet olvasni a naptárban. Még háromnevű emberek is vannak benne. Mint az a Misztótfalusi Kiss Miklós.

Istenem, milyen csinos neve van annak a Misztótfalusi Kiss Miklósnak! - gondolhatta ez a szegény Gocsovszky-né. Volt neki ideje efféle dolgokon is tünődni, mert nem hemzsegett körülötte sem annyira az igazság, hogy az ő gondolatait egészen elfoglalják. Hogy ez mennyire így van, abból is kitetszik, hogy ennek a szegény Gocsovszky-nének örökösen keresnie kellett az igazságot. Aztán hol talált valamennyit belőle, hol nem. Ha az én jobbik nagyapámat meg találta pillantani valahol, bizonyára arra a vitathatatlan igazságra lelt, mely szerint sokfélék az emberek ezen a világon. Mert ugyan szegény volt ez a szépnevű Misztótfalusi Kiss Miklós is, de ő nem a füstös kocsmák nyikorgó, maszatos székjeit nyomta azzal a vásott, kifényesedett posztóharisnyás fenekével, hanem ahelyett a bibliát nyomta ki a nyomdájában. Mégpedig olyan gyönyörű betűkkel, amiket a kényes, firenzei nyomdászok is megcsodáltak. Szóval, ennek az igazságnak a fölfedezése is egyik oka lehetett annak, hogy ez a Gocsovszky-né még kíváncsi sem volt soha az én jobbik nagyapámra.

Egyik oka lehetett, csak az egyik. Mert az én jobbik nagyapámban ezen kívül még annyi hiba volt, mint mondjuk a frissen kaszált fűvön a sáska. Ezek csak úgy pattantak elő, akármerre lépett az ember.

Az egyik nagy hibája éppen az volt, hogy valósággal belészeretett a saját nevébe. Le se írta soha. Hogy ne vássék. Kimondani, azt szerette, de leírni nem írta le soha. Ez a hibája egyszer

úgy pattant ki, hogy amikor őt kényszerítették a kollektív gazdaságba belépni, elejébe tettek egy listát. Ezen a listán mindenkinek ott volt a neve. Mégpedig gépileg írva. Utána fehérlett egy keskeny parcella, amit magának a beállónak kellett megművelnie a saját aláírásával. Az én jobbik nagyapám kijelentette, hogy ő azt a parcellát nem műveli meg az aláírásával. Ezzel ő a nevét nem koptatja. Szóban megműveli, ha muszáj. Vegyék úgy, hogy Marosi Dénes ettől a pillanattól kezdve be van állva. Hiába erőltették őt, hogy aláírja, nem írta alá. Valahányszor a szabályosságot emlegették a kényszerítők, ő azt válaszolta, az ő szava több annál, mint egy aláírás. Aztán egy békeszerető aktivista odaírt valamit abba a parcellába, s fölmutatta az én jobbik nagyapámnak, aki csak intett, hogy jól van.

Az az igazság, hogy én a jobbik nagyapám hibáit jobban szerettem, mint ennek a szegény Gocsovszkynek az erényeit. Gyermekkoromban sűrűn jártam a jobbik nagyapámhoz. Énnekem mindegy volt, hogy tél van-e, nyár-e, vagy locspocs idő. Pedig az én jobbik nagyapám alszegben lakott. Oda le is kellett menni. Mindig úgy állítottam be hozzá, mintha én lennék a vasárnap. És láttam is mindig az én jobbik nagyapámon, hogy vasárnap vagyok az életében, valahányszor átlépek a küszöbét. Régi, mohás kövekből volt rakva az ő küszöbe. Ha szép volt az idő, kiültünk oda. Egymás mellé. Nincs az a békesség a világon, mint ami ott telepedett reám, azokon a mohás köveken. Szegény Gocsovszky! Vajon érzett-e ő valaha ilyen békességet az életében, midőn az igazságot kereste ezen a földön?

18. Temetési történetek

Valahányszor ott ültünk az én jobbik nagyapámmal a mohás köveken, két dolgot mindig megkérdeztem tőle. Először azt, hogy mikor megyünk ketten a Rezbe, utána pedig, hogy a kocsmába mikor megyünk legközelebb. Szerettem véle a Rezbe járni. Ez a Rez a mi falunk legmagasabb hegyének a teteje. Fáért szoktunk felmenni oda, de a hitvány út miatt rendszerint kevés fával tértünk meg onnan. Annál több történettel. Mert az én jobbik nagyapám ezt a helyet jól ismerte. Legalább olyan jól, mint ez az Orbán Balázs. Aki még az ottani köveket is lerajzolta szépen. Az én jobbik nagyapám nem csak azokat a lerajzolt köveket mutatta meg nekem, hanem a még megmaradt árkokat, falak maradványait, s benépesítette az egész környéket népekkel és szokásokkal és mindenféle csúszó-mászó állattal. Saját képzeletét vette elő ilyen alkalmakkor, olyan meséket mondott el valóság gyanánt, amilyeneket a meseírók sem tudtak volna kitalálni. Ha kétszer éltek volna, talán még akkor sem. Sokszor meglódította az én képzeletemet is ezekkel a kitalált történetekkel, s azokból az elhihetőbbeket én is elmeséltem otthon Magyar Ferinek. Mert hát jó barátok voltunk, halászni is legtöbbször együtt halásztunk. Jó tanúm lenne rá ez a Gocsovszkyne, ha élne, mert ő is sokszor látott minket együtt halászni a patakunkban.

Ha megtudtam, hogy az én jobbik nagyapám a kocsmában van éppen, akkor én futva mentem a kocsmába. Mert ott felnőtteknek való történeteket szokott előadni. Különösen a temetési történeteket szerettem hallgatni. Azokban élet volt, valóságos élet. Nem csak kitalálás.

Egyszer, egy téli napon ott voltam az én jobbik nagyapámnál. A rossz idő miatt be volt húzódva a szobájába. Nagy Lajost olvasta éppen. Annak is a végét. Hogy ne kínlódjék azzal a vastag könyvvel, lássa, jól végződik-e. Szólt nekem, hogy várjak egy kicsit, még néhány sor van hátra, addig rácsáljak aszaltszilvát.

Bejön egy köhögős cigányasszony, a szomszédja, s mondja, hogy ő köhög. De nem normálisan köhög, hanem nagyon. Mondja az én jobbik nagyapám, hogy jól van, Máriskó, szoktak köhögni is az emberek. De te miért jöttél, mert köhöghetnél otthon is nyugodtan. Azt feleli ez a Máriskó, hogy ő avas szalonnáért jött, mert azt hallotta, őt csak az avas szalonna tudná meggyógyítani. Az a tudónek való. - Adok neked avas szalonnát, de nekem meg ne halj ebben a hitvány időben te Máriskó, mert én hitvány időben nem szeretek temetni - mondta Máriskónak az én jobbik nagyapám. És adott. És reményt is tett a szalonna tetejére. Azt mondta, halaszd el legalább tavaszra a meghalásodat, mert én tavasszal olyan temetést csinállok neked, hogy még a papot is odaállítom az ökreim elé. Hogy vigyázzon reád. És fel lesz virágozva. Úgy, ahogy illik. Mert jól tudod, hogy ilyenkor virág sincs sehol, csak katáng és kóró. És fúj a szél is... Az én ökreim ki nem állhatják a szeles időt...

Ez a köhögős cigányasszony azzal ment ki az ajtón, hogy megígérte, amennyire lehet, megkíméli az én jobbik nagyapámat a téli temetéstől.

De bizony, nem tudta megkímélni. Végighallgattam, amint az én jobbik nagyapám egy napon a kocsmában, a borozó társaságnak elmeséli a köhögős cigányasszony temetését.

- Meghala ez a Máriskó. Meg. Nem köhög ő már ettől arrafelé. Nehezen tudtuk kivinni a temetőbe. Újak az ökreim, nincsenek hozzászokva az emberi síráshoz. Ahonnan vettem ezeket az ökröket, úgy látszik, ott jobb világ van, mint nálunkfelé. Mert ott nem sírnak a népek. Ha sírnának, ahhoz az ökrök is hozzászoktak volna. De nem sírnak. Ha sírnak is, nem bőgnek olyan éktelenül, mint a mi cigánypurdéink. Ezek úgy tudnak bőgni, mialatt mennek a hóban a koporsó után, azt hinné az ember, leszakad az ég is. Akkor sírnak, amikor akarnak. S annyit,

amennyit akarnak. Igaz, én is biztattam őket a bőgésre, mert megígértem ennek a Máriskónak, szép temetést rendezek neki. Odaállítom a papot az ökrök elé. Hogy vigyázzon erre a Máriskóra. Mondom a papnak, tiszteletes úr, fogja ezt az ostort, álljon ide az ökrök elé, ameddig én hátra megyek, s megrégulázom a bőgőket. Mert ha nem, akkor mi abba a temetőbe soha ki nem érünk. Mert félnek a nagy bőgéstől az ökrök és meg találnak futamodni. Lefelé. Itt aztán nézhetjük magunkat, a lehullott koporsóval... Így állítottam a papunkat az ökreim elé. Ezzel a huncutsággal. Majd megbocsátja nekem az Úr ezt a hitványságom. Mert én azért legtöbbször a kedvébe szoktam járni.

Szerettem nagyon az ilyen huncutságokkal kibélelt, felnőtteknek való történeteket. Különösen a temetési történeteket szerettem. Mert azokban volt élet. Igazi élet volt bennük.

Mint abban a kicsi történetben is, amikor állítólag kikötötte az én jobbik nagyapám, csak azzal a feltétellel viszi ki ökreivel valakinek a koporsóját a temetőbe, ha a gyászjelentésben az ő neve is szerepel. Ha odaírják a gyászjelentés végére, hogy *„Drága halottunk földi maradványait Marosi Dénes áldozatkész atyámfia vitte ki a temetőbe. A saját ökreivel. Legyen áldott az ő neve.”*

Én ilyen gyászjelentést nem olvastam, de beszéltek róla a faluban. Ez a Gocsovszky né is hallhatott valamit, de nem szólt senkinek semmiről, amíg a teljes igazságot ki nem derítette. Ez pedig nem sikerült neki. Vagy azért, mert nem volt igaz, vagy pedig azért, mert egy napon valaki őt is elvitte örökre. Hogy hová, azt már tudni nem lehet.

Én azért hiszek ebben a kicsi történetben. Anélkül is hiszek, hogy a teljes igazságot kideríteném. Mert az én jobbik nagyapámnak semmi sem volt fontosabb ezen a világon, mint az ő neve. Az, hogy Marosi Dénes.

19. Épeszű ember

Nincs az az épeszű ember, aki most föltenné nekem a kérdést, hogy hát milyen ember volt az én rosszabbik nagyapám? Mert ugye, örökösen a jobbikat emlegetem. Hát nem világos, hogy a rosszabbik nagyapám rosszabb volt, mint a jobbik? Ilyen kérdést csak olyan ember tehet föl, mint aki megkérdezte, tulajdonképpen mikor élt Jézus? Krisztus előtt, vagy Krisztus után? Aki nincs tisztában a történelemmel, az algebrával, a lelkek természetével s más ilyen haszontalan dolgokkal. Nem mondom, a történelemmel én sem vagyok tisztában. Nem is szeretem a történelmet. Pont a rosszabbik nagyapám miatt nem szeretem. Mert ő kavarta össze a dolgokat a fejemben. Egyszer föl is tettem magamnak a kérdést, hogyan lehetséges az, hogy az én rosszabbik nagyapám még az én nevemet is elrontotta, nem csak a saját és a mások életét?

Már akkor elrontotta az én nevemet, amikor én még meg sem születtem. Ki nem állhatom én a nevemet. Pedig milyen szépen sorakoznak benne az e-betűk... Mint ősszel a drótokon a fecskék. *Elekes*.

Ennek a Gocsovszkynének a szellemében most megmondom, mi az igazság. Az az igazság, hogy nem csak a nevemet nem szeretem, hanem azokat sem, akik ezzel a névvel ki merik tenni a lábukat a nyílt utcára. Mert ezek az Elekesek hitvány emberek voltak a mi falunkban. (Kivéve azokat, akik nem voltak hitványak.) Ezek az Elekesek, mint amilyen én is vagyok, kiállhatatlan emberek voltak végig a falu történelmében. (Kivéve a dédnagyapámat, akit Ferkőnek hívtak, s akinek szép, fekete márványból van a sírköve kint, a bokrok között, a régi temetőben. Azt a helyet csak Károly öcsém szokta rendezni, más senki ezen a világon.) Ezek az Elekesek merő emberek voltak, önteltek, túlságosan büszkék. Azt hitték, maga a Nap is azért kél föl reggelente, mert ők fölébredtek. Azt csak egyedül én láttam be néhanapján, hogy nem azért kél föl a Nap. Ezért is nem változtattam meg a nevemet. Viselem daczból. Meg akarom mutatni, hogy én merem viselni. Csak amikor nagyon egyedül vagyok, olyankor bánom, hogy nem szereztem be valami egészen más nevet. Mint sokan mások. Akik három nevet is beszereztek. Engem valósággal idegesít, ha valakinek három neve is van. Nekem az is sok, amit elrontott az én rosszabbik nagyapám.

Hogy mivel rontotta el a nevemet ez az én rosszabbik nagyapám? Erre a kérdésre egyszerűen lehet válaszolni. Csak kényelmetlen. Azzal rontotta el az én nevemet a rosszabbik nagyapám, hogy föltette a családját a Jútubra. Akkor tette föl oda, amikor még nem is volt Jútub. Sejtett ő valamit, mert az Elekesek egytől egyig mind okos és előrelátó emberek voltak. Nem csak rossz emberek. Az én rosszabbik nagyapám előre tudta, mi lesz száz, kétszáz év múlva a divat. Az, hogy templombajárás helyett a népek fölmennek a Jútubra, s onnan nézik nagy élvezettel, miképpen lövi le az egyik ember a másikat. Ezt a divatot az én rosszabbik nagyapám már ifjú korában bevezette a faluba. Akkor, amikor Amerikában még csak vaktában lövöldöztek a részeg lótenyésztők, főleg a kocsmákban.

Az én nagyapám állítólag hazament a kocsmából és a vadászpuskájával összevissza kezdett lövöldözni abban a házban, ahol az elvált felesége s annak gyermeke is jelen volt. Ez a dolog nem is a falumban történt, hanem a szomszéd faluban, Kadácsban. De az mit sem változtat azon az igazságon, hogy az elvált feleség bele is halt abba a lövöldözésbe, s a gyermekének az egyik ujját el is vitte néhány sörét. És elvitték az én rosszabbik nagyapámat a tömlöcbe egy időre, hogy gondolkozzék az ő hitvány cselekedetén.

Mondanom sem kell, miképpen nevezték mifelénk azt az embert, aki lelövi a volt feleségét. Egyszerűen gyilkosnak nevezték. Ezzel rontotta el az én nevemet a rosszabbik nagyapám.

Ma már meg sem kottyán, ha valaki azt látja a Jútubon, hogy lövöldöznek. Nem is nevezik gyilkosnak azt, aki lelő valakit egy sörétes puskával. Esetleg azt mondják, hogy az ni, aki eltalálta a másikat. Eltalálásnak nevezik ma a gyilkosságot, s kész. Épeszű ember föl sem tudja fogni, miképpen lett a gyilkosságból egyszerű eltalálás.

Engem csak az szomorít el, hogy az én nevemet is eltalálta sörétes puskájával az én rosszabbik nagyapám. Nehezen is viselem a nevemet. Ez a szegény Gocsovszkyné a szájára sem vette a nevemet, amikor kifogtam a Nyikóból azt a közepes uborka méretű halat. Azt mondta, te, gyermek... Nem a nevemen szólított. Csak az szomorít el. Épeszű ember könnyen belátja, nem alaptalan az én szomorúságom.

20. Ki látott félujjú katonát?

Azon még maga Gocsovszkyné is nagyon elgondolkozna, ha elmondhatnám neki, milyen kiszámíthatatlan és igazságtalan az élet.

Itt van például ez a Miklós. Akinek a fél ujját elvitte néhány sörét, amikor az én rosszabbik nagyapám lövöldözni kezdett abban a kadácsi házban. Szépen felnőtt ez a Miklós. Egy kicsit árván, de felnőtt. Mint más gyermek ezen a tájon. Amikor ezt a Miklóst besorozták katonának, s odaállott anyaszült meztelenül a bizottság elé, az ezredes végignézett rajta. Megállapította, hogy szép, egészséges legény ez a Miklós. Éppen ki akarta pipálni, hogy jó lesz katonának, akkor vette észre, hogy hiányzik a fél ujjja. Nagy haragra gerjedt az ezredes, odafordult egy kisebb rangú tiszti emberhez és jól leteremtette.

- Minek hozták ide, énelőmbbe ezt az Elekes Miklóst? Sok barom! Ki látott félujjú katonát ezen a világon? Aztán azt mondta ennek a Miklósnak, menjen haza szépen, nem való katonának.

Állítólag, amikor Miklós kiment a teremből, ez a kisebb rangú tiszt félve odasúgta az ezredesnek, hogy szerinte azért ez a Miklós megfelelne arra, amire kell. Mert ő tudja, hogy ezeket már a legelső napon mind lelövik. Csak arra valók, hogy az ellenség golyói fogyjanak. Egyébre nem, mert az ellenségből soha ki nem lehet fogyni.

Így maradt életben ez a félujjú Miklós. Mert a többi falumbéli szép szál legényt csakugyan mind egy szálíg lelőtték. Már az első napon.

Ez a Miklós fogta magát, s elment Kanadába, egy közeli rokonához. Ott havat kellett volna eltakarítania a közeli rokon háza előtt, de ő azt mondta, neki fáj a lába. A közeli rokon azt mondta neki, ha fáj, menjen orvoshoz. Ez a Miklós el is ment, mondta, hogy neki fáj a lába. És a havat különben sem szereti. Az orvos azt mondta kurtán, hogy változtasson éghajlatot. Mert lehet, reumája van s nincs olyan orvos, aki értene a reumához ezen a világon. Menjen el például a hawaii szigetekre. Mert ott jó az időjárás. Pont a reumának való.

Ez a Miklós pénzt kért kölcsön a közeli rokonától és fölült egy repülőgépre. És elment véle Honoluluba. Mert ott szállott le az a repülőgép. Bement a legelső szállodába és mondta, hogy ő Elekes Miklós. És hogy őt véglegesen ide küldte az orvos, mihez tudna ő itt kezdeni, kérdezte a szálloda portásától ez a Miklós. - Hát mihez tetszik érteni, miszter Elekes, kérdezte a portás. - Én semmihez, válaszolta büszkén ez a Miklós. Büszkén, mert Elekes-fajta volt, azzal is büszkélkedett, hogy semmihez nem ért. - Az jó, mert itt magát megtanítják a borbélyásra, itt most kevés a borbély, mondta a portás.

Így lett ebből a félujjú, szép szál legényből borbély Honoluluban. Sokszor elgondolom, ez a félujjú Miklós borbélynak megfelelt, katonának nem felelt meg. Hogy is állhatott volna az ellenség elé az ő fél ujjával? Az ezredes szerint ez nagy szégyen lett volna az ellenség előtt. Hogy félujjú katonát küldenek a frontra a másik táborból...

Ha most módom lenne rá, föl is tenném a kérdést ennek a szegény Gocsovszkynének, mit szól ahhoz, szerencséje volt-e ennek a Miklósnak azzal, hogy a fél ujját szétlőtte az apja, vagyis az én rosszabbik nagyapám? Mert szerintem nagyon nagy szerencséje volt. Ha akkor az én rosszabbik nagyapám nem kezd összevissza lövöldözni, s épen maradnak a Miklós ujjai, akkor ő ott hal meg a fronton. Már a legelső napon. Mint a többi, szép szál legény a falunkból.

Amennyire én ezt a szegény Gocsovszkynét ismertem, bizonyára nem adna nekem igazat. Talán csak annyit mondana, hogy nem szép dolog, ha egy férfiember lövöldözni kezd össze-

vissza abban a házban, ahol egy asszony, s a saját gyermeke is ott van. Nem szép dolog... Én azonnal egyet is értenék ezzel a szegény Gocsovszkynével. Elismerném, hogy az a lövöldözés hitvány dolog volt. De hozzá is tenném, ezzel a hitványsággal tulajdonképpen megmentette az életét ennek a Miklósnak. Mert nem vitték el katonának. És azzal is megtoldanám a vélekedésemet, hogy bár ne lövöldözött volna összevissza az én rosszabbik nagyapám. Mert akkor az én nevem legalább folt nélkül való maradt volna. Mint ahogyan folt nélkül való volt az Elekesek neve a faluban legalább ötszáz esztendőn által.

Látja, kedves Gocsovszkyné, hogy milyen komplikált ez az élet? Mekkora fordulatokat tud venni, amikor úgy akarja? Mert igazságtalanságokkal van tele ez az élet. Nem csak az én közepes uborka nagyságú halammal volt az a baj. Ha tetszik még emlékezni arra a régi hazudós gyermekre, aki én voltam...

21. *Air mail*

Ennek az ellőtt ujjú Miklósnak, vagyis az én nagybátyámnak az életében volt még egy kanyar, amit ugyancsak szívesen elmesélnék Gocsovszkynének. Nevezetesen azt, hogy elekesége ellenére nem volt ő hitvány ember. Inkább kényes ember volt. Nem pedig hitvány.

Amikor már jól kitanulta a borbélyszágot Honoluluban, ezek a Beatles-ek a félujjú kezére koppintottak. Mégpedig azzal, hogy elterjesztették a világban a hosszú haj divatját. Egy napon odaállt eléje a szálloda egyik vezetője, széttárta a karját és azt mondta ennek a Miklósnak, baj van. Nagy baj. Mert ő néhány borbélyt onnan ki kell rúgjon. A legtöbb férfiú megnöveszti a haját, olyan bitlesz módra. Maholnap nincs akit nyírni Honoluluban. Szóval, vegye a cókómók-ját, s menjen el onnan, ahogyan jött. Nincs szükség borbélyra. Még siménfalvi borbélyra sincs szükség abban a szállodában.

Ez a Miklós könnyen fogta föl az életet, nem csinált nagy dolgot belőle. Épp szedelőzködni kezdett, amikor azt mondta neki az a felelős ember, hogy azért lenne egy megoldás. Menjen el szépen Vietnamba. Mehet egyenesen kelet felé, arra talán még rövidebb is az út. Legalább nem fogja el a siménfalvi honvágy, ha el talál szállni a faluja fölött. Az igaz, hogy Vietnam-ban éppen háborúznak, de ennek a borbélyszágot tekintve óriási előnye is van. Mert ott a katonai szigor előírja a rendszeres hajvágást. Ott nem lehet bitleszeskedni. Ráadásul jobban megfizetik. Mindent jól meg szoktak fizetni ott, ahol háború van. A borbélyokat is. Na, mit szól hozzá, kérdezte az a felelős ember. Miklós azt felelte, hogy annyit neki nem tudnának fizetni, hogy ő oda menjen jószántából, ahol háborúznak. Ha neki adnák az egész óceánt, szigetestől, akkor sem menne oda, de azért köszöni szépen, hogy gondolt rá az a felelős ember.

Nem lehet hitvány ember, aki ha csak teheti, elkerüli a háborús helyeket. Ezt talán ez a Gocsovszkyné is értékelné, ha hallaná.

És van még egy sokatmondó apróság, amiből ugyancsak kiderül, nem volt hitvány ember ez a Miklós.

Békességben eljött onnan, s San Franciscoban megállott egy kellemes külsejű ház előtt. A fényes táblára föl volt írva, hogy Bush street, 125. Becsöngetett oda és mondta, hogy munkát keres. Föl is vették azonnal, házmesternek. Lerakta a podgyászát, számbavette a tennivalókat, s örömeiben eljött haza Siménfalvára. Hogy beszámoljon, mennyire fölvitte az Isten az ő dolgát.

Itthon azt mondja nekem ez a Miklós, hogy Pesten ki kellett szállani a repülőből, mert csak addig ment, s ha már ott volt, gondolta, megnézi, elég szép-e az amerikai nagykövetség. Bemenni oda nem volt miért, de nem is tudott volna, mert egy csomó ember éppen érett paradicsommal dobálta a követség bejáratát. S az épületet is. És ordítottak, hogy el a kezekkel Vietnamból. Még az amerikai elnök fényképét is odállították a követség kerítéséhez és az elnököt is dobálták. Érett paradicsommal. És ordítottak. Ezt látván, egyenesen eljött haza, Siménfalvára.

És kérdi tőlem ez a Miklós, te, itt is dobálják az amerikai elnököt érett paradicsommal? Mert nem szép dolog idegen ország elnökét dobálni. Minden ország dobálja csak a saját elnökét. Azt, akit megválasztott. Ő ugyan nem igazi amerikai, de az az ország befogadta és annyi tiszteességgel tartozik neki, hogy legalább elmenjen onnan, ahol az ő elnökét dobálják. Érett paradicsommal. Mondtam ennek a Miklósnak, nincs tudomásom arról, hogy itt is dobálnák az ő elnökét. Mármint érett paradicsommal. Ezért aztán maradt itthon még néhány napig.

Két ok miatt maradt csupán néhány napig. Az egyik az volt, hogy virágot vitt az anyja sírjára, a másik meg hogy kényelmetlenül érezte magát az új cipőjében. És vett itt egy másikat. Egy kényelmesebbet. De azt nehéz volt befűzni, mert akik azt a cipőt csinálták, kifelejtették a ringlit. Ez a ringli-ügy annyira fölidegesítette ezt a Miklóst, hogy mérgében vissza is repült San Franciscóba.

Sok évvel később, egyszer írtam egy csinos levelet ennek a Miklósnak. A boríték is szép volt és kecses. A bélyegre gyárilag volt fölírva, hogy *Air mail*.

Hosszú levelet kaptam reá. Írta, az nem úgy van, hogy csak beállít valaki Amerikába. Hívatlanul. Előbb lepecsételt levelet kell nekem küldenie, s a biztosításomat is ki kell fizetnie az életem szempontjából. Mert ha nem, akkor neki kell kifizetnie minden betegséget, ami ott érhet engem. Le egy utolsó vakbélgyulladásig. És az a biztosítás nem kevés összeg. Nagy és roppant erős ország Amerika. Gazdaságilag pedig olyan erős lábakon áll, hogy azt mi fölfogni sem tudjuk. Ott kicsi összegekkel nem bajlódhatnak. A bankok is akkorák, hogy az embernek eláll a nyaka, ha sokáig néz föl reájuk. A lényege az volt a levélnek, hogy nem szívesen küld nekem meghívót, mert sokba kerül az én életem biztonságba helyezése.

Aztán megbánhatta ez a Miklós, amit írt és mégis küldött meghívót nekem. Szabályosat. Mert azért nem volt rossz lelke ennek a Miklósnak. Én pedig elröpültem San Franciscóba.

Amikor oda megérkeztem, fűjt a szél, nem túl nagy, csak épp akkora, hogy fáztam, mert a legjobb kabátomat New Yorkban hajnalban a szeméttel együtt elsöpörte a szemetes. Még oda se figyelt, mit seper a szeméttel, csak fűtörészett és inkább a csomagjaikon alvó lányokat nézegette, a kabátomat észre se vette. Fáztam, na. Pedig ez nem is igazi szél volt, csak amolyan *ósenbríz*, amint nagybátyámtól megtudtam még azon a hajnalon, amikor az ő meghívására megérkeztem, s csak úgy megemlítettem neki, hogy fázom. Nem panasz volt ez, vagy valami kényeskedés, egyszerűen megállapítottam, hogy fázom. Valami hamutartót kerestem, hogy rágyújthassak, de csak egy kis tányért találtam a konyhában, kérdeztem, hamuzhatok-e belé, hát persze, miért ne, mondta a nagybátyám, de amikor már félig megtelt a tányér, s a szobában gomolygott finom cigarettám füstje, azt mondta nekem a nagybátyám, nem lenne nekem kedvem elmenni egy hétre legalább a Hawaii-szigetekre, nagyon szép hely az, borbély volt ott több éven át egy szállodában, ő aztán tudja, hogy nagyon szép hely.

Mondom, Miklós drága, hát nem vagyok eléggé messze az otthonomtól? Miért mennék én még tovább, mégpedig ellenkező irányba, ez talán túlzás, erre nyomatékosan és hangosan szólt rám, nem ez a túlzás, az a túlzás, hogy te ennyit cigarettázol. Ha én ezt tudtam volna, nem hívtalak volna meg, még a biztosítást is kifizettem, itt, énnálam nem cigarettázhatsz, a füst beivódik a ruháimba, a függönyökbe, énnekem ez nem hiányzik, utazz el egy hétre legalább, fizetem a legjobb szállodát Honoluluban, csak itt, énnálam ne cigarettázz, mert ezt én nem tudom elviselni. Ha pediglen nem tudod megállani füstölés nélkül, menj át egy földidhez, Szőcs Gyurihoz. Nála szívhatod, ő is ezt csinálja egész nap, sőt iszik is, gondolom, te is szereted az italt, itt Friscóban is sok a részeges, én ki nem állhatom őket, szóval így fogadott az én nagybátyám Friscóban. Nekem adta volna a Hawaii-szigeteket is, ha az övé lett volna, csak épp ne szívjam az ő otthonában azt a bűdös cigarettát.

Ilyen jólelkű ember volt ez a Miklós. Pedig ő is Elekes volt, akárcsak én. Úgy jöttem onnan haza, hogy meg se néztem, milyen szép az a Honolulu. A büszkeségem hozott haza. Mit tetszik ehhez szólni, kedves Gocsovszky né? Ezt kérdezném most, ha lenne kitől.

22. Hazahozó hallgatások

Azok is tévednek, akik a szavak jelentését szokták magyarázni. Mert szerintem a ceremónia szót direkt arra találták fel, hogy a levélírás körülményességét fölfoghassák a népek. Nem is létezett körülményesebb föladat, mint megalkotni egy tisztességes levelet. Régen. Amikor még petróleumlámpával világítottak, s a párás konyhákban főtt a puliszka. Mert ott írták régen a tisztességes leveleket. Párás konyhákban. Tintaceruzával. Anyám is ott írta a tisztességes leveleit. Úgy kezdődött minden levele, hogy *édes fiam, Feri*. Csak végigfutott a szemem a papíron, s már tudtam, ki halt meg a faluban, melyik állatunknak törött el a lába, s milyen az időjárás nálunkfelé.

Időjárás nélkül el sem tudok képzelni egy tisztességes levelet.

Ez a szegény Gocsovszky né tudomásom szerint soha nem írt semmiféle levelet. Nem volt kinek írjon. Messze elkerülte ezt a szegény Gocsovszky né a levélírással járó körülményesség. Nem csak az, hogy egy levelet meg kell írni. Arra bélyeget is szoktak ragasztani. Mégpedig a hátulját megpököve, mert másképpen lehullottak volna útközben azok a bélyegek a nagy viszontagságban.

Voltak olyan idők a történelmünkben, amikor a bélyegek reá sem fértek a borítékra, annyit kellett venni belőlük. Mert úgy határoztak az ország kormányzói, vegyünk sok bélyeget. Az ország kormányzói sokszor csak azon gondolkodtak, miképpen tudnának eljutni odáig, hogy minden pénzüket levélbélyegek vásárlására költsék a népek, nem pedig vízzel vegyített hitvány borokra s pálinkára. Röviden szólva, nagy gondjuk volt a mi egészségünkre.

Még abban az időben is körülményes volt levelet írni, amikor én ennek a Miklósnak írtam San Franciscoba, hogy hívjon meg oda engem, s reáragasztottam a borítékra azt a szép kicsi papírt, amelyre gyárilag írták reá, Air mail. Nem is hittem, hogy elmegy odáig az a levél, nem vész el már itt valahol a mi tájainkon. Mert olyanok voltak akkor az idők minálunk, hogy senki nem lehetett biztos abban, elmegy-e a levele valahová, vagy nem megy el. Én ezt a dolgot most nem firtatom, mert nem akarok politizálni. Még ha tudom, most már lehet, akkor sem politizálok. Ezt a körülményes levélírást is csak azért említem meg, mert valahányszor levelet kaptam anyámtól, azt gondosan elolvastam, képzeletben megfuttattam az otthoni helyzetet, s mintha mi sem történt volna, mentem tovább, végeztem a magam dolgát. Vagyis rendben volt minden, valahányszor levelet kaptam anyámtól.

De ha egy jó ideig nem írt anyám, ha hallgatott, akkor én fogtam magam s elmentem haza, mert tudtam, valami baj van otthon. Úgy is történt mindig, ha anyám hallgatott, előjöttek az otthoni bajok. Ezért aztán mentem, hívás nélkül, haza. Vagyis a falumba. Hazahozó hallgatásnak neveztem el egyszer anyám hallgatásait. Még csodálkoztam is olykor magamon, hogy tudtam én, a saját fejemtől ilyen szépen megfogalmazni az anyám hallgatásait. Hazahozó hallgatásoknak neveztem.

Egyszer mondtam is anyámnak, amint hazaértem, s számbavettem az otthoni bajokat, hát mama, miért nem írta meg ezt nekem? Jól hazahozott a hallgatásával! Mi lesz, ha egyszer nem lehet papírt, ceruzát kapni? Amikor nem tud levelet írni? Akkor én mindegyre futhatok haza, lám, mi baj van megint? Erre olyasmit mondott anyám, hogy nem kell annyit bolyongani a világban. Mindenütt csak házak vannak és emberek. Az lehet, hogy nagyobb házak is vannak valahol, messze, mint amilyenek Udvarhelyen, vagy Keresztúron vannak, de azok is csak házak, akármilyen magasak. És az emberek más tájakon is csak emberek.

Az utakat kihagyta. Nem szerette az utakat emlegetni se. Rosszak voltak nálunkfelé az utak.

Most már könnyű levelet írni. Semmiség. Most már nem is érdemes levelet írni. Ott a mobil. Mama minden nap megnyom rajta egy gombot, s már beszélgetünk is. Akkor is, ha csak osztjuk a semmit. Vagy ott van ez a világháló. A laptop. Amin most éppen írok. Egy óra alatt húsz levelet is meg lehet írni rajta, ha nem többet. Ma már olyan semmi kis levelet is elküldenek ezen a hálón, amelyben csak annyi van, hogy: szia.

Az viszont nem biztos, hogy az emberek ma jobban meg is értik egymást a sok okos találmány által. Mert egy rettentően okos ember egyszer azt mondta volt, hogy nagy dolog, ha dróton keresztül tudnak társalogni egymással az emberek. Az is nagy dolog, ha drótok nélkül is tudnak. De a legnagyobb dolog, ha a puszta szó által megértik egymást a népek.

Szerintem nem értik meg egymást soha a puszta szó által az emberek. Hányszor tapasztaljuk, hogy a szavakkal úgy összegabalyítanak mindent, hogy még össze is vesznek!

Szoktam hallgatni a rádiót. Ma reggel jó sokáig beszélt magyarul egy fontos ember. Kifejtette a véleményét. Részletesen. És miután kifejtette, azt mondja, *magyarul mondva...* És hallom, hogy megint fejt ki a véleményét. Most már magyarul. Ha módomban állana, ilyenkor megkérdezném, hát maga eddig milyen nyelven beszélt, amikor először fejtette ki a véleményét? Nem magyarul?

Ezek teljességgel érthetetlen dolgok. Az én falumban, ha valaki elmond valamit magyarul, akkor nem kezdi újra, hogy most elmondja azt magyarul is. Nincs a világon olyan Gocsovszky-né, vagy még nála is eldugottabban élő ember, aki ezt föl tudná fogni.

Szóval, baj van a szavakkal. A hallgatás, az más. Azzal nincs annyi baj. Éppen annyi nem szokott lenni.

Legjobban az ember a saját mozdulataival tudja kifejezni, mit akar mondani. Ezt még egy szimpla, kifestett énekesnő is tudja. Mert miután őt a közönség megtapsolja, mondjuk a siménfalvi kultúrban, akkor csókot lehel a saját tenyerébe, kinyújtja a karját és csücsörített ajkaival belefúj a markába. Így adja a közönség tudtára, hogy mindenkit csókol szeretettel és köszöni a tapsot. Ebben hibát találni nehéz. Ha szóval köszöni meg, selypíthet is, s az már nagy baj, ha selypít!

Nem tudom megállani, hogy el ne mondjam a Bán Sándor esetét, ami itt történt éppen, ebben a siménfalvi kultúrházban. Ügyes ember volt ez a Bán Sándor, Isten nyugosztalja. Kőműves volt. Mégpediglen jó kőműves. Valami nagy, fényes ünnepség volt a kultúrban, azt mondja Bán Sándor felesége, Ida, hogy most pedig fölmész a színpadra Sándor és szépen megköszönöd a vendégeknek, hogy eljöttek ide. De nekem szépen köszönd meg, ne olyan egyszerű, idevalósi szavakkal, hanem úri módon, mert ezek mind urak! Föl is ment a színpadra ez a Bán Sándor és így köszönte meg a vendégeknek, hogy jelenlétükkel megtisztelték a falunkat: *Keszenem, keszenem!*

Olyan urasan megköszönte, hogy azt a falu soha el nem felejtí. Kár, hogy ez a szegény Gocsovszky-né még ezt sem hallhatta. Legalább egyszer életében lett volna oka a mosolygásra...

23. Keletsiménfalva

Sokszor úgy elszáll a képzeletem, hogy alig tudom visszahozni. Ebben a visszahozásban legtöbbször ez a szegény Gocsovszkyné szokott segíteni nekem. Azzal, hogy eszembe jut az ő alakja.

Egyszer Hamburgban sétáltam egymagamban, éjszaka volt, s nagy fényesség mindenfelé. Főleg ott, a kikötő közelében. Megállít engem egy föltúrt gallérú fiatalember, adnék neki cigarettát. Adtam. Tüzet is kért. Azt is adtam. És miután jó adag füstöt beszívott, nem hagyott ott engem, hanem kérdőre vont. Hogy miféle ember vagyok én, hogy a cigarettás dobozomban csupán egyetlen szál maradt. Hogy is merek elindulni, bele a hamburgi éjszakába két szál cigarettával? Mert egy tisztességes csavargónak legalább két doboz cigarettára van szüksége egy hamburgi éjszakához. És még föl is szólított, hogy igenis, vegyek két doboz cigarettát, egy neki is jusson. Mert ha nem, akkor baj lesz. Nagy baj. Mondom, jó, s elindultam két doboz cigarettáért. Úgy elindultam, hogy elhatároztam, meg sem állok Siménfalváig.

Akkor még nem ismertem a maga valójában ennek a szegény Gocsovszkynének az igazság-kereső szellemét, de szomszédok voltunk, s valami ragadhatott reám belőle, mert éreztem, nem igazság, hogy én ennek az embernek cigarettát vegyek éjnek idején. És azt sem tartottam helyénvalónak, hogy engem csavargónak nevezett. Ami még igaz ezen felül, az az, hogy félttem is tőle.

Otthagytam ezt a fényes Hamburgot, elindultam kelet felé.

Olyan történelmi éjszakában indultam el kelet felé, amikor minden épkézláb ember nyugat felé igyekezett.

A keletnémet határnál megállít egy keletnémet, derék rendőr, nézi a papírjaimat, kérdi, hová akarok menni. Mondom, Siménfalvára. Ezt ő láthatóan nem értette, gondolhatta azt is, hogy az egy gyarmat lehet valahol, Afrikában, de nem vallotta be a tudatlanságát. Elhallgatta, hogy nem tudja, merre van ez a Siménfalva. És olyasmit kérdezett tőlem, mint az a hamburgi cigarettás, hogy miféle ember vagyok én, hogy nyugatról megyek keletre, amikor annak semmi értelme nincsen. De ő ezzel a véleményével nem ment tovább, hanem fölhívta a figyelmemet, be ne tegyem a lábam Nyugat-Berlinbe. Kerüljem el, mert az is nyugathoz tartozik, s aki egyszer kijön nyugatról, az legyen kijőve véglegesen. Intettem neki, hogy jó, megértettem, nem teszem be oda a lábam. Közben arra gondoltam, na hadd el, te sem teszed be a lábad Keletsiménfalvára, ha a történelem szekere egyszer arrafelé találja fordítani a rúdját, hogy nem kerülheted el az én falumat.

Ez a Keletsiménfalva azóta is gyakran foglalkoztat engem. Pedig mi soha nem laktunk abban a fertályban, hanem a falu kellős közepében. Nem is tudom, hol lehet ez a Keletsiménfalva. Ezt a mi falunkban még soha nem hallottam. Csak felszeget és alszeget volt szokás emlegetni. Pedig kellene hogy legyen a földrajzban Keletsiménfalva is, ha már annyi városnak van keleti és nyugati része. És sokszor fölmerült bennem az a kérdés is, miért nem hívták Felszegberlinnek és Alszegberlinnek, vagy egyszerűen csak Berlinnek azt a várost, amelynek nyugati felébe nekem nem volt szabad belépnem.

Ezt a nehéz kérdést azóta rendezte a történelem az ő fordulásával, de Keletsiménfalva ügye még nincs elintézve. És előreláthatólag nem is lesz, mert ma már nincs senki a faluban, aki egyet is lépne a teljes igazságért. Elment ez a szegény Gocsovszkyné. El, nyomtalanul.

Említettem, hogy az a keletnémet, derék rendőr afrikai gyarmatnak is hihette Siménfalvát, csak szégyellte bevallani tudatlanságát. Ha nem éppen éjnek idején találkozunk, s kedvem is lett volna hozzá, elmagyarázom neki, hogy az a Siménfalva valójában csakugyan egy gyarmat. Nem ott van Afrikában, ez igaz, de az én saját gyarmatom. Persze, nem az egész falu, mert azért az egész falu túlságosan nagy kiterjedésű lenne ahhoz, hogy egyedül én igazgassam. Annak csupán egy része az én gyarmatom. Az a bokros rész, a patakunk mellett, a kertünk aljában. Az a neve most is az én gyarmatomnak, hogy Porongyok.

Milyen szép neve van az én gyarmatomnak! Porongyok. Ez a név nyilván a madárfiókat jelenti, mert azt nevezik porontynak, de a falumbéli emberek úgy látszik, kihajították azt a *tyé* betűt belőle, a *gyé* betűt szebbnek ítélték, így lett az én gyarmatomból Porongyok.

Soha eszembe nem jutott volna, hogy én gyarmatnak nevezzem a Porongyokat. Csak hát ennek a németnek miképpen magyaráztam volna meg, hogy ez a bokros hely az én fennhatóságom alá tartozik? Meg esetleg a Magyarai Feri és a Bálint Domi fennhatósága alá?

Istenem, micsoda szép hely volt ez a Porongyok! Egyszerű madarak éltek itt, cinegék, sármányok, sárgarigók, kis légykapók, verebek, pintyek, harkályok, vörösbegyek, vércsék! Ludak és kacsák jártak itt nagy békességben. Igaz, flamingó nem volt a Porongyok egész területén. Se sirály, se pelikán, se hattyú, se papagáj. Ha jól emlékszem, kolibri sem volt. Kizárólag idevalósi madarak és apró állatok jártak itt, a Porongyokban. Ez volt a mi kis Disneylandunk.

Még hintát is szerkesztettünk két szomorúfüzfőre, hogy lássuk, melyikünk tudja azt jobban kilendíteni. A Nyikó partján tanultunk meg sízni. Pedig annak a partnak csak akkora lejtése volt, hogy neki kellett futamodnia annak, aki öt métert akart haladni. A patakunk jegén tanultunk korcsolyázni. Fából való korcsolyán, amit magunk faragtunk, hársfából, vagy abból, amit kaptunk. Az úszási sportokat is mind itt sajátítottuk el. Én például ezt a sportot úgy elsajátítottam, hogy később, a tengeren nyaralván szinte átúsztam a Krím-félszigetre. Kíváncsi voltam az ottani időjárásra. A hajózás a kisujjunkban volt! Teknőkben tanultunk meg hajózni. Fateknőkben, amelyekben anyáink mosták a sáros nadrágjainkat.

Hányszor mondta nekünk ez a szegény Gocsovszkyné, ne öljük belé a sárba a nadrágjainkat, nehezen mossa ki anyánk! De mi nem hallgattunk reá. Ez a szegény Gocsovszkyné hiába volt a szomszédunk. Kissé keletre volt az ő süppedő háza. Magyariektól számítva. Lehet, ő Kelet-siménfalvát tartotta igazi otthonának. Pedig nem is volt neki sehol ezen a világon igazi otthona.

24. A benzinszagú nyúl

Amikor én a német határon elhallgattam, hogy ez a Keletsiménfalva tulajdonképpen az én gyarmatom, nem csak azért hallgattam el, mert éjnek idején nem akartam vitába bocsátkozni azzal a derék rendőrrel. Eszembe sem jutott, hogy ott, helyben kifejtsem az államhatárokról alkotott nézeteimet. Nézni még az autómra se mertem, nehogy véletlenül házkutatást tartson benne. Mert abból még bajom is származhatott volna. Nagyobb, mint Hamburgban, amikor elküldtek cigarettáért.

Most, hogy a nemzetközi helyzet is eléggé megváltozott, s ennek a szegény Gocsovszkynének a szelleme is gyakran belengi mindennapjaimat, bevallom, hogy az autóban akkoriban ott lapult egy nyugatnémet, benzinszagú, mezei nyúl.

Ez a nyúl pedig nagyon lapult. Nem ravaszságból, hanem egyszerűen azért, mert átment rajta az autóm kereke. Mármost hogy veszi ki magát, ha az ember egy nyugatnémet, elütött, benzinszagú mezei nyúllal akar bemenni keletnémet területre? Erre a kérdésre az én jó szomszédom, a hivatásos vadászember, Magyar Pista sem tudna könnyedén válaszolni. Ő is föltenné a kérdést, mitől lett benzinszagú az a nyúl, mert olyat még ő sem látott életében. Hogy elütöttem, attól legfőbb lapos lesz egy nyúl, de benzinszagú nem szokott lenni.

Pedig milyen egyszerű ennek a magyarázata! Csavargásaim idején benzinre soha nem volt pénzem. Már hazulról úgy indultam el, itthoni összekuporgatott benzinnel. Tele volt az autóm benzines tartályokkal. Ahogy kifogyott valamelyikből, igyekeztem azt valamiképpen pótolni. Legtöbbször az utak mentén parkoló teherautók vezetői segítettek rajtam. Azon már nem tudtak ők sem segíteni, hogy a tartályaim valahol ne szivárognak.

Amikor abba a Hamburgba indultam, az egész autó tele volt benzinnel. Mert Essen városában egy Tirier nevű úrnak elmondtam, miképpen járom a világot, s ő egy ottani benzinkútnál jól fölpackolt engem üzemanyaggal.

Persze, én is hagytam nála valamit az én falumból, nem mentem hozzá üres kézzel. Egy szép, fából való csillárt faragtattam neki annak emlékére, hogy együtt nyaraltunk valamikor a román tenger partján. Jóféle, hargitai fából volt faragva az a csillár. Most is meg kell, hogy legyen neki az a gyönyörű csillárja, mert azt a felesége, a szépséges Gerda is megcsodálta.

A lapuló, benzinszagú mezei nyúl története ezzel még nincs lezárva. Mert azt a nyulat nem én ütöttem el. Ő ütött el engem. Ezt most csak ez a szegény Gocsovszkyné hinné el nekem, mert megegyeztünk volt abban, hogy kerüljük a hazugságokat. Ez a nyúl az útmenti magas martról ugrott az autóm elé. Oda szökött ki a búzatáblából. Úgy elütött, hogy megfordult tőle az autóm, orral Hamburg felé. Ahonnan valósággal megszöktem, hogy ne kelljen cigarettát vennem annak a hitvány tekergőnek.

Tulajdonképpen bele is halhattam volna ebbe az ütközésbe, de valamiért nem haltam bele. Sőt, nagy szerencsém is származott ebből a közúti balesetből. Mert én ezt a mezei nyulat nem hagytam ott, hanem szépen betettem a csomagtartóba. Hátha jó lesz még valamire. Ez az elv vezérelte apámat is. Soha, semmit nem hagyott az úton, ami mellett mások fölényesen elhaladtak. Ő fölvette, hátha jó lesz valamire.

Magdeburg közelében egy kicsit eltévedtem. Ott állott az út szélén egy teherautó. A gazdája fogta a fejét valamiért, úgy kerülgette. A fejét fogva. Ilyenkor minden rendes autós meg szokott állni, miben tudna segíteni. Megálltam és tisztáztuk, hogy nem tudok segíteni, akkora baja van

annak a teherautónak. Kértem ettől a bajbajutott embertől, merre van ez a Magdeburg, mert eltévedtem a térkép után haladva. Azt mondja, nem csoda, mert ez az út DDR-kvalitét.

Csakugyan hitvány, gödrös út volt ez, de a rajta való megállás jó alkalmat kínált a beszélgetésre. Mondom neki, énnekem is van egy kis defektem. Mert itt van egy mezei nyúl és nem tudom, mit csináljak véle. Sajnálom itthagyni, olyan szép példány. Csak lapos, de szép példány. Azt kérdi, mit adjon érte, mert a felesége nagyon szereti a mezei nyulat. Mondom, ha lehet, adjon egy kis benzint. Adott is bőven. Annyit, hogy még Keletsiménfalváig is kitarított az a benzin.

Nem az övéből adott.

Hogy mit szolt otthon a felesége a benzinszagú nyúlhoz, az más lapra tartozik.

Most azért kissé röstelleném elmesélni ennek a szegény Gocsovszkynének, mennyiféle furfangosságot szedtem én össze ott, a Porongyok között. Hogy egy nyugatnémet, benzinszagú, mezei nyulat éjnek idején el tudok adni egy keletnémet embernek, s az érette kapott benzinnel még haza is tudok jönni az én gyarmatomra? Ezen a történeten ez a szegény asszony is elgondolkozna az ő süppedő, kicsi háza előtt...

25. Tudományos elit

Akinek olyan kevés olvasója van, mint nekem, jól teszi, ha megbecsüli azt a kevés olvasóját. Legalább megpróbálja, hogy ne hazudjék és ne vezesse félre azt a keveset. Mert ha másképpen cselekszik, akkor teljesen egyedül marad, mint az ujjam. És nézheti magát. Én pedig nem látok nagy gyönyörűséget abban, ha csak önmagamot nézegetem.

Amit eddig leírtam, abban hazugságot, vagy félrevezetést még szűrös nézéssel sem tudnék találni. Legföljebb néhány halovány, ártatlan lódítás ha belékerült valahová. De azok oly jelentéktelenek, hogy megmocintani sem tudnák az emlékeimből összerakott történetek alapját.

Az viszont megállja a helyét, ha beismerem, sok fontos eseményt kifelejtettem. Például nem szóltam arról, hogy milyen színvonalon áll a mi falunkban a tudományos gondolkodás. Nem szóltam a tudományos elitről. Ha nem szólok a tudományos elitről, az a kevés olvasóm azt hiheti, ez a Siménfalva csupán abból a néhány furcsa emberből áll, akiket megemlítettem, az anyám francia tyúkjából, a Poronyokból, holmi orraeső récékből, szürke madarakból, alszgeből és felszgeből. Vagy mohás kövekből, temetésekből és füstös kocsmákból. Ez pedig nagyon nagy hiba lenne, mert a mi falunkban mindig is létezett tudományos elit, mely megmozgatta az itteni népek képzeletét. Ezek a megmozgatott képzeletű népek pedig reájöttek arra a nagy igazságra, hogy itt azért érdemes élni. Mert itt szabadon szárnyalhat a képzeletük, alszegtől felszegig. Szerintem ez a szegény Gocsovszkyne is azért nem ment el sehová innen életében, mert ha távolból is, de azért figyelte az itteni tudományos előkelőségek ténykedését, s azt érdekesnek ítélte meg.

Azt az eseményt például a saját szemével láthatta ez a szegény Gocsovszkyne, amikor a Joó Elek csűrjének a födele fölrepült a levegőbe. Mert ott lakott ez a szegény Gocsovszkyne, majdnem a Joó Elek házával szemben. Srégvizavi. Annak a csűrnek a födele pedig nem véletlenül röpült a levegőbe, mert nem volt sehol semmi robbanás, vagy gyújtogatás. Tudományos kísérlet röpítette föl azt a tetőt, nem valami hitványság. Ez a Joó Elek ugyanis elhatározta, hogy gépeket mozgató energiát csihol a szélből, s azzal végezteti a házkörüli munkát. Mint amilyen a favágás, szecskázás, őrlés. És megépített egy hatalmas szélmalmost, széles lapátokkal. És azt az alkotmányt fölrakta a csűrjének a tetejére.

A szomszédok finoman szóltak ennek a Joó Eleknek, hogy igen szélesek azok a lapátok, de ez a Joó Elek azt felelte, gyöngye szelek járnak errefelé, kicsi lapátokat meg sem tudnak mozdtítani, ő ezt kiszámította egy lapos ceruzával. De ahogy fölrakta azt az alkotmányt, olyan szél kerekedett, hogy még a tyúkok is elmenekültek valahová, az udvar sarkába. Aztán röpült a tető, ennek a Joó Eleknek legnagyobb szomorúságára. Azért sokan azt mondták a faluban, ez a Joó Elek mégiscsak tudományos ember. Legalább megpróbált valamit, nem állt tétlenül az udvarán. Kísérletezett. Volt, aki el is ment hozzá, s azt mondta, ne szomorkodjál ezen, Elek, majd a következő szélmalmod beválik, ha a Fönnvaló is úgy akarja. Lényeg az, hogy ez a Joó Elek a helybéli tudományos elithez tartozott, bár szélmalmost többé nem épített a csűrje tetejére.

Aztán itt van ez a Kiss Zsiga. A tanár. Ő már képzett tudományossággal rendelkezett, mert volt idő, amikor reá bízták a kereszturni tanítóképző igazgatását. Nem kicsi dolog, ha egy siménfalvi embert kérnek föl erre a magasztos posztra, mert az egész városban nem találtak nálánál megfelelőbb embert.

Egy időben engem is tanított ez a Kiss Zsiga. Legjobban azt szerettem, amikor a saját motorbiciklijét darabokra szedte, pedig annak semmi baja nem volt. Úgy szedte darabokra azt a motorbiciklit, hogy minden egyes csavart lerakott egy fehér lemezre, sorjába, s azokat megszámozta. A szétszedés sorrendjében. És fölszólított közülünk valakit, rakja össze azt a gépezetet. A számozás szerint. És a végén még be is indult annak a motorja és mi boldogok voltunk valamennyien. Főleg attól, hogy megtanultuk a rend fontosságát. És a gyakorlat mindenhatóságát. Mert azt mondta nekünk ez a Kiss Zsiga, szép dolog mindenféle elmélet, de ha a gyakorlatnak nem kérjük ki a véleményét, akkor bizony hoppon maradhat az egész elmélet.

Én, a magam részéről csupán a rendcsinálásból maradtam hoppon, a gyakorlat most is nagy becsben áll mindig a szememben.

Ez a Kiss Zsiga roppant érdekes ember volt. Otthagyta a sok iskolai megbízatását, s eljött gazdálkodni a saját kertjében. Emlékszem, egy napon magasrangú miniszterek jöttek egyenesen Bukarestből és megállottak a Kiss Zsiga háza előtt. Őt keresték. A répa miatt. Híre ment a fővárosban, hogy ennek a Kiss Zsigának a kertjében akkora répák teremnek, mint egy vödör. Arról akartak a saját szemükkel meggyőződni. És ez a Kiss Zsiga az egyik miniszter kezébe adott egy ásót, vegyen ki egy répát a földből, ha tud. És nem tudta kivenni. Akkora volt az a répa. Pedig pont ő volt a földművelés minisztere! Amikor ez a Kiss Zsiga kipiszkálta azt a hatalmas répát a földből, a miniszter azt mondta, majd küld ő ide egy bizottságot, s azzal megvizsgáltatja, miféle módszer az, amelyből ilyen répát lehet kihozni. Mert azt el kell terjeszteni az egész országban, hadd lássa Európa, milyen ország ez a miénk.

Sajnos, a falunkat kifelejtette ez a miniszter. Hogy milyen falu ez a mi falunk...

Azt talán mondanom sem kell, hogy az a bizottság a mai napig hozzánk meg nem érkezett. Azóta sok víz lefolyt a kicsi patakunkon, s közben ez a szegény Gocsovszkyné is elűszott örökre az idők hullámain.

Nem lennék igazságos, ha most szerénységi meggondolásból kihagynám a helybéli tudományos elitből a saját szüleimet. Mondjuk, apámat kihagyhatom nyugodtan, mert az ő tudományossága átnyúlik a határokon túlra. Jól ismerik a világban. Egyszer azt találtam írni, hogy az én apám nem volt híres semmiről. Erre kaptam egy ádáz levelet öcsémtől, hogy miképpen írhatok efféle, amikor a mi apánk nemzetközileg is elismert tudományos ember volt?

„Aranykezü Ferenc”, így emlegették őt, még a szibériai fogságban is. Én azzal védekeztem, hogy az én apám soha, semmiféle kitüntetést nem kapott a tudományos munkásságáért, arra céloztam, amikor olyan meggondolatlanságot írtam róla, hogy nem volt ő híres semmiről.

Anyámat viszont most nem hagyhatom ki semmiképpen. Mert az én anyám tudományos megfigyelése nélkül a mi falunkban például férjhez sem mehetne egy leány. Akármilyen szép legyen. Férjhez nem mehet, ha nem tud egy nagyon fontos dolgot a világról. Amit az én anyám viszont tud. Mert ha én most egy világkonferencián a tudományos világelitnek föltennék egy szimpla kérdést, nem biztos, hogy valaki töprengés nélkül tudna felelni rá. Azt a kérdést tenném föl a siménfalvi tudományos elit, s egyben az anyám nevében, hogy szíveskedjenek megmondani, milyen módszerrel lehet reátalálni arra a helyre, ahová félretojik egy tyúk? Mert előfordul, elcsámborog a kertben egy tyúk, nem oda tojik meg, ahová szokott. Volt olyan eset, minálunk egy háznál, úgy félretojott a tyúk, hogy egy sereg csirkével jött elő egy idő után. Ott is költötte ki a csirkéket, ahová félretojt! Ez pedig nagy szégyen egy rendes háznál. Egy rendes háznál tudják, milyen módszerrel lehet megtalálni azt a helyet. Különösen, ha férjhezmenendő leány is van annál a háznál. Ez a módszer pedig roppant egyszerű. Mielőtt kotolni kezdene, meg kell fogni azt a félretojó tyúkot és a fenekét be kell szórni egy csipetnyi

konyhasóval. Amint elengedjük, megfutamodik az a tyúk és egyenesen oda megy, ahová félre szokott tojni. Mert csípi a fenekét a só és úgy érzi, neki tojnia kell.

Kíváncsi lennék, hányan ismerik ezt a módszert a mai, sokat emlegetett tudományos világban...

26. A tömlec igazgatója

Amióta leírtam azt a felelőtlenséget, mely szerint a siménfalvi tudományos elit sorbaállításakor apámat nyugodtan kihagyhatom, nincs nekem nyugodalmam. Mert apámat nem hagyhatom ki. Még akkor sem, ha az ő tudományossága messze átnyúlik a határokon, s az ő nevét jól ismerik még Szibériában is. Ez olyan lenne, mintha egy hatalmas lexikonba odaírnák valamely tudós nevét, s alatta megjegyeznék, hogy nem írnak róla semmit. Mert már túlságosan sokat írtak róla mindenfelé, tele vannak a könyvek az ő nevével. Hogy csak nyugodtan ugorjuk át annak a tudósnek a nevét, s inkább nézegessük helyette az apróbb tudósokat. Ez nem lenne helyénvaló. Már csak azért sem, mert soha nem szóltam apámnak egy olyan furcsa és hasznos találmányáról, amely szerintem őt a siménfalvi tudományos elit legelejére helyezi.

Az például szinte semmi, hogy ez a Celsius kitalálta a hőmérőt. Mert miért olyan nagy dolog, ha az ő találmányát az ember beteszi a hóna alá, s az megmutatja, van-e lázunk, vagy nincsen? Ezt úgy is megtudhatjuk, ha a tenyerünket a homlokunkra tesszük.

Ki az a tudós, aki olyan műszert talált volna ki ezen a földön, amivel egy lépésnyi távolságból meg lehet állapítani, hogy például valaki tömlecigazgató, vagy pedig szimpla bűnöző? Nincs a földkerekségen ilyen tudós. Ismereteim szerint. Márpedig ilyen műszert szerkesztett az én apám. Reá sem kell tennünk a tenyerünket valaki homlokára, hogy megtudjuk, miféle emberrel van dolgunk. Olyan érzékeny műszer az én apám találmánya.

Vannak fölfedezések, amelyeknek a lényegéről kevesebbet írnak a könyvek, mint a történetéről. A röntgen is ilyen. Csak odaállunk, átmegy rajtunk valami láthatatlan sugár, s látszik a tüdők. Ez a lényege. De annak a sugárnak a felfedezéséről vastag könyveket írtak. Még magát a véletlent is előkelő helyre tették. Hogy mekkora szerepe volt a véletlennek, mely által azt a sugarat fölfedezték.

Illik, hogy az apám találmányának történetéről is szóljak valamit. Legalább futólag. Ez a szegény Gocsovszkyné is bizonyára helyénvalónak találná, hogy szóljak erről valamit.

Készültünk a tengerre, hogy megfürdjünk benne. Mint más. Ott rakosgattuk a tengeri nyaralás felszereléseit a siménfalvi udvarunkon. Nem sorolom föl, mi mindent raktunk belé az autóba, mert tudnivaló, mi kell a nyaraláshoz. Apám ott ült a kerek kőasztal mellett és nézte, miképpen szorgoskodunk. Amikor már készen voltunk a pakolással, becsaptam az autó ajtaját, nehogy a búcsúzás ideje alatt megszökjék valami onnan. Mondjuk, kiessen a termosz... Nagyokat cuppantottunk szüleim arcára, ők pedig figyelmeztettek, vigyázzunk magunkra. Vezetések lassan és nyugodtan, sok baleset történik az utakon. A tengerbe se menjünk be messzire, mert kiszámíthatatlan a tenger. Ezt apám mondta, mert anyám nem látta még a tengert. Csak ült itthon, mint ez a szegény Gocsovszkyné, mialatt apám járta az északi tengereket, hadifogolyhoz illő kényszerűségből.

Amikor be akarunk ülni, hát nem nyílik az ajtó. Rángatom, nem nyílik. A kulcs bent maradt. Az autóban. Mondom apámnak, nagy hiábavalóság volt ez az egész búcsúzási ceremónia, mert mi itt vagyunk maradva. Most törjem be az ablakot? Hogy lehet betörött ablakkal akkora útra elindulni?

Apám föláll a kerek kőasztal mellől, s azt mondja, mindennek van megoldása, csak reá kell jönni. S hogy reájöjjön a megoldásra, elindult az udvaron hátrafelé. Egyszer csak megjelenik egy méteresforma, vékony acéldróttal s egy harapófogóval. Benéz az autó belsejébe, látom, a szemben lévő kilincs formáját tanulmányozza. Aztán a vékony acéldrót végét begörbíti a harapófogóval. Azt mondja, hogy ha az elgondolása jó, akkor mi hamarosan indulhatunk. A

tengerre. Fogja a vékony acéldrótot, szépen bepréseli az ajtó szélénél, a görbített felét beakasztja a szemközti ajtó kilincsébe, egyet húz rajta, s az ajtó kinyílik.

Mielőtt mi nagy boldogsággal beültünk volna, azt mondja apám, ezt a módszert kár lenne itthon hagyni. A vékony acéldrótra bármikor szükségünk lehet. El is helyeztük szépen azt a drótot, a hátsó sárvédő mögé, feszesen, hogy el ne hullassuk, s ne is zörögjön.

Irány a tenger!

Szép este fogadott a tengerparton, a népek már ki voltak öltözve táncmulatsághoz illően, csoportosan mentek valamerre, ahol szépen szólt a muzsika. De ott, a közelben, ahol én megálltam, egy fényes, külföldi autót sokan körülvettek. Főleg tanakodtak, veszekedtek, rángatták annak ajtóit, gondoltam, megnézem, mi bajuk lehet. Ilyen kíváncsi természetem van nekem. Három kicsi gyermek sírt a fényes autó mellett. Az apjuk, az autó gazdája csak kapkodta a fejét, hogy kire hallgasson a sok tanácsadó közül. Az egyik határozottan állította, nincs itt semmi más megoldás, csak az, hogy be kell törni az ablakot, mert másképpen tönkremegy az egész autó. A sok rángatástól. Egy ablak csak egy ablak, mondta, nem egy egész autó. Az autó gazdájának nem tetszett ez az ablakbetörési gondolat, csak fogta a fejét, időnkint fölnézett a csillagos égre. Mert már közelgett az éjféli, s azok a kicsi gyermekek is kiadósan bögték körülötte.

Mondom ennek a bánatos embernek, ha megengedi, én megpróbálom kinyitani azt az ajtót... Tessék, próbálja meg, de ki ne törje nekem az ablakot, mert azt a megoldást már elvetettem, figyelmeztetett engem a bánatos ember. Egy pillanat, mondtam és hoztam a vékony acéldrótot.

Amikor az ajtót szépen, sértetlenül kinyitottam, előmbe állott ez a bánatos ember, megköszönte segítségemet, nyújtotta a kezét és bemutatkozott. Mondta a nevét, amire már nem emlékszem, de arra igen, hogy odatette a neve mellé, hogy ő tulajdonképpen a szolnoki tömlec igazgatója. És olyasmit is mondott, hogy ő sokféle furcsa emberrel találkozott már abban a szolnoki tömlecben, de olyannal nem, aki tengeri fürdéshez autók ajtajának kinyitására való szerszámot vitt volna magával...

Ezzel a tömleci igazgatóval több bajom nem volt, de a körülötte állókkal igen. Akik a sokféle kinyitási módszerükkel mind ott maradtak, megszegyenülve. Volt, aki reám mutatott, mondván, hogy ilyen gazemberekkel van tele a világ errefelé. Ezek képesek gépfegyvert is magukkal hordozni, hátha szükségük lesz a tengeri nyaraláshoz... Ezek mindenre képesek, mondta egy másik, hát a múltkor nem elvitték a banki automatát falastól? Micsoda világban élünk, uram, micsoda világban ...

Nem sokat törődtem én ezekkel a hitvány megjegyzésekkel. Mert én is sokszor tapasztalom, mennyire tele van a világ mindenféle gazfickókkal. Még ott is, ahová csak sütkérezni megy néha az ember. Inkább az járt az eszemben, hogy az én apám találmánya által milyen egyszerűen megtudhattam, ebben a tengeri sokaságban, hogy ki a szolnoki tömlec igazgatója. És a lelkem mélyét büszkeség járta át, midőn a falumbéli tudományos elit magasfokú képzettségéről a velem megesett történet által meggyőződhettem.

27. A kultúra csúcsai

Aki úgy képzei el a mi falunk kultúráját, hogy az ott üldögélt szomorkodva a Gocsovszkyné süppedező házának küszöbén időtlen időktől fogva, bizony, rosszul képzei el. Mert az én fiatalabb koromban ez az Ábel nevű, kitalált, furfangos eszű legényke, amikor csak tehetett, Farkaslakáról szépen lesétált a Nyikó vize mellett, egészen a mi falunkig. Volt úgy, tovább is.

Hozzánk azzal a hírrel szokott jöni ez az Ábel, hogy aki őt kitalálta, vagyis Tamási Áron, azt üzeni, húzzuk ki magunkat, emeljük föl a homlokunkat, akárcsak ő, s azzal a mozdulattal a kultúránkon is lendítsünk egyet, ha lehet, fölfelé. Hogy lássanak minket. Azért vagyunk nyikómentiek, hogy lássanak, ne csak mi nézzük, a más népek mivel töltik a drága idejüket. És azt is üzeni ez a Tamási Áron, hogy a világgal ne sokat törődjünk, azt ő magára vállalja. Mármint a megfogalmazását annak, hogy mi végre vagyunk a világon.

Ez a furfangos eszű Ábel friss levegőt hozott a havasokról, s azzal ment le egészen Székelykeresztúr határáig, ahol a mi Nyikónk vize a Nagyöküllőbe ömlik. Vagyis a deltába. De nem jött soha onnan üres kézzel vissza. Híreket hozott a Nagyöküllő felől is. Egyszer azzal jött, hogy ez a Kányádi Sándor nagyon föl van háborodva. Nem tetszik neki a világ folyása. Mert például az ő kis folyóját, a Nagyöküllőt, a földgömbre még csak reá sem rajzolták. Pedig tudjátok meg! - fenyegetőzött ez a Kányádi. És még üzent is valamit föl, a havasokba, Fuszulánnak...

Olyan volt ez az Ábel, mint valami jó postás. Hűségesen hordozta a híreket, amikor éppen nem a fát őrizte a hóhullásos havasokon.

Sajnos, a mi falunkban nem sokan kapták föl a fejüket az Ábel híreinek hallatán.

Kivéve Farkas Árpádot, akit valósággal megrendítettek az Ábel hírei. Először is elment a kocsmába. Oda, ahová az én jobbik nagyapám is járt. Ezzel kezdődött minálunk a modern kultúra. Mert ő másnap megírta a Másnapos éneket. Aztán körbejárta a jegenyéket és megírta a Jegenyekört. Bővizű patakok mentén bandukolt ez a Farkas Árpí, s ha már arra járt, megírta, amit látott a Bővizű patakok mentén. Alagutakat ásott a hóban, s megírta azt is, mik vannak azokban a havas alagutakban. És írt ő sok szép verset asszonyok idejéről, befalazott szószék-ről, szivárgásokról, bolhalakodalomról. Legszebb sorait arról írta, hogy miképpen mosakodnak az öreg emberek. És arról, hogy milyenek a mi suvadásos hegyoldalaink. És hogy néz ki a mi öreg embereink arcának vízrajzi térképe, miféle ráncokat rajzolt oda a múltó idő. Még a vadkaporra is kiterjedt az ő figyelme. Aztán megunta ezt a tájat és elbujdosott a Wikipédiába. Ott van most is. Ott ül, sokat hallgat. De mi tudjuk, nem hallgat ő hiábavalóan. Az ő hallgatása sokszor fölért már egy jajkiáltással.

Ha élne ez a szegény Gocsovszkyné, bizonyára büszke lenne reám. Mert a siménfalvi kultúra csúcsain én jártam utoljára. Személyesen. Egyszer ugyanis egy futballista, mozgékony természetű ember, név szerint Lukács Ede elvitt magával Amerikába. Még oda sem értünk, az én nevem már ki volt téve a nyújorki plakátokra. Azt hirdették ezek a plakátok, hogy hé, emberek álljatok meg, mert jön Elekes Feri, a nagy, erdélyi költő és akkora verset mond nektek, hogy a könnyetek elgurul tőle, végig az ötödik evnyűn, pontosabban sugárúton.

Énnekem erről előzőleg semmit nem szólt ez a Lukács Ede. Még útközben sem szólt nekem ezekről a plakátokról. Talán hiába is teszi, mert nem figyeltem volna reá. Éppen megpillantottam egy szigetet a repülőről, mondom Szélyes Sanyinak, aki mellettem ült, s énekesileg szintén rajta volt a plakáton, te Sanyi, vegyük meg azt a szigetet. Mert állítólag itt az égvilágon mindent meg lehet venni. Azt mondja Szélyes Sanyi, neki nem kell, mert ha jól meg-

nézem, olykor hullámok csapnak át rajta, s ő nem szeretné, hogy elázzék az új kabátja. A szigetvásárlás ezzel el is úszott, mint amiképpen azok az eltévedt parafadugók és reves csutakok az óceán vizében.

Jól ismertem én ezeket a reves csutakokat. Volt belőlük bőven a mi kertünk sarkában is, s a sötétben világítottak. Apám sokszor megmutatta nekem, milyen érdekes jelenség van a mi kertünk sarkában. S mert tudományos ember volt az én apám, reá is világított a reves csutakok fényének okára. Azt mondta, a foszfortól van. Az van ezekben, foszfor.

Most, amikor a siménfalvi kultúra magaslatairól szólok, ezek a haloványan világító, reves csutakok jutnak eszembe. Mert én ezekhez hasonlítok. Alig látszik az én fényem a mi kultúránk csúcsairól. Pedig nem bujdosom el a Wikipédiába, mint Farkas Árpi tette. Ha jól körülnézek ma otthon, rajta kívül kevesen bujdosnak el oda. Aki elment, vagy elment örökre, vagy pedig olyan messze ment, hogy őt senki utol nem éri már. Ez a Magyar Feri például Etédre ment. Végleg. És nagyon régen elment. Őt sajnálom a legjobban. Ma már nincs, aki olyan szépen el tudná énekelni az Akácos utat, mint ez a Magyar Feri. Olyan hangja volt ennek a Magyar Ferinek, hogy éjfél tájban, amikor hazafelé igyekezett a kocsmából, ide, a mi utcánkba, az ő szerelmes énekeitől nem csak fölébredtek, de föl is keltek ágyaikból a népek, elhúzták függönyeiket, s kihúzták magukat, lássanak is valamit a mi kultúránkból. Mert ugye, megüzente Ábeltől ez a Tamási, húzzuk ki magunkat, hogy mi is látszódjunk a világban...

28. Szintesziget

Amikor szóltam Szélyes Sanyinak a repülőgépen, nézzen le az óceánra, ott van az a szép, kicsi sziget, jó lenne megvenni, ő elkezdett kekeckedni. Hogy elázik ott az új kabátja, s ilyesmi. Mondtam neki, márpedig én egyedül nem akarom megvenni, mert én imádom a közös dolgokat. A közös dolgokkal nem jár soha felelősség. Ha eltörik, vagy elromlik valamely közös dolog, annak nincs gazdája. El lehet menni mellette zsebredugott kézzel. Én pedig nagyon szeretek zsebredugott kézzel elmenni az elromlott, közös dolgok mellett. Úgy tapasztaltam, hogy minden magántulajdonnal baj van. Föl sem foghatom, miért találták ki a magántulajdont, amikor azzal olyan sok a baj.

Erre olyasmit mondott ez a Sándor, aki tudvalevőleg nagy viccmester volt, hogy azért csakugyan nem ártana neki is egy ilyen szép, kicsi sziget. Legalább lenne, ahol tartsa a szekercéjét. Nem lopná el senki onnan. Mert ott nem jár senki. Feltette nagyon a szekercéjét. Mindig magával vitte a kicsi szekercéjét, mint más a bicskát, vagy az aktatáskát. Most el volt dugva a csomagok közé. Lent, a repülő hasában.

Az igazság kedvéért jegyzem meg, nem ő dugta el, hanem azok, akik azt a szekercét tőle elvették. Megőrzés végett. És a biztonság kedvéért. Persze, én ebben az indoklásban kételkedtem, mert azt a szekercét ketten csak meg tudtuk volna őrizni, s a biztonsággal sem lett volna semmi baj. Mert csak reá kellett volna tekinteni ennek a Sándornak a beesett orcájára, s egész nyeszlett alakjára ahhoz, hogy belássák, nem kell félni tőle. És tőlem sem, mert én ettől a szegény Gocsovszkytól megtanultam, hogy semmi hitványságot nem szabad elkövetni ezen a földön.

Azért a szekercés megjegyzése szöveget ütött a fejembe. Úgyannyira, hogy Nevijorkig egyébre sem gondoltam, csak ennek a szép, kicsi szigetnek a megvételére.

Szinte meg is vettem. Ott, fent, a levegőben. Szinte. Csak mindig előkerült valami akadály, amiért ez az esemény elmaradt. Először is az volt az akadály, hogy pénzem, az nem volt. És azt sem tudtam, kitől tudnám megvenni, ha lenne is reá pénzem. Lehet, nincs is gazdája ennek a szép, kicsi szigetnek. Gondoltam erre is. Ha pedig nincs gazdája, akkor roppant egyszerű a vásár, leszálok, s azt mondom, enyém ez a sziget. És hogy biztos legyen, csinálók a zsebkendőmből egy zászlót, s kitűzőm oda, arra a szép, kicsi szigetre. A nevemmel együtt. Csakhogy a nevem körül is fölütötte fejét egy probléma.

Mert a nevem ott volt már Nevijorkban. A plakátokon. Tehát oda előbb el kell mennem. Már csak a nevemért is. Hogy elhozzam onnan. És még azért is, mert ott nem volt, amit keressen. Azokon a plakátokon. Mert azok a plakátok szerintem nem az igazságot hirdették. Azt mondták, amit nekik ez a futballista Lukács Ede diktált. Ha azt diktálta volna, hogy híres karmester vagyok, püspök vagy hadvezér, akkor azt hirdették volna. Csak föl kell csirizzel ragasztani ott egy plakátot, kifizetni a hely elfoglalásának díját és állíthat akármit egy kéményseprő is magáról. Ezt tudta ez a világjáró Lukács Ede. Teljesen meggondolatlanul és jó nagyot lódítva azt diktálta, hogy én vagyok Erdély legnagyobb költője. Ami még a túlzásnál is nagyobb egy jó arasszal! Ugye, azt a leglustább nevijorki utcaseprő is jól tudhatja, hogy nem én vagyok. Mert Erdélyben annyi a költő, hogy őket megszámlálni sem lehet. Nemhogy igazságot tenni, ki a kicsi költő és ki a nagy költő. Különben is az ilyesmi nem az utcaseprőkre van reábízva, hanem az utókorra. Az utókor pedig úgy kezeli a költőket, mint valami közös vagyont. Mellettük el is sétálhat, zsebredugott kézzel. Ha akar. Amiképpen én is szeretek elsétálni a közvagyon mellett, mégpedig a megszokott közömbösséggel. Ahogy szokás.

Ez a Sándor fölhívta a figyelmemet, hogy nagyon ne kalandozzak el a gondolataimmal, mert itt le sem tudnék szállani. Azon a szép, kicsi szigeten ugyanis nincs repülőtér. És belátható időn belül nem is lesz, mert azon a szép, kicsi szigeten egy repülőgép el sem férne. Nemhogy egy egész repülőtér. Ott csak az ő, féltett szekercéje férne el, s esetleg mi, ketten. Ha véletlenül valamin nem vesznénk össze. Márpedig ő nem hisz abban, hogy mi ketten békességben meg tudnánk lenni azon a szép kicsi szigeten. Mert én csak a magam dolgaival vagyok elfoglalva. Tőlem el is ázhat az ő új kabátja, s a szekercéjével sem sokat törődöm. Olyan a természetem nékem, mondta ez a Sándor, hogy a sziget fölvirágoztatására ügyet se vetnék, csak a nevemmel foglalkoznék állandóan. Mert olyan volt az én jobbik nagyapám is...

A szép, kicsi sziget fölött szinte össze is vesztünk. Szinte, mondom, mert azért nem vesztünk mi össze. Azért nem, mert ott fent, a magasságos fellegek fölött is az én falum jutott eszembe. Pontosabban az jutott eszembe, hogy nekem erre a szép, kicsi szigetre éppenséggel semmi szükségem. Ott van nekem az én falum, amit tiszta lelkiismerettel el is keresztelhetnék Szinteszigetnek. Még jól is hangzik, kiejtésileg. *Szintesziget*. Ráadásul sokkal kifejezőbb, mint az, hogy Siménfalva. Jobban földi a valóságos helyzetét az én falumnak. És elegáns is! Nincs benne az a nyomorúságot jelentő rész, hogy falu. A sziget, az más! Gyönyörűséges szigetek vannak ezen a világon.

Földrajzilag tekintve az én falum csakugyan szinte sziget. Nagyon el van húzódva a világtól. Aztán ha a Nyikó vize megnő, akkor a hullámai úgy átcsapnak fölötte, akárcsak ama szép, kicsi sziget fölött, amit a levegőből meg szerettem volna venni. Még jó, hogy azt nem vettem meg. Minek nekem két sziget, amikor abból egy is elég?

A Szintesziget elnevezésnek az eleje nem más, mint a Szinte. Ez valóságos telitalálat lenne. Mert hogy csak egy példát hozzak föl erre, az én falumba a földgázt szinte bevezették. Sok évvel ezelőtt. Jöttek valami idegen, táskás emberek, úgy jöttek, mintha mennének valahová, de nem mentek. Megállottak a falu közepén és elkezdtek óbégatni. *Hát maguknál még nincs gáz? Miféle dolog, hogy maguk itt fagyoskodnak télvíz idején? És fával fűtenek, ami füstöl és megtelnek a kályhák korommal, s a kémények is ki vannak téve mindenféle veszedelemnek. Hát maguk nem akarnak lépést tartani a korrallal? Nem akarnak kényelmesebben élni, mint városon? Ahol csak egyet csavarintanak és ömlik a meleg a lakásokban? Hát ez a maguk helyzete tarthatatlan! Valóságos szegénység*, mondták ezek az idegen táskás emberek. És járták sorra a házakat. És fölírták azoknak a hiszékeny embereknek a nevét, akik haladni akartak a korrallal. És elvették tőlük a pénzt a földgáz bevezetésére. És be is vezették csakugyan. Szinte minden valamirevaló ház előtt ott van a földben a gázvezeték. Gáz, az nem jó ki belőlük, mert az valamilyen más lapra tartozik, így mondták. Valami más hatóság fennhatósága alá, ahová nekünk bepillantani sem lehet.

Ezek a Magyariek sokkal nagyobb ésszel rendelkeztek, mint az olyanok, mint én. Mert én is kifizettem a gázcsövek árát és a bevezetést. Magyariek nem. Ők ugyanis közelebb laknak ahhoz a helyhez, ahol ez a szegény Gocsovszkyné lakott s ezzel együtt az igazsághoz is. Megsejtették, hogy nincs igazság az idegen emberek ígéretében, itt belátható ideig gáz nem lesz. Pedig van gáz a csövekben. Szinte eléri a házunkat is. De csak szinte. Ezzel fűteni még nem sikerült senkinek.

Szintesziget.

Most ízlelgetem falumnak ezt az általam kitalált elnevezését. Tetszik is, nem is. Azok a csövek a földben a mi saját tulajdonunk, de úgy viselkednek, mintha mind egy szál a közvagyonhoz tartoznának. Mi pedig úgy járunk el mellettük, zsebregdult kézzel. Szinte közömbösen.

29. A fecskefészek fölavatása

Olyan kicsiny a mi otthoni világunk, vagyis a ház, az udvarunk, s a kert, hogy ha csak egy eltévedt vakond kidugta valahol az orrát, mi azt is észrevettük. És szoltunk is egymásnak arról, hogy kidugta fejét egy eltévedt vakond. Nehogy véletlenül valamelyikünk titka maradjon ez a nagy esemény.

Minékünk nem voltak titkaink. Néha csodálkozom, hogyan is tudtunk mi titkok nélkül élni abban a kicsiny világban. Olyan sok ideig. Az is talány, miről beszélgettünk naponta, amikor hírt sem hozott senki közülünk, sehonnan. Mert nem jártunk mi sehová. Amikor minden meg volt beszélve. Nem is egyszer! Honnan volt nekünk mindig megbeszélhivalónk? Mert volt, mindig volt amiről beszéljünk. Most is van. Most is van bőven, amit még nem mondtunk el egymásnak. Például azt sem tisztáztuk, hány cigarettavéget dobtam el nemrég az udvarunk valamelyik sarkába. Hogy azt anyám ne vegye észre.

Erről jut eszembe egy apróság, amit még nem mondtam el anyámnak. A cigaretta miatt még maga Gróza Péter is megszidott engem. Ötvenötben.

Egy fényes őszi délutánon ott álldogáltunk egy Nagy Sanyi nevezetű osztálytársammal Kolozsvár kellős közepében. És szívtuk atyásan a cigarettát. És megállott mellettünk egy lapos autó. Kiszállott belőle egy szép, fehérnadrágos úr és megállott előttem. Fölsimertem, mert az osztálytermekben az ő fényképe is ott lógott a katedrák fölött. Ő volt az ország egyik első embere.

Azt kérdi tőlem ez a Gróza Péter, van-e nékem tudomásom arról, hogy utcán nem illik cigarettázni? Hallgattam, lesütött fővel. És hogy hovávalósi vagyok. Mondtam. Erre azt mondja, ti bicskás népek vagytok, van-e bicska a zsebedben? Mondtam, én nem hordok bicskát, de cigaretta még van a zsebemben, meg is kínálhatom... Erre ez a nagy ember megveregette a vállamat, azt mondta, a cigarettát leszámítva, derék fiatalember vagyok. És visszaült a lapos autójába. Én pedig azóta is hűségesen szívom a cigarettát. Persze, nagyon helytelenül, amint azt az ország egyik első embere is megmondta.

Azokban a napokban kaptam csomagot anyámtól. Hárman mentünk érte a bentlakásból. Rucaszír is volt abban a csomagban. De azt anyámnak soha nem mondtam el, mi lett a sorsa annak a rucaszírnak. Ez sincs még megbeszélve. Jó nagy üvegben volt az a rucaszír, gondolom, egy ketrec ruca volt értem föláldozva. Celofánnal gondosan lekötvé. Amiképpen anyám szokta. Valamelyik mohóbb természetű szobatársunk fölkapta azt az üveget, futott véle a mosdóba, mondván, hogy hideg víz alá kell tartani, mert meg van olvadva, így nem lehet kenyérre kenni. A mosdó vizes cementjén elcsúszott ez a mohóbb természetű szobatársunk, s az a sok rucaszír beborította a mosdó padlózatát. Üvegszilánkokkal elvegyülve. Ezt az apróságot soha nem mondtam el anyámnak, hogy ne bánkódják a ketrec rucáért. Most már elmondhatom, mert már régen nem tart ő rucát a kicsi udvarunkon.

Legnagyobb titokban egy avatási ünnepséget tartottam. Erről sem szoltam soha anyámnak.

Azokban az időkben mindenfelé állandóan avatási ünnepségeket tartottak.

Akárcsak most.

Úgy vettem észre, az avatási ünnepségek a társadalmi rendszerek gyermekbetegségei közé tartoznak. Ahogy megváltozik egy társadalmi rendszer, nem az új építése az első feladat, hanem az avatási ünnepségek rendezése. A hatóságok valósággal kapkodják a fejüket, néznek

erre-arra, mit lehetne fölavatni. Ha egy kis hidat pillantanak meg, azonnal fölavatják. Óvodát, iskolát, szobrot, új kaput, zsákutcát, mindent fölavatnak. Hogy legyen fölavatva.

Ezt a gyermekbetegséget kaphattam el én is.

Fényes tavaszi napok jöttek. Visszatértek a fecskék. Lassan elkészült a fészük is a pajtánkban. Én is segítettem az építésben. Vékony ágakat törtem nekik, szalmaszálakat hordtam fecskéink közelébe, hogy ne fáradjanak az építőanyag beszerzésével. Szép, közös munka volt az a fecskefészek. Amikor anyám nem látta, megálltam a pajtánk ajtajában és gyönyörködtem benne. Gondoltam, fölavatom. Legyen ez a fészek ünnepélyesen fölavatva. Ahogy illik. Az új társadalmi szokás szerint.

Ha lett volna merszem, szóltam volna ennek a szegény, igazságkereső Gocsovszkynének, mi az én tervem ezzel a fészekkel. De nem volt. Gondoltam, jobb, ha titokban tartom a fecskefészek fölavatását, mert esetleg azt hihetik rólam, meghibbantam.

Gyönyörű, színes szalagokat loptam ki a varrógép fiókjából. Talán még egy kettőbevágott vitézkötést is találtam ott, régi szoknyarojtot, masnit. És földíszítettem én azt a fecskefészket. Avatási ünnepséghez illő módon. Aztán egy életlen ollóval valahogy elvágtam azt a szalagot, mely nélkül avatási ünnepséget el sem lehet képzelni. Elvágtam, de megmozdult az a fecskefészek. Nem esett le, de megmozdult. Bánatomban leszedtem a díszeket.

Csapkodva jöttek a fecskék, leszálltak oda a fészekhez, nézték, vizsgálgatták. Úgy látszik, már nem érezték magukat biztonságban a mi istállónkban. Elröptek messze, vissza se tértek többé.

Ha jól megvizsgálom a mi otthoni világunkat, népsűrűség szempontjából maholnap lakatlan földrésznek is tekinthetjük. Mert egyedül él ott anyánk, s nem egy léleknek való az a világ.

Különösen most, hogy a fecskefészek ünnepélyes fölavatása után még fecskék sem járnak arrafelé.

30. *Álljunk meg a nokiánál*

Elgondolom, hogy ha én ma ennek a szegény Gocsovszkynének a kezébe adnék egy mobiltelefont, s az megcsörrenne, ijedtében bizonyosan elhajítaná azt a nagy találmányt, s csak azután kérdezné meg tőlem, mi volt ez az ördögi játék. Mármost az a helyzet, hogy ha nem is adhatok az ő kezébe semmiféle ördögi játékot, megígértem, szelleméhez hű leszek, amennyire csak lehet. Ehhez pedig szükségem van egy nokiára. Sőt, egy másik telefonra is. Mert eldöntöttem, megoldom én ezt a manapság sokat emlegetett cigánykérdést. Mert nincs megoldva. Még az sincs megoldva, hogy cigánykérdés van-e, vagy romakérdés. Ott álldogálunk a probléma legelején. Ahol eddig is voltunk. Azt még ez a szegény Gocsovszkyné is túlzásnak tartaná, hogy mi még mindig ott álldogálunk a probléma elején, egy lépést sem haladunk előre.

Valamelyik szombaton éppen megyek hazafelé, Mamához. Ahogyan szoktam. Keresztúr végében, az út szélén áll egy ember és int nekem, hogy venném fel. Azonnal fölismertem ezt az embert, mert falumbeli volt. És cigány. Fekete kalapban. Köszöni, hogy megálltam, mert sokan elmentek mellette, de egy autó sem állott meg, pedig hely elég volt bennük. Lehetett látni.

Nagyon sietett a beüléssel, még a kalapját is leverte az ajtó felső része. Mondom, hová siet úgy, üljön be ide nyugalmasabb módon, még elviheti a szél a fekete kalapját... Azt feleli, azért siet, mert nem akarja lopni az időmet. A beüléssel.

Még egy kilométert sem haladtunk, és én máris nekifogtam a cigánykérdés megoldásának. Gondoltam, nem köntörfalazok, mert hát falusfelek vagyunk. Mondom, hallgass ide te, Gábor! Az imént említetted, hogy nem akarod lopni az időmet. Azzal a beüléssel. De ti azért egy kicsit lopósak vagytok, olyan hírek járnak. Azt mondja ez a Gábor, az lehet, sokféle hírek járnak mirólunk a világban. Most jövök éppen Svédországból, egy kicsit összeszedem magam, s megyek is neki egyenesen Kanadának. Ott hátha nem járnak ilyen hírek rólunk. Mert én az ilyen híreket ki nem állhatom. Ha jól megvakarnók az emberek természetét, sok másfajta emberről is kiderülne, hogy lopós! És nem egy kicsit, hanem nagyon! Még miniszterek is lopnak. Pedig olyan fehér az ábrázatuk, mint a hó. Mondom, te, Gábor, még a mi falunkban is az a hír járta a múltkorjában, hogy alszegben, ettől a Demeter Domokostól ellopta valaki a hámot. A pajtából. És reátok gyanakodtak...

Hát maga nem hallotta, hogy azt a hámot egy gyermek vitte el játékból, vagy, hogy otthon reápróbálja a lovukra? De az anyja vissza is vitette azonnal azt a hámot. Oda, ahonnan elvitte az a gyermek. Maga nem hallotta? Ma már a lopás sem úgy megy, mint régen, mert ma már az a Dénes azonnal kideríti, ki a tolvaj. Kérdem, ki az a Dénes, én nem hallottam róla. Azt mondja ez a Gábor, már hogyne hallott volna róla, maga tanult ember, az a Dénes nem egy személy, mint amilyenek mi vagyunk, hanem valami kémia. Csak elővesznek egy elhullatott hajszálat, s abban a helyben megmondja ez a Dénes, ki annak a hajszálnak a tulajdonosa. És a tolvaj már meg is van fogva. Ma már nem úgy megyen a világ, mint régen.

Mondom, nem a dénesről beszélsz nekem te, Gábor?

Hát persze, hogy arról beszélek! Arról a Dénesről, ahogy maga mondja. Csakhogy minálunk, a faluban nincsen szükség erre a Dénesre. Mert például a hám ügyben csak szét kell nézni, kinek van lova, s van-e néki hámja, s a tolvaj már azzal is meg van fogva. Ha valakinek van lova, de hámja nincsen neki, csakis annak kell a hám, nem igaz? Nem kell akkora feneket keríteni mindennek, ha egyszerűbben is el lehet intézni valamit. Ez a hám dolog is szépen elintéződött, maga nem hallotta?

- Hallottál te erről a falunkbéli Gocsovszkynéről, aki már rég nem él, de amíg élt, mindig az igazságot kereste?

- Nem. Én arról a fehérnépről nem hallottam. De arról hallott maga, hogy hányan élnek meg abból, hogy a cigányok igazságát keresik? Belőlünk élnek, de csak szóban keresik a mi igazságunkat, nem a valóságos életünk érdekli őket. Pénzt kapnak azért, hogy harcolnak a mi érdekünkben. De akik érettünk szavakkal olyan erősen harcolnak, azok zsoldos katonák. Pénzért harcolnak, nem ingyen. Na, lássa, ez az igazság. Meg is mondhatná annak az asszonynak, ha élne, aki az igazságot kereste, amíg élt. Aztán ezek az értünk harcolók még el is nevezték minket romáknak. Még azt a szép, cigány nevünket is elvették tőlünk. Hallotta maga a mi falunkban egyszer is, hogy egy bálon romák muzsikáltak? Hogy nem cigányzenét hallgattak mindenfelé a népek? Ugye, hogy nem hallotta...

Mondom, te, Gábor, azért vannak súlyosabb problémák is a nemzetiségi kérdésben. Nem csak abból áll az egész, hogy romák vagytok-e, vagy cigányok. Úgy mondják, nem tudtok beilleszkedni a népek közé... Hogy nektek más törvényeitek vannak, s azok szerint éltek... De vigyázz, mert érünk be a faluba, szólj, hol álljak meg, te, Gábor. Mert elmegyünk a házad előtt, s jöhetsz visszafelé... Azt mondja erre ez a Gábor, majd szól ő nekem idejében, de előbb válaszolni akar arra, amit mondtam...

- Tudja, mit válaszolok? Azt, hogy álljunk meg a nokiánál. A múltkor szépen borozgatunk a kocsmában, magyarok, cigányok, vegyesen, ahogy szoktunk. Maga tudja. Elkezd istenesen szólni a zsebemben a nokia. Azt mondja egy magyar borozgató, a szomszéd széken, neki szonierikszonja van. S az szebben szól, mint az enyém. Amikor hívják. Mondom neki, ez az enyém is úgy szól, ahogyan akarom. S a magáé is úgy, ahogyan akarja. Csak be kell állítani. Nézegeti az én mobilomat, forgatja, nyomogatja, s a végén azt mondja, azért mégis jobb az ő szonierikszonja. Ezen össze nem vesszünk, mert mit számít, hogy egy semmi kis telefon milyen márka? Mobilja ma már minden apró purdénak van. Azért mondtam magának, hogy álljunk meg a nokiánál, mert ez olyan, mintha azt mondtam volna, beszéljünk mellékes dolgokról. Mert a mellékes dolgokon nem szoktak összeveszni az emberek. Akár cigányok, akár magyarok. Aki a békességet és az egyetértést keresi, beszéljen mindig mellékes dolgokról. Mert a fontos dolgok nem reánk tartoznak. A fontos dolgokat azok intézik, akik nálunknál sokkal lopósabbak. Azért is találják ki, mi a fontos, hogy legyen nekik dolguk. Úgy látszik, a mi falunkban mi időtlen idők óta csak mellékes dolgokról beszélgettünk. Azért nem volt soha veszekedés közöttünk. Maga tudja.

Azt én most szépen bevallom, hogy ez a beszélgetés nem éppen így zajlott le. Mert voltak egy árnyalattal durvább kifejezések is a beszélgetéseinkben. És voltak olyan gyáva és tartózkodó magyarázataink is, amiket mind a ketten megéreztünk, de nem vallottuk be egymásnak. Úgy tettünk, mintha mind a ketten politikusok lettünk volna, nem pedig falubeliek.

Most szégyenkezhetünk, hogy mind a ketten kerülgettük a fontosabb részeket. Vagyis a forró kását. Azt nem tudom, ezért őt mennyire furdalja most a lelkiismerete, valahol Kanadában, de engem furdal. Még most is, amíg ezeket a sorokat leírom. Arra is gondoltam, föl kellene őt hívjam azon a nokián, s megmondjam ennek a falumbeli Gábornak, hogy te, Gábor, a lelkiismeretnek az a szokása, hogy furdalja az embert. Már akinek van.

31. Temetők élete

Most telefonált anyám, hogy megmondja, milyen az élet. Mondom, mama, ezt mi már ezerszer megbeszéltük. Tudjuk jól, hogy milyen.

- Igen, de ma temettük Erdélyi Károlyt. Hogy tudjad ezt is. Ma vagyunk, holnap nem vagyunk.

Mondom, ezt mi alaposan megtárgyaltuk. De azt nem, hogy engem például hová temetnek. Mert azt tudja-e Mama, hogy a falunkban az Elekeseknek is van temetőjük? Külön az Elekeseknek? Illő dolog lenne, ha engem ott helyeznének el, a saját temetőnkben.

Azt mondja erre Mama, az Elekes temető majdnem ott van, ahová ezt az Erdélyi Károlyt kivitték. Csak egy kicsit lentebb. A Vári Józsi kertje mellett, ahogy megyünk neki a hegyoldalnak. Balfelé. De az a temető már régen nem fungál. Benőtte mindenféle gaz és bozót. Oda már nagyon régen nem temetkezik senki. Csak a neve Elekes temető. Az maradt meg csak, a neve. A temetők élete is olyan, mint a mi életünk. Ahogy mondtam. Ma vagyunk, holnap nem vagyunk. Ami még megmaradt az Elekes névből, az az Elekes utca. Az fungál. Ki lehet menni rajta a főútra. Ha nehezen is, de ki lehet. Remélem, tudod, hogy sem a temetőt, sem pedig azt az utcát nem rólad nevezték el... Már azt sem lehet tudni, melyik Elekesről vannak ezek elnevezve...

Szentannai Mózes, ez a tudós természetű ember tíz évvel ezelőtt írt egy jó vaskos könyvet a mi vidékünkéről. Az a címe, hogy *Nyikómente az ezredvégen*. Ebben előkelő helyen van benne a mi falunk. Vagyis Siménfalva. Ez a tudós természetű ember még azt is megszámolta, hogy 1992-ben hány vadállat volt a mi erdeinkben.

Ha valaki most lelkileg közelebb hajol hozzám, megsúgom neki, melyik vadból hány volt akkor a mi erdeinkben: medve 14, vaddisznó 166, gímszarvas 79, őz 504, nyúl 1076, vidra 2, nyest 24, borz 17, hermelin 34, görény 43, farkas 3, róka 32, vadmacska 13, fácán 21, fogoly 14.

Ilyen egy tudós természetű ember. Számontart mindent. És fölírja a füzetébe. Azt is, hogy két darab vidra élt a mi falunkban. És görényből 43. Nehogy valaki tévedésbe essék, azt higgye, hogy 44 görény volt!

Azt már mondanom sem kell, hogy ez a Szentannai Mózes bejárta a temetőinket is. És följegyezte, mi van írva a sírkövekre. Ha valamit nem tudott kiolvasni, mert elkopott az idők során az írás, akkor odaírta, hogy nem tudja kiolvasni. Vagyis nem ment el mellette szótlankul.

Legnagyobb bánatomra ennek a szegény Gocsovszkynek a sírkövét még ez a tudós természetű ember sem találta sehol. És én tudom, hogy miért nem találta sehol. Mert nem volt neki sírköve.

Az Elekes temetőben összesen 8 sírhantot talált ez a tudós ember. Úgy látszik, valamiért nem vágytak odamenni az Elekesek. Inkább a nagyobbik temetőbe mentek. Gondolom, azért, mert a nagyobb temetőben a forgalom is nagyobb. S az élet is más. Nincs meg az a nyomasztó magány, mint ahol csak nyolcan vannak.

Ebben a nagyobbik temetőben tudományos Elekesek is vannak. Mert két Elekes neve előtt ott van, hogy Dr. A pontosság kedvéért azt is megmondom, hogy Elekes Dénes és Elekes Domo-kos neve előtt fénylik a doktori cím.

Az én nevem előtt bizonyosan nem fog fényleni. Esetleg csak a csiganyál, ha fénylik a nap-sütésben. Most pedig azt látom, hogy ebben a szép, vaskos tudományos munkában is lehet hibát találni. Mert a csigák nem voltak megszámolva. Ezek a mi csigáink valahogyan kifelejtődtek ebből a szép, tudományos munkából. Kár. Bennük volt minden reménységem. Hogy fényleni fog általuk az én nevem is.

32. *Angyalok lesznek rajta, Józsi!*

Hetek óta forgatok a fejemben egy kedves kis történetet, de nem tudom eldönteni, milyen irányból fussak neki az elmondásához. Hogy ne untassak véle senkit. Mert úgy vettem észre, ma már a népeket különösképpen nem érdekli semmi. A saját baján kívül.

Még az én falumban sem.

Ha most például a mi utcánkban azzal a hírrel állana elő valaki, hogy lehozták a Holdat az égről, s letették oda a templom elejébe, meg lehet nézni egészen közről, anyám azt felelné, jól van, de neki fáj a lába, nem megy a templom elé. Ezek a Magyariek pedig csak legyintének erre a hírre. Esetleg annyit ha szólanának, hát minek kellett azt onnan lehozni, amikor az a Hold jó helyen volt ott fent, az égen, legalább világított valamit. A kicsi, ügyes papnő, ez az Imola sem csodálkozna elmerengve, miképpen sikerült a tudósoknak lehozni a Holdat az égről. Legfontosabb annyit mondana, ha lehozták, hát akkor lent van, de minek kellett pont odatenni a templom elejébe? Amikor alig tudott egy kicsi rendet teremteni ott, a templom előtt. Most kezdhet előlről mindent. S még Kedébe is el kell neki mennie. Mert Kedében is várják az ő érkezését.

Ilyenek ma a népek. Nem érdekli a népeket semmi. A saját baján kívül. Ebben a helyzetben hogy álljak elő az én kedves, kis történetemmel, melynek fő szereplője egy olyan semmiség, mint a kékkő? Ezért töröm a fejem, milyen irányból fussak neki ennek a kékkőnek, hogy ne untassak véle senkit.

Mennyire más volt a világ régen! A szegény Gocsovszkyné idejében. Ha kitudódott, hogy kályhafesték érkezett a Salamon boltjába, fejveszítve rohantak a boltba a népek. Kályhafestékért. Még a fájós lábú népek is igyekeztek, mert a kályhafesték el szokott fogyni. Ma már nem fog el semmi.

A nép türelmén kívül.

Minden csak szaporodik és sokasodik. Énnekem például már annyi a rádióm, azt sem tudom, hová tegyem őket. Van legalább harminc. Ha nem több! Por lepi be az én sok, szép rádiómat. Az egyik, a legnagyobb, valamikor Románia leghatalmasabb emberéé volt. A Gheorghiu-Dej saját tulajdona. Most itt lepi a por egy sarokban. Elhagyott, rozoga éjjeliszekrény tetején. Egy igazi Philips 990-X. Úgy rendelték meg, direkt az első titkár részére, a békási vízierőmű föl-
avatásának alkalmából. Ahol az első titkár vágta el az ünnepi szalagot. A nép ajándéka gyanánt vették ezt a rádiót. Az ő tiszteletére. Direkt, mondom. És itt lepi a por.

Erről jut eszembe, mit ír az imént említett Szentannai Mózes az ő tudományos könyvében. Azt írja, hogy a mi falunkban ezerkilencszázharmincnyolcban jelent meg a legelső rádió. És az a rádió az Erdélyi Dénesé volt. Persze, az nincs benne ebben a tudományos könyvben, mekkora szenzáció volt a mi falunkban az a legelső rádió! Hogy ennek az Erdélyi Dénesnek a háza előtt összesereglettek a népek és csodájára jártak annak a rádiónak. Mindenki látni és hallani akarta azt a rádiót. Na, ez a pillanat, ahol meg kell állnom. Mert most jön a kékkő.

Az én apám nem ment az Erdélyi Dénes kapuja elé csodálkozni. Hónapokon át oda járt Vári Józsihoz. A patakunkon túlra. És sokszor vitt engem is, nehogy elveszek valahol a Poronyokban. Szerettem ott lenni, hallgatni apámék tanakodását. Ennek a Vári Józsinak a nagy asztala tele volt mindenféle dróttal. Csavargatták, tekergették azokat a drótokat, s forrasztottak. A kályhából kijövő láng fölé tették a forrasztó vasat, mert villany, az nem volt akkor a mi falunkban.

Még most is érzem annak a gyantának az illatát. És fülemben ott van az a nóta, ami a mellettük lévő nagy, tölcséres gramofonból jött ki. Az a nóta azt állította, hogy *Granada gyöngye volt az a fekete lány...* Ez volt a címe annak a dalnak. Apám pedig mindegyre azt mondta ennek a Vári Józsinak, hogy ha az a rádió meg talál szólalni, akkor ő annak olyan gyönyörűséges dobozt készít, hogy angyalok lesznek a tetején. Szépen kifaragva.

Angyalok lesznek rajta, Józsi, ha egyszer megszólal ez a rádió, mondta apám ennek a Vári Józsinak. Mert ugye, az már régen köztudomású, hogy apám jó asztalos volt. És jártas az angyaloknál. Ő faragta a fényes, fekete gyászkocsikra az angyalokat Brassóban, egy Blósz Károly nevű, szász asztalosmester műhelyében. Amikor belefáradt az angyalok faragásába, ott pihente ki magát a puha gyaluforgácsban, mely összegyűlt a pad alatt. Vagyis a saját ágyában. Hogy pontos legyek. És őszinte. Amiként nekem ez a szegény Gocsovszkyne is megmondta.

Csendes, szelíd ember volt ez a Vári Józsi. Tudósok nyugalmával, nagy megfontolással szerkesztette a közös rádiót. Szóbahozták az Erdélyi Dénes rádióját is, de arra a következtetésre jutottak, nincs abban semmi nagy dolog, ha valakinek van pénze, s megveszi azt a drága rádiót. Rádiója bárkinek lehet, ha van reá pénze. Az a nagy dolog, ha valaki sajátkezűleg meg tud csinálni egy rádiót. Egy konyhai asztalon. Oda egyéb is kell, nem csak pénz, szögezték le nagy egyetértésben. És forrasztottak és csavargatták azokat a drótokat. Valami rádióhoz való lámpák is voltak azon az asztalon. Énnekem a közelükbe sem volt szabad mennem. Csak nézni volt szabad, messziről.

Egyszer azt mondja apámnak ez a Vári Józsi, *na, Ferenc, kész a rádió. Csak villanyáram kell neki és meg is szólalna.* De honnan vegyenek elő villanyáramot, mert ugye, Erdélyi Dénesnek telepet is adtak a rádiójához, de nekik semmijük nincsen. És az a telep is drága. És az is ki tud fogyni. És vehetnek mást. És pénz, az nincs.

Ez a Vári Józsi föl pattan a székjéről, jót csap a homlokára, mintha valami legyet akarna hirtelen agyonvágni, s azt mondja, *hát ott van a kékkő! Abból csinálunk áramot. Abból. Kékkőből, Ferenc!*

Abban az időben minden háznál volt kékkő. Mondhatni ez volt a legelterjedtebb orvosság. Valaki fölfedezett magán egy pattanást, bekente kékkővel. Tyúkszem? Kékkő. És kellett a kékkő permetezésre, borkészítéshez is. Ma már kevesen tudják, hogy a kékkő tulajdonképpen a rézgálicnak, a rézsulfátnak a népies elnevezése. Csak az a kifejezés maradt fenn, hogy valamiből nem lesz gálickő. Mindezt épp csak megemlítem, nem tartozik az én kedves kis történetemhez az efféle okoskodás.

Nagy edényekben oldották föl az összeszedett kékkövet és abba vasakat raktak és a vasak végeit drótokkal kötötték össze és villanyáram jött ki belőle és megszólalt a Vári Józsi rádiója. Nem mondom, hogy ez a rádió az apám érdeme is lett volna. Mert ő mindenhez értett, csak éppen a villanyáramhoz nem értett. Ezt már a Gocsovszkyne szelleméhez való hűség kedvéért is el kell ismernem.

Azt viszont bárki beláthatja, nem volt semmiség abban az időben rádiót csinálni egy konyhai asztalon. Egy kicsiny faluban. Ahol az emberi kíváncsiságon és töprengésen kívül nem sok alkatrészt lehetett beszerezni egy rádió elkészítéséhez. Ahol a kályhafesték is sokszor elfogyott.

Azt nem tudom, milyen dobozt készített apám ennek a rádiónak. Azt sem, voltak-e angyalok a tetején. De azt tudom, hogy megszólalt az a rádió. Azóta is ez jut eszembe, ha azt a szót hallom valahol, hogy kékkő.

33. *Talajmenti fagyok*

Szép napunk volt, mama, mondom mamának búcsúzáskor, ez aztán szép, mondja mama, ennyit nem veszekedtünk soha, hát kell ennyit veszekedni csupa semmiség miatt, ezek a szomszédok ugyancsak csodálkozhattak rajtunk, mikor hagyjuk már abba a veszekedést, egyfolytában azt a cementet hozod fel, hogy minek öntettem az elsőszobában olyan vastag cementet ezzel a Gyulával, araszost, ahogy te mondod, pedig az nincs egy araszos, meg sem közelíti az araszos vastagságot, s hogy miért szedtem föl a padlódeszkákat, amiket még apád csinált volt, sajátkezűleg, mert azok mind nutféderesek, persze, hogy nutféderes volt minden abban az időben, de ma már vége ennek a nutféderes divatnak, mindenki plikkparkettát tesz a deszka helyett, nekem hiába mondod, hogy ez a plikkparketta hitvány műanyag, úgyis az a divat, ez a szerinted hitvány műanyag, mert könnyen tisztítható, szép, olyan fényes, hogy rajta a bolhák is mind hasraesnek és ez van elterjedve még Pesten is, innen járnak a népek Pestre, látják, ott is az van, plikkparketta mindenfelé, úgy el van terjedve, mondták, te is azt rakattál a padlásodra, hát nem azt rakattál, mond meg tisztán, olyasmiket hozol fel a fából való deszka védelmére, hogy maholnap kiirtják az erdőket és helyükbe műanyagból való erdőket ültetnek, mert azokat nem kell gondozni, gyéríteni, kívágni, hordozni, olyanok lesznek az erdeink, mint a műanyag karácsonyfák, teljesen egyformák, te is tudod, hogy azért minden erdőt csak nem vághatnak ki, a szomszédok is csodálkozhatnak, milyen példákkal véded a fákat, ijesztgeted a népeket, hogy már csak műanyagból lesznek az erdők ezután, mert fára nincs szükség, mert né, még én is, ez az Emmanéni is plikkparkettát tétet a földre, nem valódi deszkát, te nem tudod megérteni azt, hogy most ez a divat, s különben is arra nem gondolsz, hogy engem ott fognak felravatalozni abban az első szobában, hát elfelejtetted, hogy végigment ott is az árvíz és a nutféderes deszkák alatt a gerendák kirothadtak, azokon már semmi nem segít, ezért kellett oda cementet önteni, most képzeld el, ott leszek fölravatalozva, hogy nézne ki, hogy jönnek tőlem elbúcsúzni a népek és ropog a talpuk alatt a nutféderes deszka, te sok mindenre nem gondolsz, amire én gondolok, te csak jössz szombatonkint, s mikor mész el innen, kipipálsz azt a szombatot, mint amiképpen azok az állami emberek is az árvíz idején, hát nem oda mentek mind azok a magasrangú, állami vezetők, a néptanácsra, minket meg sem láttak itt a nagy iszapban, csak rázták egymás kezét a néptanácsnál, s utána kipipálták az árvizet, nekik ennyiből állott a dolguk, te is csak azt csinálsz, jössz ugye szombaton, lerakod, amit hoztál, s kapod mindenben a hibát, hogy hová lett a kályha, ki vitte el a vécénket, s most az a bajod, az a cement, ami még nincs is elsimítva rendesen, ahogy szokás, én ebben az egyben igazat adok neked, mert csakugyan nincs elsimítva rendesen, s felhozod még, hogy miben egyeztünk meg, le van-e szögezve a betonöntés ára, hát hogy lenne leszögezve, mikor megkérdeztem a szakembertől, te, Gyula, mennyibe kerül nekem ez a betonöntés, csak annyit mondott, sok nem lesz, Emma néni, miért lenne sok, majd megegyezünk szépen, kijövünk egymással, előre nem lehet tudni, milyen dolgok jönnek közbe, ugye, most ment el Iduka is, hát nem kiderült, hogy ez a Gocsovszky-nés történeted is el van véve, mert a malom az nem a Józsa Miklósé volt, hanem a Györfi Károlyé, ő emlegette mindig a Monarchiát, a Fordson traktor volt a Józsa Miklósé, te is szoktál tévedni, emlékszel, egyszer, mikor jöttél Amerikából, elmesélted, hogy ott olyan temetők vannak, hogy azokban nincsenek sírkövek, hanem csak réztáblák vannak letéve a földre, beleszegezve a földbe, s járnak fölötté a fűnyíró gépek és ezért szépek azok az amerikai temetők, na, ha nálunk letennének a földre egy olyan réztáblát, akárhogy odaszegezhették a földre, másnapra eltűnnének azok a réztáblák, eladnák ócskavasnak, kérdezted tőlem a minap, mi van az Elekes temetővel, hát kérdezd meg Idukát, ő is elmondja neked, mi van azzal a temetővel, mert azzal úgy állunk, hogy még a sírköveket is elhordták onnan, lépcsőt csináltak bizonyos hitvány népek a sírkövekből, még meg sem fordították a köveket, tapossák

a sírkövekbe belevéselt írást, azon járnak, az íráson, a mai népek, nincs bennük semmi szégyen, te pedig csak azt a cementet hozod fel, s a nutféderes deszkákat emlegeted, ezek mind hiábavaló beszédek a te részedről, hát ez az Iduka nem elmondta itt az előbb, amikor a tojáshozta nekem alszegből, a hitvány lábával s az isiászával, nem elmondta, hogy ő is eladta a gyönyörű, régi függőlámpáját, s vett azon a pénzen modern csillárt magának abba a régi házba, mert ez a divat, nem a régi függőlámpa, te hiába mész neki az új divatnak, mert ma már nem olyanok a népek, ahogyan te elképzeled, ideje lenne, hogy lemondj már egyszer a régi dolgok védelméről, hiába veszekszünk, látod, ezzel töltöttük el ezt a szép szombatot, veszekedéssel, megéri ez neked, megéri?

Mondom mamának, igaza van mama, persze, hogy nem éri meg, de azért azt a cementet még sem kellett volna olyan vastagon önteni, nincs pince alatta, minek oda az a vastag cement, ki se szárad tavaszig, azt a plikkparkettát pedig nem lehet lerakni nedves helyre, mert fölkanalozódik a vége, s el is dobhatja az egészet, de ki szedi föl onnan, még arra sem talál ma embert, aki fölszedje magának, épp a tegnap mondta egy barátom, aki nagyon jártas a mostani helyzetben, azt mondta ez a barátom, semmi nem felel meg a mai aktuációnak abból, ami régen megfelelt, körbe vagyok véve okos emberekkel, ezek magának még igazat is adnának a cement vastagságára vonatkozóan, nincs értelme, hogy veszekedjünk, de jönnek maholnap a talajmenti fagyok, s akkor megrepedezik az a cement, majd igazat ad nekem is, amikor már itt lesznek a talajmenti fagyok, majd folytatjuk legközelebb, csókolom, mama...

34. Ahogy a csókot intik

Sokszor úgy jövök el hazulról, megállok a falu szélén. Ott, ahol régen akácfák szegélyezték az utat. Potyót alatt. S ha éppen nem jár arra senki, elköszönök egy mozdulattal.

Nem csak a falumnak szól a búcsúzásom, hanem ennek a Potyót nevű dombnak is. És szegény Gocsovszkynének. Akiről még kiderülhet, innen vigyázza a falunk igazságát. Erről a dombról. Mert temető volt itt is egykor. Nemrég még tizenkét sírhant és kilenc sírkő jelezte, hogy az volt. Temető.

Ez az a domb, amelyet valóságos hegynek tekintettünk gyermekkoromban. Meredek oldalú, hatalmas hegynek, mely úgy magaslott a falu bejáratánál, mint maga az oltalom.

Ma már belátom, nem nagy ez a domb. Hegynek nem nevezhető a legnagyobb jóindulattal sem. Védelmezni nem tudná a mi falunkat semmi veszedelemtől. Ki lehet kerülni könnyedén. Az út is ott vezet el mellette. Enyhén meredeken. Vagy enyhén lejtve. Attól függ, honnan nézzük. Aki a falunkba akar bemenni, azt fölfelé vezet ez az út. Aki kifelé megy a falunkból, az lefelé megy, Potyót dombja alatt. Ez csupán egy szempont. Hogy honnan nézzük ezt az utat.

De lehet jelkép is ez az út. Én most annak nézem, jelképnek. Ha tájképnek nézném, talán meg sem állanék itt, a Potyót dombja alatt.

Ha most fölmennék a domb tetejére, hogy onnan valami fenségeset lássak a falunkból, nem kellene messzire néznem. Csak le. Ide, erre az útra. Szép ez az út. Útnak is szép, mert sima. És jelképnek is. Mert el lehet tűnődni rajta.

Egyszer verset írtam erről a Potyót nevű dombról. Azt írtam róla, hogy kulcsont-ívelésű ez a domb. Vagyis törékeny. Nagyon. És törékeny vállain hordozza az itteni nép is sorsának reá-mért terheit. És olyasmit írtam, hogy a tengerszinttől számított magasság itt nem lényeges. Csak az, hogy elmenekültek innen rég a jámborabb vadak, s a táj maréknyi murva-világ. S akár a messziség az éneket, lassan ritkuló legendák nyelik el a véneket.

Már akkor látnivaló volt, közeledik a világjelenség. Innen pillantottam meg, erről a dombról, amint épp jött felénk. Például azt vettem észre, maholnap csak ragályos betegségek terelik össze szomszédainkat. Hogy absztrakt almákat érlel a nyár a kertek alatt és minálunk soha, semmi nincs eléggé megbeszélve. És szóltam is erről a dombtetőről. Mint egy kis magán-messiás. Hogy ha elfelejteném, emlékeztessen valaki a gereblyére. A régi szerszámokra emlékeztessen legalább, mert felejtős lettem én is. Akárcsak a rokonaim. Akik csupán szórakozottságból nem haragusznak nagyon reám. Van úgy, elfelejtenek reám haragudni. Vagy már idejük sincs semmire. Mert valamit mindig el kell vinniük valahonnan valahová.

Már akkor látnivaló volt, közeledik a világjelenség. Jól ki lehetett venni alakját erről a dombtetőről. Pedig nem olyan magas ez a domb. A Potyót dombja. Ahonnan búcsúzni szoktam, majdnem minden szombaton. Ha éppen nem lát engem senki. Potyót alatt.

Úgy búcsúzom, szépen, ahogy a csókot intik.

Marosvásárhely, 2009

Néhány szó a szerzőről és az ő könyvéről

Elekes Ferenc 1935-ben született a nyikómenti Siménfalván. Középiskoláit a székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnáziumban végezte. 1959-ben végzett a Babes-Bolyai egyetem orosz szakán. Sok éven át az Ifjúmunkás, majd az Új Élet belső munkatársa. Első verseit az Igaz Szó közölte 1958-ban. Publicisztikai munkássága mindenek előtt stílárís, írói megformáltság tekintetében jelentős. Az utóbbi évtizedekben ritkán közölt.

Élete és munkássága zömmel az utolsó nagy huszadikszázadi cezúra, 1989 előtt bontakozott ki Romániában, a kor sajátos korlátai, nehézségei és lehetőségei között. Írói tapasztalata következetesen két forrásból táplálkozott: szülőfaluja éltető erkölcsi hagyományaiból, illetve ország- és világjárásai tanulságaiból.

- Sokan meg szeretnék váltani az emberiséget az írás által - vallja a szerző egy internetes portálnak adott interjújában. - De az emberiség nem akar megváltódni. Ezt határozottan közölte velem az emberiség és én ehhez tartom magam. Írtam is egy harminchat kötetes tanulmányt az írás, illetve az irodalom jelentőségéről. Persze, néhány sorba tömörítettem ezt a rengeteg könyvet, mert takarékosagra neveltek volt otthon a szüleim. Ide is tudom másolni azt a néhány sort, az a címe, hogy Az irodalomról. „Vékony könyvekben is lehetnek fölemelő gondolatok. Leghasznosabbak mégis a vastag könyvek. Különösen nyaki spondilózisban. Párna alá téve. Ezek sokkal fölemelőbbek.”

E könyv mozaikdarabjai amolyan igazságtevő naplóvá állnak össze az író emlékeiben. Megadja bennük az elesetteknek, a mellőzötteknek az esélyt, hogy akár egyénileg, akár közösségre is bekerüljenek a hétköznapi történelembe: az, amely szembesíti az embert önmagával, nem pedig lehazudja a napot is az égről. Kistérség és nagyvilág, hétköznapi megfigyelések és eszmefuttatások ölelkeznek a maguk természetességében a könyvben, amelynek furfangos, szubjektív gondolatmenete, búvópatakszerű illeszkedései még ha vitára ingerelnek is, a lényegre illetően lefegyvereznek, gondolatokat tisztítanak.

Belefér egy falu földrajzi koordinátáiba a világ? Erre is frappáns választ ad Elekes Ferenc könyve, mely a magas nagypolitika tektonikus hullámaiból, fű alatti rezdüléseiből mindazokat a végső tanulságokat képes levonni, melyek mindannyiunk sorsában akár rendet is tudnának teremteni.

(Cseke Gábor)

Elekes Ferenc munkái: *Városi veréb*, versek, Forrás-sorozat, Irodalmi Könyvkiadó Bukarest, 1966; *Jómag Jani találománya*, gyerekversek, Ion Creanga Kiadó Bukarest., 1976; *Amikor bekapcsolom a madarakat*, kispublicisztika, Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1977; *Jöttem, hogy lássalak*. Versek. MEK, 2009; *Elrajzolt angyalok*. Bözödi napjaim. Kisregény. MEK, 2009; *Egy tekintet éghajlata*. Kisregény. MEK, 2010; *Az eltérített felvonó*. Kisregény. MEK, 2010; *Gocsovszkyné (Hangyák útja)*. Kisregény. MEK, 2011; *A fekete ruhás hölgy finom ujjai*. Elbeszélés. MEK, 2011; *Feriforma* (blog). MEK, 2011.